

ความสามารถเฉพาะตัว หรือข้อแตกต่างของทีมแต่ละคน ซึ่งบางคนเข้าใจในเรื่องงานวิจัยได้ดี เปิดใจในการเรียนรู้ บางคนสื่อสารได้ดี บางคนเป็นผู้นำที่ดี ฯลฯ จึงพยายามนำเรื่องเหล่านี้ไป พุดคุยกับประธานกลุ่มอยู่บ่อยๆ เพื่อให้วางคนให้เหมาะกับงานแต่ละชนิด

8. สรุปบทเรียนร่วมกันของชุมชน 2 ครั้ง (3 เดือน/ ครั้ง)

วิธีการทำงาน / ผล / ปัญหา อุปสรรค / และการแก้ไข

กิจกรรมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อคืนข้อมูลให้กับชุมชน และเป็นการทำให้คนในชุมชนได้ ทราบถึงการดำเนิน กิจกรรมที่ผ่านมา กิจกรรมนี้จัดขึ้น 2 ครั้ง ของการทำกิจกรรมในระยะที่ 1 ดังนี้

การสรุปบทเรียนครั้งที่ 1 จัดขึ้นในวันที่ 29 มีนาคม 2546 ใช้วิธีให้คนนอกซึ่งไม่ใช่ ทีมวิจัยชาวบ้านเข้ามาตั้งคำถาม (การสนับสนุนจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน ซึ่งเป็นพี่ เลี้ยงโครงการวิจัย) นอกจากนี้ยังมี เจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัยโครงการหลวง และเจ้าหน้าที่โครงการหลวง แม่ฮ่องสอนมาร่วมด้วย การสรุปบทเรียนครั้งนี้จัดขึ้นที่บ้านของแกนนำหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกเป็น ประธานกลุ่มสมุนไพร โดยคนใน ชุมชนที่มาร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนมีทั้ง แม่บ้าน พ่อบ้าน ผู้อาวุโส แกนนำเยาวชน ตลอดจนแกนนำชุมชนวิธีที่ใช้แลกเปลี่ยนเป็นการตั้งคำถามจากคนนอกที่เข้าไป ถึงกิจกรรมที่ชุมชนร่วมกันทำซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนพูดคุยที่เป็นกันเอง ทำให้นักวิจัยหลักได้ทราบ ข้อมูลหลายอย่างเพิ่มเติมจาก คนในชุมชน และถือโอกาสนี้ให้กลุ่มเยาวชนรุ่นจิ๋วสะท้อนปัญหา จากการดูแลแปลงสมุนไพรให้ผู้ใหญ่ในชุมชนฟัง ซึ่งทำให้เกิดผลเปลี่ยนแปลงเพื่อแก้ไขปัญหาให้ เด็กในเวลาต่อมา นั่นคือ ชาวบ้านช่วยกันพัฒนาแปลงสมุนไพรให้ดีขึ้นกว่าเดิม เช่น มีการขุด บ่อน้ำในแปลงให้เด็กๆ ทำศาลาสมุนไพร ขึ้นแปลงปลูกสมุนไพร และสร้างทางเดินเข้าแปลง การ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากเวทีสรุปบทเรียนชุมชนดังกล่าวที่นักวิจัยหลักสังเกตเห็นคือ คนใน ชุมชนเริ่มให้ความสำคัญกับงานวิจัย มากขึ้น นอกจากนี้ในการแลกเปลี่ยนคืนนั้นยังได้เกิดประเด็น เชื่อมโยงถึงการทำหนังสือรวบรวมสมุนไพรของชุมชนขึ้น เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเด็กในชุมชน

การสรุปบทเรียนชุมชนครั้งที่ 2 จัดขึ้นในวันที่ 10 มิถุนายน 2546 ซึ่งในการสรุป บทเรียนครั้งนี้ รูปแบบ และวิธีการที่ใช้ต่างจากครั้งแรก คือ การชวนที่ปรึกษาโครงการฯ ที่เป็นป้า เกอะญอ (คุณสุวิชา วัฒนาไพรวัลย์) มาร่วมแลกเปลี่ยน และเล่นดนตรีที่สื่อในเรื่องของ วัฒนธรรม ประเพณี สุภาพศติ คำสั่งสอนของชนเผ่า ที่ใกล้จะสูญหายไปเรื่อยๆ ทั้งนี้ เป้าหมาย เพิ่มเติมในวันนั้น คือ แผนงานที่จะนำไปสู่กิจกรรมในระยะที่ 2 ซึ่งคุณสุวิชา แนะนำว่า ให้ชวน ชาวบ้านช่วยกันคิดแผนปฏิบัติการร่วมกันตั้งแต่แรก (กิจกรรม/ วิธีการ/ วัตถุประสงค์/ ผลที่คาดว่าจะ ได้รับ ฯลฯ) เพื่อที่ชาวบ้านจะได้เข้าใจตั้งแต่ต้น ถือเป็นการพึ่งตัวเองได้ด้วย คือ คิดเอง นักวิจัย หลักมีหน้าที่ชวนคิด ในการสรุปบทเรียนครั้งนี้ มีคนมาร่วมมากกว่าครั้งแรก นอกจากนี้ยังมี เยาวชนหมู่บ้านอื่นมาร่วมด้วย เนื่องจากมีการบอกต่อกันว่าจะมีการเล่นดนตรี ทั้งนี้ในช่วงการ

ทำงานบนพื้นที่ที่ผ่านมา นักวิจัยหลักได้พยายามใช้สื่อ เทปเพลง และเทปอัดจากการไปร่วมกิจกรรมบ้านแม่หลุ-ป่าเลา (กับกลุ่มสถานผืนเพื่อเด็กดอย) ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนในเรื่องวัฒนธรรม ประเพณี และนิทาน คำสอนของชนเผ่าปาเกอะญอ มาเปิดให้เยาวชน และคนในชุมชนฟังโดยตลอด และเล่าถึงคุณสุวิธานให้ฟัง ทำให้หลายๆ คนที่นั่น รู้จัก แต่ไม่เคยเห็น ในวันนั้นจึงมีคนมาร่วมกันมาก การสรุปบทเรียนวันนั้นจึงเป็นการพูดคุยกันสลับกับการเล่นดนตรี เป็นที่สนุกสนาน โดยคุณสุวิธานช่วยในเรื่องการแปลความหมาย ตลอดจนการช่วยใช้คำพูดที่ง่ายขึ้นในเรื่องของงานวิจัย ทำให้ การแลกเปลี่ยนเป็นกันเองมากขึ้น นอกจากนี้ เยาวชนแกนนำหมู่บ้านใกล้เคียงยังได้สะท้อนปัญหาหลายๆ อย่าง เกี่ยวกับการทำมาหากินของชาวบ้านให้ทางเจ้าหน้าที่ของโครงการหลวงรับรู้อย่าง ซึ่งในตอนหลังยังมาร่วมแลกเปลี่ยนกับนักวิจัยหลักเกี่ยวกับโครงการวิจัยฯ จากที่ไม่เคยคุยกันในเรื่องงานวิจัยกับน้องๆ กลุ่มนี้มาก่อน ทำให้นักวิจัยหลักเกิดแนวคิดในการเชื่อมโยงการเรียนรู้เรื่องงานวิจัยกับน้องๆ กลุ่มนี้มากขึ้น และในช่วงกลางคืนที่แต่ละคนแยกย้ายกันแล้ว เยาวชน แกนนำหลายคนยังอยู่ร่วมแลกเปลี่ยน พูดคุยกับคุณสุวิธานอยู่อีกนานพอสมควร

ในวันที่ 11 มิ.ย. 2546 ในช่วงเช้าได้ร่วมกันทบทวนแผนกิจกรรมที่ชาวบ้านอยากทำในระยะที่ 2 แต่เนื่องจากช่วงนั้นเป็นช่วงทำนา ประกอบกับทางประธานกลุ่มสมุนไพร่ติดภาระกะทันหัน จึงมีเวลาแลกเปลี่ยนกันน้อย ทำให้เป้าหมายที่วางไว้ คือ การได้แผนปฏิบัติการที่ชัดเจน ยังไม่ได้ผล เท่าที่ควร จึงตกลงกันว่า ทางนักวิจัยหลักจะไปรวบรวมข้อมูลจากการพูดคุยกัน และมานัดคุยกันอีกที หลังจากนั้น เป็นช่วงที่นักวิจัยหลักต้องทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1 ส่งแหล่งทุน จึงไม่ได้ขึ้นพื้นที่ หรือในช่วงที่ขึ้นไปชาวบ้านไม่ว่าง เนื่องจากเป็นช่วงทำนา ประกอบกับแกนนำหลายคนถูกเรียกไปประชุมบ่อยครั้ง ซึ่งตรงกับที่นักวิจัยหลักขึ้นไปพอดี ทำให้เวลาไม่ตรงกัน ในระหว่างนั้น นักวิจัยหลักจึงใช้วิธีไปหารือกับประธานกลุ่มสมุนไพร่ ซึ่งสรุปกันว่า ทางทีมวิจัยชาวบ้านจะประชุมกันเองทั้งในเรื่องของแผนกิจกรรมที่อยากทำ และการหาทีมงานที่ทำได้ด้วยใจจริงๆ เนื่องจากที่ผ่านมามีปัญหาว่า บางคนมีชื่อเป็นทีมวิจัยชาวบ้าน แต่การมีส่วนร่วมน้อย ทางนักวิจัยหลักได้ให้กำลังใจ และแนะนำให้พูดคุยกันแบบเปิดใจในเรื่องการทำวิจัยว่า อยากทำกันต่อจริงๆ หรือไม่ ถ้ายังไม่พร้อมและอยากหยุดพักไว้ก่อนให้คุยกันให้ชัดเจน และหาคนทำงานร่วมกันจริงๆ ทางประธานกลุ่มจึงรู้สึกสบายใจขึ้น หลังจากนั้น นักวิจัยหลักและทีมวิจัยชาวบ้านจึงใช้วิธีติดต่อประสานงานกันทางโทรศัพท์ รวมทั้งขอคำปรึกษาจากเจ้าหน้าที่หน่วยสนับสนุนฯ (คุณสมมาศ เอกโยธินสกุล) กระทั่งได้แผนกิจกรรมที่เป็นรูปเป็นร่าง และชัดเจนมากขึ้น แต่ยังขาดรายละเอียดบางอย่าง ขณะนี้อยู่ในระหว่างการแก้ไขแผน และในวันที่ 21 ก.ค. นี้ นักวิจัยหลักได้นัดหมายให้ทีมวิจัยชาวบ้านส่งตัวแทนมาร่วมหารือกันในเรื่องแผนกิจกรรมระยะที่ 2 ตลอดจนบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน เพื่อความชัดเจนในการทำงานร่วมกัน ที่ห้องศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ผลที่ได้รับ

การใช้วิธีให้คนนอกที่พูดภาษาเดียวกัน และเคยมีประสบการณ์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาช่วยตั้งคำถาม ทำให้คนในชุมชนบอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ได้เป็นกันเอง เป็นการ เชื่อมโยงคนกลุ่มต่างๆ ในชุมชนให้มีโอกาสเข้ามาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเป็นการกระตุ้นให้ทีมวิจัยชาวบ้านพูดคุยกันมากขึ้น เพราะข้อมูลตลอดจนปัญหาหลายๆ อย่างสะท้อนออกมาจากกิจกรรมนี้ และยังเป็นการทำให้ทีมวิจัยชาวบ้านเห็นถึงความสำคัญของการดึงกลุ่มคนอื่นๆ ในชุมชนเข้ามาเรียนรู้มากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนรุ่นจิ๋ว (เด็กๆ ในชุมชน) นอกจากนี้ ยังถือเป็นการตรวจสอบข้อมูลร่วมกันระหว่างนักวิจัยหลัก กับคนในชุมชน โดยให้คนนอกเป็นคนตั้งคำถาม ทำให้เข้าใจตรงกันมากขึ้น

9. การเขียนรายงาน พร้อมทำแผนระยะที่ 2

วิธีการทำงาน / ผล / ปัญหา อุปสรรค / และการแก้ไข

วัตถุประสงค์เพื่อทำแผนระยะที่ 2 กิจกรรมนี้จัดขึ้นพร้อมกับกิจกรรมสรุปบทเรียนชุมชนครั้งที่ 2 คือ ในวันที่ 11 มิ.ย.2546 ในช่วงเช้าทางพี่เลี้ยงจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน คณะเกษตรศาสตร์ มข. และพี่ปรึกษาโครงการฯ (คุณสุวิชาน พัฒนาไพโรจน์) ร่วมกับนักวิจัยหลัก และทีมวิจัยชาวบ้านได้ช่วยกันทบทวนแผน กิจกรรมที่ชาวบ้านอยากทำในระยะที่ 2 แต่เนื่องจากช่วงนั้นเป็นช่วงทำนา ประกอบกับทางประธานกลุ่มสมุนไพรรักษาโรคกะทันหัน จึงมีเวลาแลกเปลี่ยนกันน้อย ทำให้เป้าหมายที่วางไว้ คือ การได้แผนปฏิบัติการที่ชัดเจน ยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร จึงตกลงกันว่าทางนักวิจัยหลักจะไปรวบรวมข้อมูลจากการพูดคุยกัน และมานัดคุยกันอีกที หลังจากนั้นเป็นช่วงที่นักวิจัยหลักต้องทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1 ส่งแหล่งทุน จึงไม่ได้ขึ้นพื้นที่ หรือในช่วงที่ขึ้นไปชาวบ้านไม่ว่าง เนื่องจากเป็นช่วงทำนา ประกอบกับแกนนำหลายคนถูกเรียกไปประชุมบ่อยครั้ง ซึ่งตรงกับที่นักวิจัยหลักขึ้นไปพอดี ทำให้เวลาไม่ตรงกันสักที ในระหว่างนั้นนักวิจัยหลักจึงใช้วิธีไปหารือกับประธานกลุ่มสมุนไพรรักษาโรค ซึ่งสรุปกันว่า ทางทีมวิจัยชาวบ้านจะประชุมกันเองทั้งในเรื่องของแผนกิจกรรมที่อยากทำ และการหาทีมงานที่มาด้วยใจจริงๆ เนื่องจากที่ผ่านมามีปัญหาว่าบางคนมีชื่อเป็นทีมวิจัยชาวบ้าน แต่การมีส่วนร่วมน้อย ทางนักวิจัยหลักได้ให้กำลังใจ และแนะนำให้พูดคุยกันแบบเปิดใจในเรื่องการทำวิจัยว่าอยากทำกันต่อจริงๆ หรือไม่ ถ้ายังไม่พร้อมและอยากหยุดให้คุยกันให้ชัดเจน และหาคนทำงานร่วมกันจริงๆ ทางประธานกลุ่มจึงรู้สึกสบายใจขึ้น

หลังจากนั้น นักวิจัยหลักและทีมวิจัยชาวบ้านจึงใช้วิธีติดต่อประสานงานกันทางโทรศัพท์ รวมทั้งขอคำปรึกษาจากเจ้าหน้าที่หน่วยสนับสนุนฯ (คุณสมมาศ เอกโยธินสกุล) กระทั่งได้แผนกิจกรรมที่เป็นรูปเป็นร่าง และชัดเจนมากขึ้น แต่ยังขาดรายละเอียดบางอย่าง จึงได้ให้

ทางที่มิวิจัยชาวบ้านไปหารือกันเพื่อเพิ่มเติมรายละเอียดในส่วนที่ขาดหาย ตลอดจนแก้ไขในส่วนที่บกพร่องให้สมบูรณ์ขึ้น และในวันที่ 21 ก.ค. 2546 นักวิจัยหลักได้นัดหมายให้ที่มิวิจัยชาวบ้านส่งตัวแทนมาร่วมหารือกันในเรื่องแผนกิจกรรมระยะที่ 2 ตลอดจนบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนเพื่อความชัดเจนในการทำงานร่วมกัน ที่ห้องศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กระทั่งได้แผนกิจกรรมในระยะที่ 2 ที่ผ่านการพิจารณา จากคณะทำงานของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

☞ กิจกรรมที่นอกเหนือจากแผนปฏิบัติการของประเด็นสุขภาพ

1. การสำรวจพื้นที่ดูงาน บ้านแม่หล-ป่าเลา

กิจกรรมนี้สืบเนื่องมาจากการที่นักวิจัยหลักมีโอกาสดูงานไปร่วมกิจกรรมวันเด็กที่จัดขึ้นโดย โครงการสถานผืนเพื่อเด็กดอยที่บ้านแม่หล-ป่าเลา เมื่อวันที่ 17-19 ม.ค. 2546 ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ได้ทุนทำวิจัยเรื่องสมุนไพรเช่นกัน และมีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับหัวหน้าโครงการวิจัยภูมิปัญญาสมุนไพรป่าเกอญอ ทำให้ได้แนวคิดการทำงานตลอดจนมีโอกาสเปรียบเทียบปัญหาจากการทำงานที่พบ ซึ่งเกิดปัญหาเดียวกันในหลายๆ เรื่อง นอกจากนี้ยังมีโอกาสศึกษาสมุนไพรบางชนิดจากการเดินป่าร่วมกับชาวบ้าน พบว่า สมุนไพรบางอย่างที่มีชื่อเรียกเดียวกับที่บ้านแม่แฮน้อยเป็นคนละชนิดกัน หลังจากการร่วมกิจกรรมในวันนั้น นักวิจัยหลักได้กลับไป แลกเปลี่ยนบอกเล่าให้กับชาวบ้านบางคนแม่แฮน้อยฟัง ซึ่งใน ภายหลังทำให้ชาวบ้านอยากไปดูงานที่บ้านแม่หล-ป่าเลา

หลังจากนั้น เมื่อมีการสรุปทบทวนกิจกรรมในระยะต่อมา ได้มีการพูดคุยกันในเรื่องที่ยากไปดูงานมากขึ้น ดังนั้นในการประชุมที่มิวิจัยชาวบ้านเพื่อสรุปทบทวน เมื่อวันที่ 30 เม.ย. 2546 ทำให้เกิดกิจกรรมการศึกษาดูงานขึ้น โดยที่มิวิจัยชาวบ้านบอกว่า ยากไปดูงานในเรื่องของวิธีการปลูกสมุนไพร เนื่องจาก การนำสมุนไพรบางชนิดมาปลูกที่แปลงตัวอย่างแล้วแต่ไม่ได้ผล ดังนั้น ก่อนไปดูงาน นักวิจัยภายนอกจึงได้ไปหาข้อมูลเพิ่มเติม โดยปรึกษา ที่ปรึกษาหลายๆ ฝ่าย โดยเฉพาะพระมหาพิรพงษ์ พลวิโร (ผู้ประสานงานกลุ่มสถานผืนเพื่อเด็กดอย) เนื่องจากนักวิจัยหลักเคยไปร่วมกิจกรรมวันเด็กกับท่าน ดังกล่าวข้างต้น ตลอดจนได้รับคำแนะนำจาก ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทำให้ได้แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการจัดกิจกรรมการดูงาน และจากข้อมูลที่ได้บางส่วน ทำให้นักวิจัยหลักคิดเชื่อมโยงการให้โอกาสในการดูงานครั้งนี้ เพื่อเพิ่มเติมข้อมูลในส่วนที่ขาดหาย เช่นในเรื่องของภูมิหลังชุมชนที่ยังได้ข้อมูลไม่ละเอียดเท่าที่ควร ทำให้ได้ประเด็นในการแลกเปลี่ยน โดยใช้คำว่า "ความเป็นอยู่ในอดีต ปัจจุบัน และทางเลือกในอนาคต" นอกจากนี้ ในวันนั้นยังได้ร่วมกันทบทวน ย้ำเป้าหมาย

และวิเคราะห์ผลจากการทำกิจกรรมที่ผ่านมา สรุปได้ว่า ในช่วงแรกของการทำงานยังไม่สามารถตอบคำถามบางข้อได้โดยเฉพาะในเรื่องของภูมิหลัง แต่สิ่งที่ได้คือ ได้คน หรือทีมงานมากขึ้น นั่นคือ ได้แนวทางในการทำงาน ดังนั้น ส่วนที่ต้องทำต่อ คือชวนคนเรื่องภูมิหลังการพึ่งตนเองด้านสุขภาพ

ต่อมา ในวันที่ 11-12 พ.ค. 2546 นักวิจัยหลัก ร่วมกับตัวแทนกลุ่มสมุนไพรร 2 คน เป็นแกนนำเยาวชน และพ่อบ้าน (ทีมวิจัยชาวบ้าน) เดินทางไปสำรวจพื้นที่ดูงานที่บ้านแม่หล-ป่าเลา โดยในระหว่างการเดินทาง กระทั่งถึงพื้นที่บ้านแม่หล-ป่าเลา ได้รับการช่วยเหลือในการให้คำแนะนำปรึกษา และอำนวยความสะดวก จากเจ้าหน้าที่หน่วยสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อ.แม่แจ่ม จ. เชียงใหม่ มาโดยตลอด ซึ่งทำให้เกิดแนวคิดเชื่อมโยงกับทางหน่วยสนับสนุนฯ เพื่อให้เป็นที่ปรึกษาอีกทีหนึ่งของทีมวิจัยชาวบ้าน จึงได้เกิดความคิดว่าในวันดูงานจะให้ชาวบ้านมาพักทานอาหารที่นี่ เพื่อทำความรู้จักคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยฯ และเมื่อไปถึงพื้นที่ดูงาน ปรากฏว่า ในพื้นที่มีพิธีแต่งงาน หมอสมุนไพรรพื้นบ้านต้องอยู่ทำพิธี ทางทีมวิจัยชาวบ้านจึงได้ร่วมสังสรรค์ในงานพิธีดังกล่าว ซึ่งในตอนหลังพ่อบ้าน ที่เป็นทีมวิจัยชาวบ้าน เล่าให้ฟังว่าได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรื่องสมุนไพรรในระหว่างสังสรรค์ด้วย ทำให้รู้จักกับคนในชุมชนมากขึ้น ส่วนนักวิจัยหลักได้เอาสมุดภาพกิจกรรมของโครงการวิจัยฯ ให้คนในชุมชนบ้านแม่หล-ป่าเลาดูด้วย และในช่วงค่ำทางทีมวิจัยชาวบ้านจึงได้ไปพักที่บ้านหมอสมุนไพรรพื้นบ้าน และได้แลกเปลี่ยนพูดคุยกับหมอสมุนไพรรพื้นบ้านที่บ้านป่าเลา และคนในชุมชนบางคน ได้ข้อสรุปในการมาดูงานว่า จะมาดูงานวันที่ 16-17 พฤษภาคม 2546 เนื่องจากตรงกับวันพระ ชาวบ้านว่าง นอกจากนี้ยังได้ประสานงานในเรื่องของที่พัก อาหาร และกำหนดการดูงาน ตลอดจนรูปแบบการจัดกิจกรรม ซึ่งในบางส่วนที่นักวิจัยหลักอยากให้ผู้มีประสบการณ์งานวิจัยมาร่วมแลกเปลี่ยน แต่ท่านไม่อยู่ในวันนั้น จึงได้เขียนจดหมายอธิบายถึง สิ่งที่ยากให้ช่วย แล้วฝากคนในชุมชนให้ท่านอีกที ในคืนนั้น เยาวชนบ้านแม่หลมาชวนแกนนำ เยาวชนที่เป็นทีมวิจัยชาวบ้านไปสังสรรค์ ส่วนพ่อบ้านที่เป็นทีมวิจัยชาวบ้านอยู่คุยกับหมอสมุนไพรรพื้นบ้านอยู่นานทีเดียว ซึ่งเมื่อนักวิจัยหลักมีโอกาสสอบถามในตอนหลัง ปรากฏว่า คุยกันหลายเรื่อง ตั้งแต่ความเป็นอยู่ วัฒนธรรมประเพณี ชีวิตที่เปลี่ยนไป ตลอดจนประวัติของหมอสมุนไพรรพื้นบ้าน

ในระหว่างเดินทางกลับ นักวิจัยหลักได้แลกเปลี่ยนกับพ่อบ้านทีมวิจัยชาวบ้านที่ไปด้วย ซึ่งบอกว่า การมีโอกาสเดินทางมาสำรวจพื้นที่ในครั้งนี้ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับคนในชุมชนบ้านแม่หล-ป่าเลา และโดยเฉพาะหมอสมุนไพรรพื้นบ้าน ทำให้ได้ข้อคิดหลายอย่าง รวมถึงการได้มองในมุมที่ไม่เคยมอง นอกจากนี้ นักวิจัยหลักยังได้ชวนวางแผนกันถึงระบบจัดการก่อนมาดูงานในหลายๆ เรื่อง เพื่อให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เช่น การประชุมชี้แจงก่อนไปดูงาน การติดต่อเรื่องรถที่จะใช้ในการเดินทาง หากคนดูแลเรื่องอาหาร ฯลฯ ซึ่งในตอนแรกดูจะไม่มีปัญหา

แต่พอหยุดพักกลางทางและหารือกับแกนนำเยาวชน เพื่อหาข้อสรุป ปรากฏว่า แกนนำเยาวชนไม่เห็นด้วยในการเรียกประชุม เนื่องจากคิดว่าเป็นการรบกวนชาวบ้าน เมื่อนักวิจัยหลักพยายามหยิบยกปัญหาจากการทำกิจกรรมที่ผ่านมา มาแลกเปลี่ยน ในท้ายที่สุดจึงตกลงกันว่าทางตัวแทนที่ไปดูงาน (ทั้งพ่อบ้าน และแกนนำเยาวชน) จะลองไปเล่าให้ทีมวิจัยชาวบ้านบางคนฟัง และจะจัดการเรื่องการประสานงานกันเอง ส่วนนักวิจัยหลักจะช่วยในเรื่องการเตรียมข้อมูลให้ทีมวิจัยชาวบ้านไปหารือกันเอง นอกจากนี้ แกนนำเยาวชนยังไม่แน่ใจในเรื่องการไปดูงาน เพราะกลัวจะเสียเวลา เนื่องจากพื้นที่นี้ไม่ได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ทางทีมวิจัยชาวบ้านอยากมาดู คือไม่ได้มีแปลงตัวอย่างที่เป็นระบบ ซึ่งนักวิจัยหลักแลกเปลี่ยนไปว่า พื้นที่นี้อาจจะไม่ได้ในสิ่งที่ต้องการมาดูโดยชัดเจน แต่อาจได้แลกเปลี่ยนมุมมองในเรื่องอื่นๆ และหน้าที่ของนักวิจัยหลักถือว่าหมดแล้ว ในส่วนที่พามาสำรวจ พื้นที่เพื่อเป็นทางเลือก ส่วนหน้าที่ในการตัดสินใจเป็นหน้าที่ของทางชุมชน เพราะงานวิจัยนี้เหมือนเป็นทางเลือก และโอกาสที่มีเข้ามาในชุมชน การตัดสินใจจึงขึ้นอยู่กับคนในชุมชนเองว่าจะเลือกเอาโอกาสนั้นไว้ หรือทิ้งไป

ดังนั้น เมื่อกลับมาที่หมู่บ้านและแยกย้ายกันไปพัก นักวิจัยหลักจึงได้เตรียมเรื่องที่ยากปรึกษาทางทีมวิจัยชาวบ้านไว้เผื่อเอาไว้ทางทีมวิจัยชาวบ้านไว้หารือกันเอง เมื่อนักวิจัยหลักไม่อยู่แต่ในช่วงค่ำ พ่อบ้านที่ไปด้วยมาเล่าสถานการณ์ให้ฟังว่า จากการไปพูดคุยกับคนในชุมชน (ทีมวิจัยชาวบ้าน) หลายๆ คน มีความคิดเห็นแบ่งเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งมีความคิดเหมือนกับพ่อบ้านและนักวิจัยหลัก ว่าควรจะพูดคุยเพื่อวางแผนร่วมกันก่อน ส่วนอีกฝ่ายมองว่าเสียเวลาและรบกวน ประกอบกับในวันที่ 15 พ.ค. 2546 (ก่อนไปดูงาน 1 วัน) เป็นวันประชุมกลุ่มออมทรัพย์อยู่แล้ว ค่อยคุยกันวันนั้นได้ ในขณะที่นักวิจัยหลักแลกเปลี่ยนกับพ่อบ้านคนนี้อยู่ ปรากฏว่าทีมวิจัยชาวบ้านบางคนทยอยมาหาที่บ้านเพื่อหารือในเรื่องดังกล่าว นักวิจัยหลักจึงได้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่น่าจะคุยกันก่อน เพราะมีหลายเรื่องที่ยากปรึกษาและให้ทีมวิจัย ชาวบ้านแสดงความคิดเห็น ทั้งนี้ นักวิจัยหลักได้นำเรื่องที่เตรียมไว้มาปรึกษากับทีมวิจัยชาวบ้าน เช่น ให้ดูกำหนดการที่วางแผนไว้กับบ้านแม่หลุ-ป่าเลา หาคนรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ เช่น คนติดต่อเรื่องรถ รายชื่อคนที่จะไปดูงาน ชวนคนนอกหมู่บ้านที่เป็นที่ปรึกษาดีหรือไม่ ใครจะชวน ตลอดจนหารือในเรื่อง ค่าตอบแทนวิทยากรว่าควรจะให้เงินของขวัญ หรือเป็นเงิน ที่พักควรจะช่วยเหลือ และในระหว่างเดินทาง ใครจะดูแลเรื่องเสบียง ฯลฯ ทำให้ทางทีมวิจัยชาวบ้านเริ่มเห็นความสำคัญของการวางแผนงานมากขึ้น

นอกจากนี้ ช่วงที่นักวิจัยลงมาติดต่อประสานงานข้างล่าง ได้แลกเปลี่ยนกับเจ้าหน้าที่หน่วยสนับสนุนฯ (คุณสมมาศ เอกโยธินสกุล) ทำให้วางแผนร่วมกันว่า ก่อนไปดูงาน (ตามกำหนดการที่ชาวบ้านจะมาพักทานอาหารที่หน่วยฯ อยู่แล้ว) ให้ชาวบ้านคุยกันก่อนถึงเป้าหมายในการไปดูงาน และหลังจากไปดูงานกลับมาแล้วกลับมาสรุปบทเรียนกันที่หน่วยฯ อีกที ว่าได้ตาม

เป้าหมายหรือไม่ พร้อมทั้งวางแผนทำกิจกรรมต่อไป โดยตกลงกันว่า ทางหน่วยจะช่วยในเรื่องการเตรียมประเด็นคำถามให้ชาวบ้านแลกเปลี่ยน

ผลที่ได้รับ

กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่นักวิจัยหลักทดลองให้คนในชุมชนเข้ามาช่วยคิด วางแผนแลกเปลี่ยน ตั้งแต่ต้น โดยนักวิจัยหลักเพียงเป็นคนเสนอทางเลือกให้กับคนในชุมชนเท่านั้น ทั้งนี้เพราะจากการทำกิจกรรมร่วมกับคนในชุมชนที่ผ่านมาทำให้นักวิจัยหลัก มองเห็นปัญหาหลายๆอย่าง ซึ่งทำให้แผนเปลี่ยนแปลงมาตลอด (ต้องแก้ปัญหาละเอียดเฉพาะหน้าตลอดเวลา) และเริ่มเปลี่ยนจากภาวะความเครียด มาเป็นการมองทุกเรื่องให้เป็นงานวิจัย กล่าวคือ การที่เริ่มวางตัว และเข้าใจบทบาทของตัวเองมากขึ้น และจากข้อสังเกต พบว่า ทีมวิจัยชาวบ้านแต่ละคนเองมีความคิดที่แตกต่างกัน แต่หาข้อสรุปร่วมกันได้ในที่สุด นอกจากนี้ การพูดคุย หรือ หรือ ถกเถียงกันที่มากขึ้น ทำให้ทีมวิจัยชาวบ้านเข้าใจกันมากขึ้น บางคนบอกว่า เกิดมุมมองใหม่ๆ ที่ไม่เคยมอง และทำให้นักวิจัยหลักเริ่มสังเกตเห็น ข้อแตกต่างทางความคิดเห็นของทีมวิจัย ชาวบ้านแต่ละคนมากขึ้น (กลุ่มที่คิดเห็นไปในทางเดียวกัน และคิดไม่เหมือนกัน)

2. การสำรวจพื้นที่ดูงานบ้านถวน ตำบลบ้านทับ อำเภอแม่แจ่ม

กิจกรรมนี้ สืบเนื่องมาจาก การที่นักวิจัยหลักได้แลกเปลี่ยนกับคนในชุมชนและหมู่บ้านใกล้เคียง ตลอดจนคนที่ปรึกษาโครงการวิจัยฯ ที่เป็นคนในท้องถิ่น (คุณธำนิษฐ์ การมั่งมี) ซึ่งสนใจในเรื่องสมุนไพร และแลกเปลี่ยนกับนักวิจัยหลักอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังหาข้อมูลเพิ่มเติมจากที่ปรึกษาโครงการวิจัยฯ ช้างล่าง (พระมหาพิระพงษ์ พลวิโร และคุณสมมาศ เอกโยธินสกุล) ทำให้ทราบข้อมูลของหมอพื้นบ้านที่คนในท้องถิ่นส่วนใหญ่รู้จัก (พ่อหลวงอินตา) โดยบอกว่า เป็นมีหมอพื้นบ้านที่เก่งเรื่องสมุนไพรและคนในชุมชนส่วนใหญ่รู้จัก นักวิจัยหลักจึงได้เกิดแนวคิดว่าการให้คนในชุมชนท้องถิ่นเดียวกัน ที่สนใจเรียนรู้ในเรื่องเดียวกัน (สมุนไพร) ได้ทำความรู้จักกันมากขึ้น โดยเฉพาะที่ปรึกษาโครงการวิจัยฯ ที่เป็นคนในท้องถิ่น และยังเป็น อบต. ดังกล่าว รู้จักกับหมอสมุนไพรพื้นบ้านคนนั้นดี (พ่อหลวงอินตา) น่าจะเป็นการสร้างโอกาส และแนวทางในการเรียนรู้ร่วมกัน ตลอดจน เชื่อมโยงกันได้ง่ายกว่า การไปดูงานในพื้นที่อื่น โดยเฉพาะ นักวิจัยหลัก มองถึงอนาคตที่คนใน ชุมชนต้องเรียนรู้ต่อกันเองในภายหลัง ที่นักวิจัยหลักค่อยๆ ถอยบทบาทออกมาจากชุมชน ดังนั้นจึงได้เลือกพื้นที่นี้ เป็นทางเลือกหนึ่งของการศึกษาดูงาน จึงได้ไปหารือกับที่ปรึกษาท้องถิ่นท่านนี้ ซึ่งเคยชวนนักวิจัยหลักไปที่บ้านถวนนี้หลายครั้งแล้ว ในเดือนนั้น (มีนาคม 2546) จึงเป็นโอกาสเหมาะที่จะชวนกันลงไปดู โดยที่ก่อนเดินทางได้คุยกับทีมสมุนไพรเพื่อหารือให้ส่งตัวแทนไปด้วยแต่ปรากฏว่า เป็นช่วงที่คนในชุมชนไม่ว่าง จึงมีเพียงนักวิจัยหลักและที่ปรึกษาคคนที่กล่าวถึงไปด้วยกัน แล้วกลับมาเล่าให้คนในชุมชนฟัง

ผลที่ได้รับ

การเดินทางไปสำรวจพื้นที่ดูงานครั้งนี้ ทำให้มีโอกาสแลกเปลี่ยนกับที่ปรึกษาท้องถิ่น ท่านนี้มากขึ้น ทำให้รับทราบปัญหา ตลอดจนแนวคิดต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ในการช่วยให้วิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม นักวิจัยหลักยังคิดว่า บ้านถวนยังไม่ใช่สถานที่ที่เหมาะสมแก่การดูงานในเรื่องของงานวิจัยมากเท่าที่ควร เพราะจากการไปสำรวจ พบว่า ถึงแม้ว่าจะมีหมอสุมไพรที่บ้านที่เก้ง และมีชื่อเสียง แต่คนใน ชุมชนที่นี้ยังไม่มีใครสนใจเรียนรู้ และสืบทอดในเรื่องสมุนไพรมากเท่าที่ควร (ไม่มีส่วนร่วม) ส่วนใหญ่สนใจแต่มา รักษาโรคเท่านั้น หากจะมาดูงาน จะได้ในเรื่องของการแปรรูป ซึ่งในช่วงแรกของโครงการวิจัย นักวิจัยหลักคิดว่า ควรจะเลือกสถานที่ดูงานที่จะช่วยให้ทีมวิจัยชาวบ้านเข้าใจถึงลักษณะของงานวิจัย และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้กันมากกว่า ประกอบกับใน ช่วงนั้น มีเรื่อง ท้องเที่ยวเข้ามาในท้องถิ่น คนในชุมชนพูดถึงเรื่องท้องเที่ยวบ่อยครั้ง กระทั่งบางคนมองว่า ถ้าแปรรูปสมุนไพรได้ อาจทำรายได้ให้ท้องถิ่น ทั้งๆ ที่เป็นช่วงแรกที่เรียนรู้ในเรื่องของสมุนไพร นักวิจัยหลักจึงกลัวว่า จะทำให้หลุดเป้าหมายในเรื่องของงานวิจัย นั่นคือ การเรียนรู้สมุนไพรเพื่อการพึ่งพาตัวเอง จึงไม่ค่อยสนับสนุนให้ไปดูงานในพื้นที่นี้เท่าไร อีกเหตุผลหนึ่งคือ อยากให้ทีมวิจัยชาวบ้านอ่านเป้าหมายของการเรียนรู้งานวิจัยให้ชัดเจนตรงกันก่อน ค่อยไปดูงานในเรื่องของการแปรรูปดังกล่าว อย่างไรก็ตาม จากการแนะนำของพระมหาพิระพงษ์ พลวิโร ทำให้ได้แนวคิดที่ ให้แวะรับพ่อหลวงอินตา (หมอสุมไพรที่บ้านบ้านถวน) ไปดูงานด้วยที่บ้านแม่หล-ป่าเลา ซึ่งต้องดูโอกาสในวันไปดูงานอีกครั้ง

3. กิจกรรมการศึกษาดูงานบ้านแม่หล-ป่าเลา

จากการสำรวจพื้นที่ดูงานทั้ง 2 ที่ และมาบอกเล่าให้ทีมวิจัยชาวบ้านฟัง ทำให้ทีมวิจัยชาวบ้านตัดสินใจไปดูงานที่บ้านแม่หล-ป่าเลา ในวันที่ 16-17 พ.ค. 2546 โดยนักวิจัยหลักร่วมกับตัวแทนชาวบ้าน (พ่อบ้าน แม่บ้าน เยาวชนแกนนำ ตัวแทนเด็กๆ) เดินทางไปศึกษาดูงานเรื่องสมุนไพรที่บ้านแม่หล-ป่าเลา ซึ่งในการเดินทาง ครั้งนี้ ที่แรกมีเยาวชนบ้านแม่แอเหนือสนใจไปด้วยหลายคน (เยาวชนบ้านแม่แอน้อยชวน) แต่เนื่องจากในวันจริง บางคนติดงาน ประกอบกับรถที่ไปติดต่อไว้หาได้คันเดียว ซึ่งไม่พอกับจำนวนคนจึงไม่ได้ไปกัน ส่วนบ้านแม่แอน้อย แกนนำจำนวน 4 คน ซีมอเตอร์ไซด์ตาม และในการเดินทางครั้งนี้ นักวิจัยหลักได้มอบหมายให้ แม่บ้าน และเด็กที่ไปด้วยช่วยกันดูแลในเรื่องของเสบียง-อาหาร ซึ่งทำหน้าที่ได้ดี เมื่อเดินทางไปถึงหน่วยสนับสนุนฯ ที่ อ.แม่แจ่ม จึงแบ่งหน้าที่ให้แกนนำที่ซีมอเตอร์ไซด์ตามมาไปซื้ออาหารที่ตลาดแล้วมารับประทานกันที่หน่วยฯ ส่วนทางแม่บ้าน และเด็กๆ ช่วยกันขงเครื่องดื่ม (โอวันติน - กาแฟ) มาให้คนอื่นๆ ที่มาด้วยกัน พร้อมกับพักผ่อนตามอัธยาศัย และหลังจากรับประทานอาหารเสร็จแล้ว

ทางเจ้าหน้าที่หน่วยฯ กับนักวิจัยหลัก ร่วมกับชาวบ้านจึงช่วยกันทบทวนเป้าหมายของการดูงานในครั้งนี้ สรุปได้ว่า การเดินทางมาครั้งนี้ มาเพื่อดูสมุนไพรรักษาโรค การใช้สมุนไพรรักษาโรค ดูวิถีชาวบ้านว่าเหมือนหรือ แตกต่างจากบ้านเราอย่างไร และเพื่อเรียนรู้ในเรื่องอื่นๆ สาเหตุที่ไปดูครั้งนี้เพื่อจะได้นำมาปรับใช้ที่บ้านเรา เพื่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และคิดกิจกรรมต่อไปในระยะ 2 เดือนที่เหลือ (พฤษภาคม-มิถุนายน 2546) ซึ่งหลังดูงานแล้วอาจจะเปลี่ยนจากแผนเดิมที่คิดไว้ได้

เมื่อร่วมกันทบทวนเป้าหมายการมาดูงานในครั้งนี้เสร็จ ทีมวิจัยชาวบ้านและตัวแทนชาวบ้านเดินทางไปยังพื้นที่ดูงาน โดยทางนักวิจัยหลักขอให้เจ้าหน้าที่หน่วยฯ เดินทางไปด้วยเนื่องจากไม่แน่ใจเส้นทาง เพราะตัวแทนที่เคยมาร่วมสำรวจพื้นที่ดูงานเมื่อวันที่ 11-12 ที่ผ่านมามีไม่ได้เดินทางมาดูงานในครั้งนี้ด้วย ซึ่งเจ้าหน้าที่หน่วยฯ ให้ความร่วมมือด้วยดี เมื่อเดินทางไปถึงพื้นที่หมู่บ้าน ก่อนจะขึ้นไปที่พักที่บ้านป่าเลา นักวิจัยหลักได้ขอให้คนขับรถและที่อาศัยพระธรรมจาริกบ้านแม่หลู เพื่อชวนพระธรรมจาริกในพื้นที่ไปร่วมแลกเปลี่ยนในช่วงกลางวัน ซึ่งท่านรับปากว่าจะไป

จากนั้น ได้เดินทางไปที่พักที่บ้านป่าเลา (บ้านหมอสุมไพโร) เกิดปัญหาหลายอย่างเนื่องจากคนในชุมชนที่นักวิจัยหลักติดต่อประสานงานไว้ ติดธุระกะทันหัน ทำให้นักวิจัยหลักไม่ทราบว่าท่านฝากเรื่องไว้กับใครบ้าง ตามใครไม่มีใครรู้เรื่อง ระหว่างนั้นพ่อหมอสุมไพโรมาพอดี จึงให้ชาวบ้านไปเดินดูสมุนไพรรอบบริเวณรอบบ้านกับหมอสุมไพโร ส่วนนักวิจัยหลักกับเจ้าหน้าที่หน่วยฯ ที่เดินทางมาด้วยจึงได้ปลีกตัวมาเตรียมจัดการเรื่องต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เช่น เรื่องอาหาร การเตรียมเรื่องแลกเปลี่ยนช่วงค่ำ ซึ่งไปเตรียมกับแกนนำเยาวชนที่เป็นทีมวิจัยชาวบ้านในพื้นที่ โดยได้เล่าสถานการณ์โครงการวิจัยบ้านแม่แฮน้อยให้ฟัง สรุปว่าแกนนำเยาวชนจะช่วยในเรื่องจัดสถานที่ และเตรียมเรื่องแลกเปลี่ยนประสบการณ์งานวิจัย ทั้งนี้แกนนำเยาวชนคนดังกล่าวยังพานักวิจัยหลัก และเจ้าหน้าที่หน่วยฯ ไปดูสถานที่ จึงมีโอกาสดูคุยกับ พระอุดมศักดิ์ที่อาศัยอยู่บริเวณเดียวกับสถานที่ที่จะจัดกิจกรรมคืนนี้ ถือโอกาสนี้ให้ท่านช่วยแลกเปลี่ยนกับชาวบ้านที่มาดูงานด้วย

หลังจากนั้น เมื่อชาวบ้านกลับจากเดินศึกษาสมุนไพรรอบบริเวณหมู่บ้านกลับมาพักผ่อนในขณะรอรับประทานอาหารเย็น บางคนโดยเฉพาะแกนนำเยาวชนและพ่อบ้าน แลกเปลี่ยนพูดคุยกับหมอสุมไพโรที่บ้านต่อ ส่วนแม่บ้านช่วยกันเตรียมอาหาร ระหว่างนั้น หัวหน้าโครงการวิจัย "ภูมิปัญญาสมุนไพรรักษาโรค" ที่นักวิจัยเขียนจดหมายติดต่อให้มาช่วยเป็นวิทยากรเดินทางมาถึงพอดี จึงได้พูดคุยแลกเปลี่ยน เล่าสถานการณ์ ตลอดจนขอคำแนะนำ และเตรียมประเด็นพูดคุยในคืนนั้น จากนั้นจึงแยกย้ายกันไปรับประทานอาหารเย็น กระทั่งช่วงค่ำ ได้เดินทางไปศาลา 2 หลัง (ที่ตั้งศูนย์บำบัดยาเสพติดด้วยสมุนไพรรักษาโรคของบ้านป่าเลา และอาศรมพระธรรมจาริก) ชาวบ้านเดินดูรอบๆ บริเวณนั้น ซึ่งมีสมุนไพรรักษาโรคหลายชนิด และในขณะที่รอวิทยากรท่านอื่นๆ

พระที่อาศรมร่วมแลกเปลี่ยนกับชาวบ้าน เล่าประวัติความเป็นมาของท่านให้ชาวบ้านฟัง ในขณะที่ทางชาวบ้านเล่าเรื่องงานวิจัย ทั้งนี้ นักวิจัยหลักให้ชาวบ้านนำสมุดภาพกิจกรรมที่หมู่บ้านให้พระดูด้วย ระหว่างที่พูดคุยกัน ได้ขมึนยาสมุนไพรของบ้านป่าเลาบางชนิดไปด้วย ชาวบ้านสนใจกันมาก จากนั้น เมื่อวิทยากรท่านต่างๆ ที่ชวนไว้เดินทางมาถึง (หัวหน้าโครงการวิจัยฯ บ้านแม่หลุ-ป่าเลา/พระธรรมจาริกบ้านแม่หลุ/ แกนนำเยาวชน และผู้มีประสบการณ์งานวิจัย) ตลอดจนหมอสมุนไพรพื้นบ้านได้ร่วมแลกเปลี่ยนพูดคุยกันในหลายๆ เรื่อง ทั้งเรื่องของงานวิจัย วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ สมุนไพร ฯลฯ และมีการขมึนยาสมุนไพรหลายชนิด ทั้งนี้ คนที่ร่วมแลกเปลี่ยนส่วนใหญ่เป็นแกนนำเยาวชน และพ่อบ้าน ส่วนแม่บ้านส่วนใหญ่จะนั่งฟัง และบริการในเรื่องของว่าง จากการแลกเปลี่ยนในคืนนั้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแผนจากที่จะเดินทางกลับเลยในตอนเช้า เป็นการเดินป่าศึกษาสมุนไพรของบ้านป่าเลา โดยได้นัดหมายกันก่อนแยกย้ายกันไปพักที่ พรุ้งนี้ (17 พ.ค. 2546) จะมาตั้งต้นกันที่ศาลา 2 หลังนี้ก่อน ซึ่งบริเวณนี้ ทางหัวหน้าโครงการวิจัยฯ ที่นั่นบอกว่า จะใช้เป็นแปลงตัวอย่างสมุนไพร ขณะนี้ปลูกไปบ้างแล้วหลายชนิด ซึ่งบางชนิดขึ้นตามธรรมชาติ ชาวบ้านสนใจกันมาก และในคืนนั้น เมื่อทีมวิจัยชาวบ้านแยกย้ายกันไปพัก นักวิจัยหลักกับแม่บ้าน ช่วยกันเตรียมของไว้ทำอาหารเช้าในวันรุ่งขึ้น เพื่อจะได้ไม่เสียเวลาในการเดินป่า และเดินทางกลับ เนื่องจากตกลงกันว่า เมื่อเดินป่าเสร็จแล้วจะเดินทางกลับเลยเนื่องจากกลัวฝนตก ทำให้การเดินทางลำบาก

17 พ.ค. 2546 หลังจากรับประทานอาหารเช้าเสร็จแล้ว ทีมวิจัยชาวบ้านทั้งหมดได้เดินทางไปยังที่นัดหมาย (ศาลา 2 หลัง) พร้อมกับหมอสมุนไพรพื้นบ้าน และวิทยากร (หัวหน้าโครงการวิจัยภูมิปัญญาฯ) ระหว่างเดินทางพูดคุยกันถึงประวัติ ตำนานบางเรื่องของบ้านแม่หลุ-ป่าเลา ซึ่งได้รับการบอกเล่าจากชาวบ้านตั้งแต่เมื่อวาน เป็นที่สนุกสนาน และเมื่อถึงบริเวณที่นัดหมายเดินศึกษาสมุนไพรรอบๆ บริเวณศาลา พบสมุนไพรหลายชนิด กระทั่งออกนอกบริเวณเพื่อจะไปเดินป่า (พระที่อาศรมร่วมเดินทางไปศึกษาด้วย) ซึ่งตลอดการเดินทางผ่านเส้นทางของแปลงนา ฯลฯ ในบริเวณหมู่บ้าน ศึกษาสมุนไพรมาโดยตลอด เยาวชนและแกนนำหลายคนช่วยกันจดบันทึก แลกเปลี่ยน สอบถามข้อมูล ตลอดจนเก็บตัวอย่างสมุนไพรบางชนิดเพื่อมาศึกษาต่อ กระทั่งไปถึงบริเวณป่าของหมู่บ้าน พบสมุนไพรหลายชนิด ซึ่งมีทั้งที่เหมือนและแตกต่างจากที่บ้านแม่แฮน้อย บางชนิดเหมือนกันแต่เรียกชื่อต่างกัน บางชนิดชื่อเหมือนกันแต่ลักษณะไม่เหมือนกัน มีการเก็บตัวอย่าง และขุดมาปลูกที่แม่แฮน้อยด้วย ทั้งนี้ สมุนไพรที่พบมากเป็นพวกแก้อาการลมผิดเดือน ทำให้แม่บ้านที่ไปด้วยมีความสนใจกันมาก หลังจากนั้น เมื่อเดินทางกลับมาถึงที่พัก ทีมวิจัยชาวบ้านบอกว่าจะขึ้นไปสอบถามข้อมูลให้แน่ชัดก่อนกลับ โดยเอาตัวอย่างสมุนไพรที่เก็บมาไปสอบถามรายละเอียดจากหมอสมุนไพรอีกครั้ง ในขณะนั้น หมอสมุนไพรได้นำสมุนไพรยาแดงเหล้ามาให้ดู และสอนวิธีใช้ พร้อมกับแลกเปลี่ยนพูดคุยถึงยาสมุนไพรชนิดอื่นๆ อีก

มากมาย ทีมวิจัยชาวบ้านโดยเฉพาะผู้ขายสนใจกันมาก ในระหว่างที่ทีมวิจัยชาวบ้านแลกเปลี่ยนกับหมอสมนไพรอยู่นั้น นักวิจัยหลักมีโอกาสดำเนินการแลกเปลี่ยนกับหัวหน้าโครงการวิจัยภูมิปัญญาของบ้านแม่หลุ-ป่าเลา ซึ่งบอกว่าเขาชวนบ้านแม่แสน้อยสนใจเรียนรู้กันมาก ทำให้เกิดประเด็นว่าน่าจะมีการเชื่อมเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมองว่า ในเบื้องต้น คนที่ช่วยประสานน่าจะเป็นหน่วยสนับสนุนฯ ที่แม่แจ่ม จึงถือเป็นโอกาสอันดีในการเรียนรู้ร่วมกัน เมื่อแลกเปลี่ยนพูดคุยกันเสร็จ กล่าวอำลากันก่อนเดินทางกลับ พร้อมทั้งต้นสมุนไพรหลายชนิด

ก่อนเดินทางกลับบ้านแม่แสน้อย แวะพักรับประทานอาหารกลางวันที่บ้านหน่วยสนับสนุนฯ ตามกำหนดการ และสรุปบทเรียนร่วมกัน สรุปได้ว่า ได้เรียนรู้ในเรื่องลักษณะของสมุนไพรหลายชนิด บางอย่างใช้ไม่เหมือนกับบ้านเรา (แม่แสน้อย) เป็นการเรียนรู้วิธีการใช้ รุสสุตยา บางชนิดบางต้นเป็นต้นเดียวกับบ้านเรา แต่เขาเรียกชื่อไม่เหมือนบ้านเรา เรียนรู้ความแตกต่างของตัวยาสมนไพรของบ้านป่าเลากับบ้านเรา สูตรการผสมสมุนไพรที่ใช้ตั้งแต่ 3,5,7,9 ผสมกันเป็นเลขคู่ เรียนรู้วิธีการเก็บยา ใช้ส่วนไหน แก้อะไร นอกจากนี้ยังได้รู้วิถีชีวิต ที่แตกต่างจากบ้านเราบ้าง คือ เขายังมีไร่ข้าว แต่ที่บ้านเราเริ่มหายไปแล้ว และเมื่อถามถึงแผนกิจกรรมต่อไปว่าจะทำอะไรกันต่อ ทีมวิจัยชาวบ้านบอกว่า ก่อนอื่น พงษ์นี้ต้องเอาสมุนไพรที่เก็บมาไปปลูกก่อน และรวบรวมข้อมูลจากทีมวิจัยชาวบ้านที่ไปดูงานด้วยกันในครั้งนี้ เพื่อไปบอกเล่าให้กับคนในชุมชนฟัง จากนั้นน่าจะรู้ว่าจะทำอะไรต่อ

ผลที่ได้รับ

กิจกรรมนี้ได้ผลเพิ่มเติมจากกิจกรรมอื่นๆ ในแง่ของการจัดการ และ วางแผนงาน ทั้งในส่วนที่คนที่เดินทางไปศึกษาดูงานด้วยกันเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการในหลายๆ เรื่อง เช่น ดูแลเรื่องเสบียงอาหาร การส่งตัวแทนไปซื้ออาหาร การจัดบันทึกระยะทางตามเลขไมล์ และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ของทีมวิจัยชาวบ้านขณะเดินทาง ตลอดจนการที่นักวิจัยหลักขอคำปรึกษาในเรื่องคำตอบแทนวิทยากร ค่าที่พัก ค่าจ้างทำอาหาร ฯลฯ จากทีมวิจัยชาวบ้านตลอดเวลาในการศึกษาดูงาน ทำให้ทีมวิจัยชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนมากขึ้น และโดยเฉพาะการเกิดปัญหาเฉพาะหน้าในเรื่องการประสานงานกับพื้นที่ดูงาน ทำให้ทีมวิจัยชาวบ้านบางคนเริ่มมองเห็นว่า งานบางเรื่องจัดการคนเดียวไม่ได้ ต้องช่วยกัน โดยเฉพาะวางแผนร่วมกัน

4. การประชุมเพื่อสรุปบทเรียนหลังไปดูงานและการทำกิจกรรมเพิ่มเติมหลังการสรุปบทเรียนของทีมวิจัยชาวบ้าน

กิจกรรมนี้เกิดขึ้นภายหลังจากการไปดูงานที่บ้านแม่หลุ-ป่าเลา ทั้งนี้ ก่อนเกิดกิจกรรมนี้ในวันที่ 19 พ.ค. 2546 นักวิจัยหลักได้ฝากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยฯ และตัวอย่างรายงานความก้าวหน้าของบ้านแม่หลุ-ป่าเลา ไปให้ประธานกลุ่มสมุนไพร เพื่ออธิบายถึง

ที่มาของโครงการต่างๆ ตั้งแต่เริ่มแรกให้ประธานกลุ่ม เพื่อให้เข้าใจมากขึ้น เนื่องจากประธานกลุ่ม สมุนไพรเพิ่งเข้ามามีบทบาทตอนหลัง ไม่ได้เข้ามาช่วยงานวิจัยตั้งแต่เริ่มแรก นักวิจัยหลักเห็นว่า หากจะสร้างกลุ่มสมุนไพรที่มีประสิทธิภาพในอนาคต ต้องสร้างแกนนำกลุ่มให้เข้มแข็งก่อน และเพื่อให้เข้าใจลักษณะของงานวิจัยมากขึ้น นอกจากนี้วันที่ 22-24 พ.ค. 2546 เมื่อนักวิจัยหลักมี โอกาสได้พูดคุยกับแกนนำกลุ่มที่ลงมาอบรมเรื่อง “ไกด์ท้องถิ่น” กับทางโครงการหลวง ซึ่งชวน นักวิจัยหลักไปดูงานด้วย เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องสมุนไพร แต่เนื่องจากไม่ว่างจึงไม่ได้ไป ทั้งนี้ก่อน แกนนำท่านนี้เดินทางกลับ นักวิจัยหลักได้ฝากเงินให้ไปบริหารจัดการในเรื่องการทำกิจกรรมกันเอง ในช่วงที่นักวิจัยหลักไม่ได้ขึ้นพื้นที่ เนื่องจากติดภาระงานข้างล่าง แต่เป้าหมายในใจของ นักวิจัย หลัก คือ อยากทดลองให้ ทีมวิจัยชาวบ้านบริหารการเงินกันเอง หลังจากได้ทดลองมาแล้วส่วน หนึ่งตอนที่ไปดูงานเรื่องสมุนไพร

จากนั้น เมื่อไปติดตามผลปรากฏว่า ทีมวิจัยชาวบ้านนำเงินดังกล่าวไปจัดประชุมกันเองซึ่ง การประชุมครั้งนั้น นำไปสู่การจัดกิจกรรมเดินป่าของชาวบ้าน และแผนกิจกรรมที่ทีมวิจัยชาวบ้าน อยากทำต่อไป โดยทีมวิจัยชาวบ้านเล่าให้ฟังว่า วันที่ 27 พ.ค. 2546 ทีมวิจัยชาวบ้านมาร่วมพูดคุย กันที่บ้านของประธานกลุ่ม การพูดคุยกันวันนั้น ต่างจากปกติที่ส่วนใหญ่จะมีเฉพาะเยาวชน เนื่องจากมีพ่อบ้านมาร่วมแลกเปลี่ยนด้วย ทำให้พูดคุยกันหลายเรื่อง โยงไปถึงเรื่องวัฒนธรรม ประเพณี ที่น่าจะสืบทอดตลอดจนเมื่อแลกเปลี่ยนเรื่องที่ไปดูงานกันที่ผ่านมาทางประธานกลุ่มได้นำเอกสารต่างๆ ที่นักวิจัยหลักส่งไปให้มาให้ทีมวิจัยชาวบ้านดูด้วย ผลของการพูดคุยกันคืนนั้น นอกจากได้แผนกิจกรรมที่อยากทำร่วมกันแล้ว ยังเป็นการสร้างความสามัคคี ความคุ้นเคย และ กำลังใจในการพัฒนาหมู่บ้านให้กับแกนนำบางคนที่เคยห่อจากการทำงานที่ผ่านมา บางคนบอก ว่า ปกติอยู่ไปวันๆ ทำมาหากินของใครของมัน ไม่เคยมาคิดเรื่องเหล่านี้ แต่ปัจจุบันนี้เริ่มหันมาคิด และอยากเรียนรู้มากขึ้น ผลสรุปของกิจกรรมที่จะทำต่อไปคืนนั้น คือ วันที่ 30 พ.ค. 2546 (วันพระ) จะเดินป่ากันในตอนเช้าเพื่อเก็บสมุนไพรมาปลูกที่แปลงตัวอย่าง และตอนบ่ายจะเรียนรู้กันใน แปลง โดยจะให้ทีมวิจัยชาวบ้านเล่าเรื่องที่ไปดูงานมาให้ชาวบ้านฟัง พร้อมทั้งบอกสูตรยาสมุนไพร บางชนิดที่รู้มาจากการไปดูงานให้ชาวบ้านฟัง

ในตอนหลังที่นักวิจัยหลักลงพื้นที่ เพื่อติดตามข้อมูล ได้รับการบอกเล่าจากทีมวิจัย ชาวบ้านว่าหลังจากดูงาน ทีมวิจัยชาวบ้านสนใจพูดคุย แลกเปลี่ยนกันมากขึ้น บางคนทดลองเอา สมุนไพรที่ได้มาไปใช้ และบอกต่อกัน ส่วนในวันที่ 30 ที่ผ่านมา ทีมวิจัยชาวบ้านใช้วิธีแบ่งกลุ่มกัน เดินคนละเส้นทาง บางคนไปหาสมุนไพรต่างหมู่บ้าน โดยเอามอเตอร์ไซด์ไป ทางทีมวิจัยชาวบ้าน จึงดูแลค่าใช้จ่ายให้ จากนั้นวางแผนว่าจะมารับประทานอาหารที่หมู่บ้าน แล้วไปศึกษาต่อในแปลง แต่ปรากฏว่า ในวันนั้นเกิดปัญหาการลักลอบตัดไม้บริเวณป่าอนุรักษ์ของหมู่บ้าน ทำให้แผนที่ว่า จะศึกษากันในแปลงช่วงบ่ายต้องยกเลิกไป เนื่องจากแกนนำหลายคนต้องไปแก้ปัญหาดังกล่าว

ผลที่ได้รับ

กิจกรรมนี้ ถือเป็นการทำงานร่วมกันกิจกรรมแรกของทีมวิจัยชาวบ้านที่เริ่มตั้งแต่การคิด ร่วม วางแผนร่วม และปฏิบัติร่วม โดยที่นักวิจัยหลักเป็นเพียงผู้ติดตามข้อมูลเท่านั้น ผลที่ได้ นอกจากการอุปสรรคของการทำกิจกรรมแล้ว นักวิจัยหลักยังได้มองเห็นทีมวิจัยชาวบ้านที่มีบทบาทในการทำกิจกรรมหลายๆ คน ทั้งที่เป็นผู้นำที่ดี ผู้สื่อสารที่ดี คนจัดบันทึกที่ดี ตลอดจนคนที่สามารถบอกเล่าเรื่องราว สถานการณ์ต่างๆ ได้ดี ทำให้ย้อนคิดไปถึง การทำงานที่ผ่านมาที่ไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะนักวิจัยหลักยังมองไม่เห็นความสามารถที่แตกต่างของแต่ละคน (วางแผนไม่ถูกกับงาน) ดังนั้น นักวิจัยหลักจึงถือโอกาสนี้ แลกเปลี่ยนกับทีมวิจัยชาวบ้านบางคนถึงเรื่องการมองความสามารถของแต่ละคน เพื่อมาช่วยแบ่งเบางาน ประกอบกับยกตัวอย่างการทำงานของนักวิจัยหลักร่วมกับชุมชนที่ผ่านมาให้กับทีมวิจัยชาวบ้านดังกล่าว โดยเฉพาะประธานกลุ่ม กับแกนนำ ฟังแบบเปิดใจ ให้มองเห็นปัญหาจากการทำงาน เพื่อจะได้แก้ไขให้ถูกทาง และ หาวิธีทำงานที่เหมาะสมมากขึ้น

5. การประชุมกลุ่มสมุนไพรรเพื่อตั้งคณะกรรมการกลุ่ม

กิจกรรมนี้ สืบเนื่องมาจากการเกิดปัญหาจากการทำงานร่วมกับชุมชน โดยเฉพาะการประสานงานระหว่างนักวิจัยหลักกับทีมวิจัยชาวบ้าน ในหลายๆ กิจกรรมที่ผ่านมา และจากการมีโอกาสดแลกเปลี่ยนกับแกนนำเยาวชนแบบเปิดใจถึงปัญหาดังกล่าว จึงได้ข้อสรุปว่า ควรมีการตั้งคณะกรรมการกลุ่มสมุนไพรร เหมือนกับกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้าน เพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการทำงานร่วมกัน ระหว่างนักวิจัยหลักกับคนในชุมชน ทำให้เกิดกลุ่มสมุนไพรรที่มีระบบมากขึ้นกว่าเดิม โดยที่นักวิจัยหลักทำงานกับชุมชนผ่านกลุ่มคนเหล่านี้ได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ ยังได้มีโอกาสเปิดใจกับทีมวิจัยชาวบ้านบางคนถึงเรื่องการทำงานร่วมกัน ตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำงานที่ผ่านมา ทำให้เข้าใจกันมากขึ้น

ผลที่ได้รับ

การทำงานร่วมกันสะดวกขึ้นกว่าเดิม โดยนักวิจัยหลักทำงานกับทีมวิจัยชาวบ้านผ่านทางประธานกลุ่มสมุนไพรร ทำให้มีโอกาสดแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับประธานกลุ่มมากขึ้น และใช้โอกาสนี้ค่อยๆ ถอยบทบาทของตัวเอง และผลักดันประธานกลุ่มให้ขึ้นมา มีบทบาทแทน

6. การเรียนรู้เรื่องสมุนไพรรของกลุ่มเยาวชนรุ่นจิ๋ว

กิจกรรมการเรียนรู้เรื่องสมุนไพรร ของเยาวชนรุ่นจิ๋วนี้ เป็นกิจกรรมที่นักวิจัยหลักได้ทดลองขึ้น โดยมีเป้าหมาย เพื่อให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้เรื่องสมุนไพรร ทั้งนี้ได้จัดขึ้น 2 กิจกรรมในระยะที่ 1 ได้แก่

การแบ่งเวรดูแล และรดน้ำแปลงตัวอย่างสมุนไพรในหมู่บ้าน เกิดมาจากแนวคิด ตั้งแต่หลังจากเดินป่าครั้งที่ 2 และศึกษาสมุนไพรในหมู่บ้านครั้งที่ 1 ที่มีการเก็บตัวอย่างสมุนไพร มาปลูกในแปลงตัวอย่าง ซึ่งในช่วงนั้น นักวิจัยหลักเริ่มรวมกลุ่มเยาวชน (รุ่นเล็ก) ในหมู่บ้านได้แล้ว จึงคิดว่า น่าจะให้เยาวชนกลุ่มนี้มาทำกิจกรรมร่วมกัน ประกอบกับผู้ใหญ่ในชุมชนไม่มีเวลามาดูแล รดน้ำแปลงตัวอย่างสมุนไพร ดังนั้นจึงได้ชวนเด็กๆ มาแบ่งเวรกันดูแลรดน้ำแปลงตัวอย่าง วันละ 2 คน ในตอนแรกๆ เด็กๆ ให้ความสนใจกันดี แต่ในภายหลังเริ่มไม่ทำเวร โดยเฉพาะช่วงปิดเทอม ใน ภายหลัง นักวิจัยหลักติดตามข้อมูลพบว่า เป็นเพราะในช่วงปิดเทอม เด็กบางคนต้องกลับไปอยู่ บ้านตัวเองที่หมู่บ้านอื่น หรือไปช่วยงานญาติ จึงทำให้คู่ของเด็กที่เป็นเวรในวันเดียวกันหายไป บางวันหายไปทั้ง 2 คน เด็กๆ ไม่กล้าไปรดน้ำคนเดียว เนื่องจากบริเวณแปลงตัวอย่าง มีลักษณะ เหมือนป่า น่ากลัว ฯลฯ นักวิจัยหลักจึงชวนเด็กๆ มาแบ่งเวรกันใหม่ นอกเหนือจากปัญหาดังกล่าว พบว่า การที่บ่อน้ำที่เด็กๆ ดักมาใช้รดน้ำแปลงตัวอย่าง อยู่ไกลเกินไป ทางเดินไม่สะดวก กระบอกลำบากเกินไป ฯลฯ ทำให้ เด็กไม่สะดวกต่อการรดน้ำแปลง

ผลที่ได้รับ

กิจกรรมนี้ทำให้รู้จักเด็กๆ แต่ละคนมากขึ้นโดยเฉพาะการทำงานร่วมกัน ทำให้เห็นถึงความขยัน ความรับผิดชอบ ที่แตกต่างกันของเด็กแต่ละคน นอกจากนี้ยังได้มองเห็นแกนนำในกลุ่มเด็กๆ เพิ่มมากขึ้น ตลอดจน การให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วมสะท้อนปัญหาจากการทำกิจกรรม ดังกล่าวให้คนในชุมชนรับรู้ สามารถสร้างรูปธรรมของการเปลี่ยนแปลงได้ในหลายๆ เรื่อง เช่น การเปิดโอกาสให้เด็กๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมมากขึ้น การปรับปรุงและพัฒนาแปลงตัวอย่างสมุนไพร เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของเด็กๆ และคนในชุมชน ฯลฯ ส่วนในแง่ของการเรียนรู้เรื่องสมุนไพรนั้น พบว่าเด็กบางคนรู้จักสมุนไพรบางชนิดจากแปลงตัวอย่าง

การเรียนรู้สมุนไพรจากการวาดภาพ เกิดมาจากแนวคิดที่พูดคุยกับทีมวิจัยชาวบ้านหลายๆ คนถึงการทำหนังสือรวบรวมสมุนไพรของชุมชน แต่ยังไม่เกิดผลที่เป็นรูปธรรม และจากการเห็นความสามารถของเด็กๆ หลายคน จากการวาดรูป จึงได้คิดชวนเด็กๆ เก็บรวบรวมสมุนไพรในหมู่บ้านขึ้นในช่วงปิดเทอม โดยวางแผนไว้ว่า ให้เด็กวาดรูปในช่วงปิดเทอมสักระยะหนึ่ง และเมื่อนักวิจัยหลักมีโอกาสขึ้นมาพื้นที่ และมีเวลาร่วมพอ จะให้เด็กพาไปดูสมุนไพรที่แต่ละคนวาด พร้อมทั้งถ่ายรูป และติดป้ายชื่อสมุนไพรไว้ให้คนในชุมชนรู้จักด้วย ซึ่งจะเป็นวิธีรวบรวมสมุนไพรได้อีกวิธีหนึ่ง ดังนั้น ในวันที่ 31 มี.ค 2546 นักวิจัยหลักชวนเด็กๆ มาแบ่งกลุ่มกัน มีการเลือกประธานกลุ่ม รองประธาน และเลขากลุ่ม และทำสมุดทำมือเพื่อใช้วาดรูปสมุนไพรที่พบในชุมชน (แนวคิดในการแบ่งกลุ่มกิจกรรมที่ใช้ได้มาจากการไปร่วมอบรมเรื่องสหกรณ์ที่โครงการหลวงแม่แฮ) และเพื่อเชื่อมโยงระหว่างเด็กกลุ่มนี้ กับคนในชุมชน จึงกำหนดให้เด็กเขียนบอกด้วย

ว่า ได้ข้อมูลมาจากใคร วาดที่ไหน มีสรรพคุณอะไร วาดวันไหน ฯลฯ และเมื่อมีโอกาสขึ้น พื้นที่ในระหว่างนั้นได้สอบถามความก้าวหน้าจากเด็กเรื่อยๆ เด็กบางคนเอาสมุดภาพมาให้ดู และในภายหลัง (ช่วงเดือนมิ.ย.) ให้เด็กๆ ที่เป็นแกนนำรวบรวมจากเพื่อนมาส่ง ทราบภายหลังว่าเด็กๆ เรียกประชุมกันเอง โดยบอกให้เพื่อนๆ เอาสมุดภาพมาส่ง ได้มาส่วนหนึ่ง และเด็กทำหายอีกหลายคน

ผลที่ได้รับ

ผลของการทำกิจกรรมนี้ ยังไม่ได้ตามเป้าหมายที่วางไว้เท่าที่ควร เพราะความสนใจของเด็กมีอยู่ในช่วงสั้นๆ ประกอบกับนักวิจัยหลักไม่ได้ให้เวลากับกิจกรรมนี้มากเท่าที่ควร

๔ กิจกรรมการสรุปบทเรียนของโครงการวิจัย

1. เวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชน ครั้งที่ 1

จัดขึ้นเมื่อวันที่ 29-30 มีนาคม 2546 ที่บ้านของ นายวุฒิไกร แสงกระจ่างสุข ทีมวิจัยในพื้นที่ วัตถุประสงค์ของกิจกรรมนี้คือการสรุปบทเรียนการทำงานที่ผ่านมาหลังจากได้รับการอนุมัติโครงการครบ 3 เดือนของนักศึกษาซึ่งเป็นนักวิจัยหลักร่วมกับชุมชน

วิธีการทำงาน / ผล / ปัญหา อุปสรรค / และการแก้ไข

โดยมีการประสานขอความช่วยเหลือในการดำเนินเวทีจากศูนย์ประสานการเรียนรู้ร่วมชุมชน โดยเป็นการตั้งคำถามให้เกิดการตอบคำถามหรือการแสดงความคิดเห็นจากชาวบ้าน โดยผู้เข้าร่วมในเวทีมีทั้งทีมวิจัยในพื้นที่ เด็ก แม่บ้าน พ่อบ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และผู้อาวุโส และในตอนเช้าของวันที่ 30 มีนาคม 2546 ทางทีมพี่เลี้ยงได้พูดคุยเกี่ยวกับผ้าทอพื้นเมืองกับนักวิจัยหลักและแม่บ้านบางส่วน และได้ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการรวมกลุ่มทอผ้าเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนและจะนำไปสู่การรวบรวมภูมิปัญญาในเรื่องการทอผ้าด้วยสีธรรมชาติได้เช่นกัน

ผลที่ได้

1. ได้รับทราบความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และคำแนะนำเกี่ยวกับการทำงานของนักศึกษาจากคนในชุมชน
2. เป็นแรงกระตุ้นให้กับคนในชุมชนเข้าใจถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการทำวิจัยระหว่างชาวบ้านและนักศึกษาในการทำงานระยะต่อไป

2. เวทีรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย

จัดขึ้นในวันที่ 22 เมษายน 2546 ณ ห้องประชุมสุขุม คณะเกษตรศาสตร์ ม. เชียงใหม่ โดยศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน คณะเกษตรศาสตร์ ม.เชียงใหม่ วัตถุประสงค์

ของกิจกรรมในครั้งนี้คือ เพื่อเป็นการรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยหลังจากดำเนินงานไปแล้ว 3 เดือน

วิธีการทำงาน / ผล / ปัญหา อุปสรรค / และการแก้ไข

เวทีครั้งนี้เป็นการเข้าร่วมเวทีครั้งแรกของทีมวิจัยในพื้นที่ แม้จะไม่มีส่วนร่วมในการรายงานผลการดำเนินงานที่ผ่านมา แต่ก็ได้เข้าร่วมเวที ร่วมรับรู้ลักษณะการทำงานนอกพื้นที่ของนักวิจัยหลัก โดยมีตัวแทนทีมวิจัยในพื้นที่ 8 คน คือ นายศักกะ เอือนคำ นายกฤษณพงษ์ การมั่งมี นายเกรียงไกร แสนสุขอุดมแก้ว นายจรัส แสงกระจ่างสุข นายจอเหละ สถิตสถานพรชัย นายเสรี จรุงเมธากุล นายธีรวัฒน์ แสงกระจ่างสุข และนายมงคล พัฒนาศรีเขต เข้าร่วมเวที เพื่ออาจจะมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องการทำวิจัยกับโครงการวิจัยอื่นๆ เป็นครั้งแรกที่มีการทดลองจ่ายเงินค่าตอบแทนให้กับทีมวิจัยในพื้นที่เป็นรายบุคคลรายกิจกรรม หลังการทำงานมาแล้ว 3 เดือน ในการจัดการงบประมาณที่ผ่านมาจะมีการจัดการเฉพาะงบสนับสนุนกิจกรรมเท่านั้น

ผลที่ได้

1. ทีมวิจัยในพื้นที่ที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยมากขึ้น และได้รับฟังประสบการณ์ในการทำงานวิจัยของทีมวิจัยในโครงการอื่นๆ และนำมาเปรียบเทียบกับการทำงานวิจัยของตนเองได้
2. ได้ทดลองวิธีการจัดการงบประมาณในส่วนของค่าตอบแทนนักวิจัยในพื้นที่ เนื่องจากในกิจกรรมนี้เริ่มมีการจ่ายค่าตอบแทนให้กับนักวิจัยในพื้นที่เป็นรายบุคคล รายกิจกรรม กิจกรรมละ 200 บ. เหตุผลที่ยังไม่ได้มีการจ่ายค่าตอบแทนให้กับนักวิจัยในพื้นที่เป็นรายกิจกรรมในระยะที่ผ่านมา ก็เนื่องจาก ไม่ต้องการนำเงินมาเป็นตัวตั้งในการทำกิจกรรม เพราะไม่แน่ใจว่าสามารถรับมือกับปัญหาที่จะตามมาในเรื่องการจัดการงบประมาณตรงนี้ได้หรือไม่ และชุมชนนี้ยังมีปัญหาในเรื่องของความโปร่งใสในการจัดการงบประมาณสนับสนุนในเรื่องต่างๆของโครงการอื่นๆที่เข้ามาในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นสาเหตุของความไม่ไว้วางใจกันของคนในชุมชน นักวิจัยหลักจึงขอยกเรื่องนี้ไว้ก่อน หลังจากนั้นได้ประสานขอความช่วยเหลือจากศูนย์ประสานงานฯ ในการสรุปบทเรียนทีมวิจัยในช่วงปลายเดือนเมษายน เพื่อสรุปบทเรียนที่ได้จากการที่เข้าร่วมเวทีรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัยที่ผ่านมา และพูดคุยในส่วนของการบริหารจัดการค่าตอบแทนทีมวิจัยในพื้นที่ด้วย
3. นักวิจัยหลักได้เรียนรู้ในเรื่องของการจัดการ-การดูแลนักวิจัยในพื้นที่ที่ลงมาเข้าร่วมเวที ว่ามีสิ่งใดที่ต้องคำนึงถึงหากมีนักวิจัยในพื้นที่เข้าร่วมเวทีในครั้งต่อไป และควรมีการ

วางแผนและการประสานงานที่ดี เพื่อป้องกันการไม่สะดวกที่อาจเกิดขึ้นได้ ซึ่งอาจจะส่งผลถึงการมาเข้าร่วมเวทีในครั้งต่อไป

3. กิจกรรมสรุปบทเรียนที่มทวิชัยหลังเข้าร่วมเวทีรายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย วันที่ 22 เมษายน 2546

มีกิจกรรมในวันที่ 30 เมษายน 2546 วัตถุประสงค์ของกิจกรรมนี้คือ สรุปบทเรียนที่มทวิชัยหลังจากที่ได้เข้าร่วมเวทีรายงานความก้าวหน้าของโครงการวิจัย

วิธีการทำงาน / ผล / ปัญหา อุปสรรค / และการแก้ไข

โดยได้ประสานความช่วยเหลือจากทางศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยขอให้พี่เลี้ยง คือ คุณสุภาพรรณ ไกรฤกษ์ เป็นผู้ตั้งคำถามนำในการสรุปบทเรียน และได้มีการตั้งคำถามถึงเรื่องการบริหารจัดการงบประมาณในส่วนของคุณค่าตอบแทน ว่านักวิจัยในพื้นที่ขอรับเงินค่าตอบแทนเพื่อนำเข้าเป็นเงินสมทบในการพัฒนาหมู่บ้านไม่ขอรับเป็นรายบุคคล โดยให้เหตุผลว่า "เพราะชาวบ้านทุกคนร่วมกันทำวิจัย ไม่ใช่เฉพาะทีมวิจัยเท่านั้น จึงขอรับเงินค่าตอบแทนนี้ในนามของหมู่บ้านเพื่อให้ชาวบ้านคนอื่นๆที่ไม่ได้เป็นทีมวิจัยมีกำลังใจในการทำงานวิจัยนี้ต่อไป" โดยก่อนหน้านี้เคยมีประเด็นการพูดคุยเป็นรายบุคคลถึงในส่วนของคุณค่าตอบแทน ก็ได้รับคำแนะนำจากทีมวิจัยว่า "หากมีการจ่ายเงินค่าตอบแทนให้กับคนที่มาทำกิจกรรม ต่อไปก็ต้องมีการถามถึงค่าตอบแทนอีก หากไม่มีเงินก็อาจจะไม่ยอมเข้าร่วมแล้วก็ได้ และในบางครั้งคนที่เป็ทีมวิจัยอาจถูกชาวบ้านมองว่าได้รับผลประโยชน์ ถึงได้เข้ามาร่วมในการทำงานวิจัยครั้งนี้ได้ ซึ่งเป็นจุดเริ่มจากการไม่ไว้วางใจกันในกลุ่มชนได้"

แต่หลังจากการสรุปบทเรียนกลับมาปรึกษาทีมพี่เลี้ยงในเรื่องของการเบิกจ่ายเงินค่าตอบแทนให้กับทีมวิจัยในพื้นที่ว่าสามารถเบิกจ่ายเงินค่าตอบแทนที่เหลืออีก 8,400 บ.เป็นก่อนได้หรือไม่ ก็ได้รับคำตอบว่า ต้องมีการเบิกจ่ายให้กับทีมวิจัยเป็นรายกิจกรรมเท่านั้น ดังนั้นทีมวิจัยจึงต้องเขียนหลักฐานการเงินในการเบิกจ่ายค่าตอบแทนครั้งนี้เป็นรายบุคคล รายกิจกรรม แต่เงินส่วนนี้ก็ให้นำเข้าสมทบในการพัฒนาด้วยความเต็มใจของทีมวิจัยทุกคน

ผลที่ได้

1. ความรู้ในเรื่องของ "การบริหารจัดการงบประมาณในส่วนของคุณค่าตอบแทนทีมวิจัยในพื้นที่ " ว่าชาวบ้านมีทัศนคติต่อคำว่า "ค่าตอบแทนทีมวิจัยในพื้นที่ว่าอย่างไร" และทีมวิจัยในพื้นที่มีวิธีในการจูงใจชาวบ้านในการให้ความร่วมมือในการทำวิจัยร่วมกันอย่างไร
2. เรื่องที่ควรคำนึงถึงในการทำงานร่วมกับชุมชนก็คือความซับซ้อนภายในชุมชนมากมาย บางเรื่องเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนควรใส่ใจให้มาก อย่างเช่น ชุมชนนี้เคยมี

ปัญหาในเรื่องความไม่ไว้วางใจกันเนื่องจากเงินงบประมาณจากโครงการต่างๆที่เคยเข้ามาในชุมชน ความไม่โปร่งใสในการบริหารจัดการงบประมาณ ดังนั้น การทำงานร่วมกับชุมชนที่มีปัญหาแบบนี้ เมื่อมีเงื่อนไขในเรื่องของ “คำตอบแทน” ขึ้นมาไม่ควรนำเงินมาเป็นตัวตั้งในการทำงาน เพราะหากเกิดปัญหาในเรื่องความไม่ไว้วางใจกันในหมู่ที่มิวิจัยทั้งนักวิจัยหลักและนักวิจัยในพื้นที่ หรือที่มิวิจัยกับชุมชน จะเป็นอุปสรรคในการทำงานวิจัยอย่างที่สุด เพราะการทำกิจกรรมอะไรก็แล้วแต่ล้วนมีงบประมาณสนับสนุน ความสนใจของชุมชนจะไม่อยู่ที่ผลที่ได้จากการทำกิจกรรม แต่จะอยู่ที่งบประมาณสนับสนุนในกิจกรรมนั้นๆมากกว่า และจะนำไปสู่ความสงสัยในการแบ่งผลประโยชน์จากงบประมาณนั้นๆ

3. ได้ข้อสรุปถึงการจัดการวิธีการทำงานให้มีความเหมาะสมมากขึ้น นอกจากนี้ ยังได้แผนต่อกิจกรรมต่อไปในช่วงเดือนพ.ค. (ก่อนวันที่ 10 พ.ค.) อยากไปดูงานในเรื่องของวิธีการปลูกสมุนไพรให้ได้ผลดีที่สุด เพราะที่ผ่านมาปลูกไม่ได้ผล ซึ่งมี 2 ที่ ที่ต้องการไปดูคือ บ้านแม่หลุ -ป่าเลาและบ้านแม่กำปอง

4. เวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชน ครั้งที่ 2

กิจกรรมในวันนี้จัดขึ้นเมื่อวันที่ 10-11 มิถุนายน 2546 วัตถุประสงค์เพื่อเป็นการสรุปบทเรียนการทำงานร่วมกับชุมชนทั้งหมดในระยะ 6 เดือนที่ผ่านมา ที่บ้านนายวุฒิไกร แสงกระจ่างสุขที่มิวิจัยในพื้นที่

วิธีการทำงาน / ผล / ปัญหา อุปสรรค / และการแก้ไข

ประสานขอความช่วยเหลือจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน และตัวแทนฝ่ายวิจัยมูลนิธิโครงการหลวง คุณสุวิทย์ เมฆกมล ในการดำเนินการประชุม ลักษณะการดำเนินเวทีคล้ายกับเวทีคืนข้อมูลในครั้งที่ 1 (เดือนมี.ค. 46) แต่ในครั้งนี้นี้มีการประสานวิทยากรพิเศษ คือ คุณสุวิธาน พัฒนาไพรวัลย์ ไปเป็นผู้ดำเนินเวที เนื่องจากคุณสุวิธานเป็นที่น้องป่าเกะญอที่เคยได้รับทุนสนับสนุนจากสกว.ภาคในการทำงานวิจัยเกี่ยวกับการฟื้นฟูคำทา ณ บ้านใหม่พัฒนา ต.แจ่มหลวง อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ และเป็นศิลปิน การดำเนินเวทีในวันนั้นจึงเป็นการให้ชาวบ้านเล่าถึงกิจกรรมที่ทำมาทั้งหมดในระยะ 6 เดือนที่ผ่านมาในทั้ง 2 ประเด็น สลับกับการเล่นดนตรีที่ใช้เครื่องดนตรีพื้นเมืองของป่าเกะญอ คือ เตหน้า และเครื่องดนตรีร่วมสมัย คือ กีตาร์โปร่ง

จากข้อมูลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนของชาวบ้านในคืนวันที่ 10 มิ.ย.นั้น นำไปสู่การคิดแผนปฏิบัติการในระยะที่ 2 ในวันที่ 11 มิ.ย.ต่อไป ข้อมูลที่สรุปได้จากเวทีคืนนั้นในส่วนของประเด็นเศรษฐกิจ คือ

- 1) กลุ่มออมทรัพย์ หลังจากดำเนินการครบ 1 ปีจะมีการเปิดรับสมาชิกใหม่และมีคนสนใจจะสมัครเป็นสมาชิกเพิ่มเติม
- 2) มีประเด็นเกี่ยวกับหนี้สิน มีการกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินต่างๆ เช่น สหกรณ์ กองทุนหมู่บ้าน เงินกู้ยืมระบบ ฯลฯ โดยมากกู้มาเพื่อนำไปลงทุนในการทำการเกษตร ซื้อปุ๋ย – ซื้อยาฆ่าแมลง และ สารเคมีในการทำการเกษตรต่างๆ ที่นับวันมีแต่จะราคาสูงขึ้น แต่ผลผลิตมีราคาไม่แน่นอนและมีแนวโน้มที่จะราคาต่ำลงเรื่อยๆ
- 3) จากการแลกเปลี่ยน พบว่า ต้นทุนในการผลิตทางการเกษตรสูง จึงมีความจำเป็นในการที่จะต้องหาทางในการลดต้นทุนในการผลิต แต่ยังสามารถทำให้ผลผลิตยังมีคุณภาพพอขายได้ มีคำแนะนำจากศูนย์ประสานงานฯว่า อาจใช้สมุนไพรช่วยในการทำปุ๋ยหมัก หรือน้ำสกัดชีวภาพ แต่ชาวบ้านก็ได้แลกเปลี่ยนว่ายังติดปัญหาในเรื่องของโรคและแมลงศัตรูพืชที่ควบคุมได้ยาก
- 4) แม่บ้านเริ่มมีการทอดผ้าเพื่อจำหน่าย แต่ยังไม่มีการจัดการเรื่องการตลาด คือผลผลิตออกมาแล้วยังไม่รู้ว่าจะนำไปขายที่ไหน ซึ่งในส่วนนี้ทางตัวแทนจากมูลนิธิโครงการหลวงได้ให้คำแนะนำว่าให้ติดต่อประสานงานกับทางมูลนิธิโครงการหลวงโดยตรง หรือผ่านทางศูนย์ฯแม่แจ่มก็ได้ อาจจะมีแนวทางในการแนะนำตลาดได้

จากการสรุปบทเรียนในคินนันได้มีการพูดคุยถึงแผนปฏิบัติการในระยะที่ 2 ของโครงการในวันที่ 11 มิ.ย. ต่อไป

วันที่ 11 มิถุนายน 2546

เริ่มการประชุมเพื่อร่วมกันคิดแผนปฏิบัติการร่วมกัน โดยมีคุณสุวิธานเป็นผู้นำกระบวนการร่วมกับพี่เลี้ยงจากศูนย์ประสานงานฯและตัวแทนฝ่ายวิจัยมูลนิธิโครงการหลวง ในส่วนของประเด็นเศรษฐกิจได้นำเอาข้อมูลที่ได้จากการสรุปประเด็นแลกเปลี่ยนเมื่อคืนมาปรับเป็นแผนปฏิบัติการในระยะที่ 2 และมีการเพิ่มเติมในส่วนของกลุ่มแม่บ้านที่มีการสอบถามในเรื่องของการทอดผ้าและการย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มแม่บ้าน ณ บ้านใหม่พัฒนา ต.แจ่มหลวง อ.แม่แจ่มซึ่งเป็นบ้านของคุณสุวิธาน กิจกรรมนี้จึงถูกบรรจุอยู่ในแผนปฏิบัติการในระยะที่ 2

นอกจากนั้นได้มีการค้นข้อมูลในเรื่องของภูมิหลังในการพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจและสุขภาพของบ้านแม่แฮน้อย เพียงว่า

ในส่วนของภูมิหลังในการพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ เดิม ชาวบ้านไม่มีหนี้สินที่เป็นตัวเงิน ไม่มีการออมทรัพย์ มีแต่นี้ที่เป็นข้าว โดยในอดีตข้าวไม่พอกินจึงมีการไปยืมข้าวจากคนที่มีความเหลือ แล้วใช้คืนเป็นข้าวตามจำนวนที่ยืมมาและจ่ายดอกเบี้ยเป็นการทำงานทดแทน และเริ่มมีหนี้สินที่เป็นตัวเงินตั้งแต่ที่โครงการหลวงมาส่งเสริมให้ปลูกพืชโดยใช้สารเคมี ตั้งแต่นั้นก็มีการ

ค่าต้นทุนในเรื่องของสารเคมีที่ใช้ในการทำการเกษตร ซึ่งต้องมีการกู้เงินมาลงทุน และต้องหาเงินมาใช้ ดอกเบี้ยก็ไม่สามารถใช้แทนได้ด้วยการทำงานทดแทนต้องหาเงินมาใช้หนี้เท่านั้น

ในส่วนของภูมิหลังในการพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพ เดิมชาวบ้านใช้ยาสมุนไพรที่มีใกล้ๆ หมู่บ้าน ก่อนหน้านั้นมีการใช้ไสยศาสตร์ น้ำมันต์และคาถาในการรักษา โดยจะมีการจ่ายค่าครูเล็กน้อยเป็นค่ารักษา ยาแผนปัจจุบันอย่างแรกที่ชุมชนเริ่มนำมาใช้คือ ยาหม่องผสมกับกระเทียมและกอกเอี้ยะ เพื่อแก้ปวดหัว หรือใช้นวด

5. การเข้าร่วมเสนอผลงานในสัมมนาวิชาการ ครั้งที่ 1 “เกษตรก้าวไกล วิจัยเพื่อชุมชน”

จัดเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2546 ณ คณะเกษตรศาสตร์ ม.เชียงใหม่ วัตถุประสงค์เพื่อเป็นการนำเสนอผลการดำเนินงานในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา โดยนักวิจัยหลัก เพื่อเป็นการเผยแพร่ผลงาน และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับนักวิจัยหน้าใหม่ที่มีประสบการณ์ในการทำวิจัยในพื้นที่อื่นๆ ที่ส่วนมากจะเป็นนักศึกษาปริญญาโทและคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิต่างๆ

ผลที่ได้

1. ก่อนที่จะนำเสนอผลงานได้มีการพูดคุยกับพี่เลี้ยงในส่วนของ สิ่งที่ต้องการจากเวทีนี้ก็คือ การสะท้อนให้ทางคณะเกษตรได้ทราบถึงความจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งของคณะเกษตรศาสตร์ที่มีลักษณะการทำงานคล้ายศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน เพื่อเป็นตัวเชื่อมการเรียนรู้ของนักศึกษากับชุมชน โดยได้หยิบยก กรณีของโครงการวิจัย เรื่อง “แนวทางการพึ่งตนเองของชุมชนด้านเศรษฐกิจและสุขภาพ บ้านแม่แฮน้อย ตำบลแม่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่” เป็นตัวอย่างการเรียนรู้ระหว่างนักศึกษาปริญญาโทที่ได้รับสนับสนุนทุนในการทำวิจัยร่วมกับชาวบ้าน ภายใต้การดูแลของศูนย์ประสานงานฯ โดยการนำเสนอวันนั้นเน้นในเรื่องของวิธีการทำงานร่วมกับชุมชน แต่จากเวทีในวันนั้นได้รับคำแนะนำในการนำเสนอผลงานทางวิชาการ ว่าควรมีการอ้างอิงถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ไม่ใช่วิธีการทำงานร่วมกับชุมชนซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนที่ทำงานกับชุมชนควรรู้อยู่แล้ว

3.2.2 ระยะที่ 2 เดือนสิงหาคม 2546 ถึง เดือนมกราคม 2547 มีกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

☞ กิจกรรมตามแผนปฏิบัติการระยะที่ 2 ของประเด็นเศรษฐกิจ

1. การทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายครัวเรือน

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ชุมชนเกิดความตระหนักในเรื่องค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและนำไปสู่กิจกรรมการลดรายจ่ายในครัวเรือนได้

ผลการดำเนินงาน

ช่วงแรกมี 15 ครัวเรือน ได้ทดลองทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายครัวเรือน แต่ภายหลังเลิกทำเนื่องจาก มีแต่รายจ่ายไม่มีรายรับเลยทำให้หมดกำลังใจ และมองว่าทำแล้วไม่ได้ใช้ประโยชน์ ปัจจุบันมีคนเดียวคือ แอะโพ ที่ยังมีการจดบันทึกอยู่ แต่การทำกิจกรรมนี้ก็ทำให้บางครัวเรือนได้วิเคราะห์ถึงรายรับ-รายจ่ายของครอบครัว สามารถวางแผนในการเพิ่มรายได้หรือลดรายจ่ายเพื่อให้ครอบครัวของตนอยู่อย่างพอเพียงได้เช่นกัน

ปัญหา/อุปสรรค

ไม่มีความต่อเนื่องในการทำกิจกรรมไม่มีการติดตามงานและนักวิจัยไม่ได้ทำเป็นตัวอย่างข้อจำกัดส่วนหนึ่งคือไม่มีแรงจูงใจในการเขียนและมองว่าทำไปแล้วไม่เกิดประโยชน์ ไม่มีการนำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกมาชี้ให้เห็นถึงแนวทางในการทำกิจกรรมเพื่อลดรายจ่าย หรือเพิ่มรายได้ร่วมกันของชุมชนได้

ข้อเสนอแนะ

การจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายครัวเรือน สามารถปรับใช้ได้กับทุกกิจกรรมที่ต้องการข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นถึงความแตกต่างที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ ซึ่งในขณะนี้ชาวบ้านบางส่วนมีความเข้าใจและมองเห็นข้อดีของการจดบันทึกรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือนในระยะที่ 2 คือ ทำให้ทราบข้อมูลและสามารถนำมาวิเคราะห์ต้นทุน-กำไร สามารถนำมาปรับใช้ในการวางแผนการทำการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านได้ ทีมวิจัยจึงควรที่จะชักชวนชาวบ้านเก็บข้อมูลที่ชี้ให้เห็นถึงตัวเลขชัดเจน จัดทำบัญชีค่าใช้จ่ายต้นทุนการผลิต เช่น ค่าปุ๋ย และสารเคมีที่ใช้ในการเกษตร เปรียบเทียบกับต้นทุนในการใช้สารธรรมชาติ ในระยะที่ 3 ซึ่งคาดว่าจะน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของคนในชุมชนให้หันมาใช้สารธรรมชาติทดแทนการใช้สารเคมีในการทำการเกษตรได้มากขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการพึ่งตนเองของชุมชนในอนาคตได้อีกทางหนึ่ง

2. ประชุมกลุ่มออมทรัพย์หลังดำเนินงานครบ 1 ปี

วัตถุประสงค์

เพื่อคัดเลือกคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ชุดใหม่และปรับปรุงกฎ-ระเบียบ ข้อตกลงของกลุ่ม และเปิดรับสมาชิกใหม่

ผลการดำเนินงาน

- ดำเนินงานครบ 1 ปีเลือกคณะกรรมการชุดใหม่
- แต่งตั้งคณะกรรมการเงินกู้ (โดยตรง)
- แต่งตั้งที่ปรึกษาเรื่องบัญชีเงินกู้
- ชี้แจงกฎระเบียบการดำเนินงาน (คณะกรรมการชุดใหม่)
- รับสมัครสมาชิกใหม่

สมาชิกใหม่

1. ด.ญ. พลพนา	การมั่งมี
2. นายจันทร์ลักษณ์	แสนสุขอุดมบุญ
3. นายแผละลา	แสนสุขอุดมแก้ว

เลือกคณะกรรมการชุดใหม่เมื่อครบวาระ 1 ปี

1. นายเกรียงไกร	แสนสุขอุดมแก้ว
2. นางอาทิตย์	จรรยาเมธากุล
3. นางเรณู	แสนกระจำสุข
4. นายบุญชัย	โกพาหรี
5. นางศิริรัตน์	ศิลปพงษ์ไพร

คณะกรรมการดูแลเงินกู้ (โดยตรง)

1. นางประกายดาว	การมั่งมี
2. นางนิเวศน์	พัฒนาศิริเขต
3. นายจอเหละ	สถิตสถานพรชัย

ที่ปรึกษา

1. นายเสรี	จรรยาเมธากุล
2. นายแหละพอ	สตุดิอรัญไพร

ยอดเงินสะสมของกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย ตั้งแต่วันที่ 15 สิงหาคม 2545 ถึง 15 กรกฎาคม 2546รวมทั้งสิ้น 13,310 บาท ข้อตกลงทางกลุ่มจะปล่อยเงินกู้เพียง 10,000 บาท และจะเก็บสำรองไว้ใช้ยามฉุกเฉินจำนวนหนึ่งสำหรับสมาชิกที่ไม่ได้กู้ในรอบ 1 ปี ส่วนสมาชิกที่

เข้าใหม่จะต้องนำเงิน 120 บาทมาสมัคร เป็นค่าหุ้น 100 บาท ค่าธรรมเนียม 20 บาท กรณีการกู้เงินทางกลุ่มจะปล่อยกู้ไม่เกินคนละ 2,000 บาท สมาชิกที่เข้าใหม่ทางกลุ่มจะพิจารณาให้กู้ได้เช่นกัน สำหรับสมาชิกที่กู้เงินเมื่อถึงกำหนดชำระหนี้ สมาชิกที่ไม่มาชำระหนี้ต้องมาแจ้งคณะกรรมการที่ดูแลเงินกู้ซึ่งจะแจ้งต่อทางกรรมการชุดใหญ่ ซึ่งจะมีการพูดคุยปรึกษากันในกลุ่มออมทรัพย์

กฎระเบียบการกู้เงิน

- สมาชิกที่ต้องการกู้เงินจะต้องมีผู้ค้ำประกัน 2 คน
- กรณีเมื่อถึงกำหนดชำระหนี้ ถ้าผู้กู้ยังไม่มีเงินมาชำระได้ต้องแจ้งต่อคณะกรรมการก่อน เพื่อที่คณะกรรมการจะได้รับรู้และชี้แจงต่อกลุ่ม
- ดอกเบี้ยเงินกู้ คิดตามเงินต้นในอัตรา 40 บาท ต่อเงินต้น 500 บาท

มีการชี้แจงกันกับผู้ปกครองเด็ก ที่เด็กฝากเงินวันละ 1 บาทที่ผ่านมา ตอนนี้เคยถามเด็ก (เด็กผู้หญิง) ว่ากลุ่มเยาวชนรุ่นจิวยังมีการฝากเงินกันอยู่หรือเปล่า? อารีรัตน์และชิตชไมบอกว่าตอนนี้ไม่มีใครมาฝากแล้ว ถอนเงินฝากหมดแล้ว ถามว่าถ้าจะฝากต่อจะฝากหรือเปล่า เด็กก็ตอบว่ายังไม่รู้ เพราะว่าที่ฝากคราวก่อนพ่อแม่เด็กบางคนบอกว่าไม่มีผู้ใหญ่ดูแลให้หรือไม่มีผู้ใหญ่ช่วยดูแลให้ มีแต่เด็ก กลัวว่าเด็กจะดูแลเองไม่ได้ ถามว่าถ้ามีผู้ใหญ่ดูแลให้หรือช่วยดูแลให้จะฝากต่อหรือเปล่า เด็กบอกว่าถ้ามีผู้ใหญ่ช่วยดูแลให้ก็จะฝากต่อ

กลุ่มออมทรัพย์ของเด็กไม่มีคนดูแล แต่เด็กๆ ยังอยากจะออมเงินกันอยู่ ผู้ปกครองเด็กจึงให้เด็กมาฝากเงินกับกลุ่มผู้ใหญ่และเสนอให้เข้ากลุ่มออมทรัพย์ด้วย จะได้ให้กลุ่มผู้ใหญ่ดูแลและไม่ต้องเสียเวลามากหลายคน และให้การฝากเหมือนกลุ่มผู้ใหญ่ด้วย ฝากเดือนละ 20 บาท ก็จ่ายน้อยกว่าที่ฝากวันละ 1 บาท เด็กๆ บอกว่าให้ฝากเดือนละ 20 บาทก็ดี ซึ่งทางผู้ปกครองเห็นดีด้วย

มีประเด็นว่าจะเป็นการรบกวนพ่อแม่เด็กหรือเปล่า? เพราะว่าพ่อแม่ต้องฝากเงินทุกเดือนเหมือนกัน จึงมีข้อเสนอในกลุ่มว่าให้เด็กๆ ฝาก 2 ครั้ง คือในวันที่ 15 และวันที่ 30 ของเดือน ถ้าวันที่ 15 เด็กยังไม่มีเงินมาฝากก็ให้มาฝากวันที่ 30 ที่ประชุมมีมติเห็นชอบด้วยและผู้ปกครองตกลงว่าดี

ในส่วนของการปล่อยกู้เงินของเด็กจะให้ผู้ปกครองเป็นผู้กู้แต่ดอกเบี้ยนั้นได้เหมือนกัน โดยเด็กจะไม่มีหุ้น เด็กฝากได้อย่างเดียว แต่ถ้าเป็นกลุ่มเยาวชนที่ไม่ได้เรียนหนังสือ ให้กู้ได้ ส่วนค่าธรรมเนียมและหุ้นนั้นคุยกันอีกที ส่วนเด็กที่เรียนอยู่ เราจะเก็บเงินให้จนจบการศึกษาแล้วค่อยถอน เพื่อที่จะนำเงินส่วนนี้ไปศึกษาต่อข้างล่าง ให้เป็นทุนการศึกษาต่อไปจะได้ไม่รบกวนพ่อแม่มาก เป็นการพึ่งตนเองของเด็กอีกส่วนหนึ่ง

ดังนั้นจึงได้กลุ่มออมทรัพย์ 2 กลุ่มย่อย

1. กลุ่มรวมน้ำใจออมทรัพย์

2. กลุ่มออมทรัพย์เยาวชนพึ่งตนเอง สมาชิกกลุ่มเยาวชนมีทั้งหมด 12 คน

ปัญหา/อุปสรรค

คนทำบัญชียังไม่มีความชำนาญ การตั้งคณะกรรมการชุดใหม่ยังไม่ได้มีการจดบันทึกกฎระเบียบของกลุ่ม ซึ่งสามารถแก้ไขได้ โดยคณะกรรมการชุดเก่าที่มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการกลุ่มมาก่อนควรเข้ามาเป็นที่ปรึกษาให้กับคณะกรรมการชุดใหม่ในระยะแรกๆ

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการศึกษาระบบบัญชี เน้นกลุ่มเยาวชนในเรื่องของแนวคิด การนำไปใช้กับกลุ่มในอนาคต (สานต่อการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์) ควรมีการประสานขอรับการสนับสนุนการฝึกอบรมการจัดทำบัญชีกับทางสหกรณ์โดยติดต่อประสานงานกับเจ้าหน้าที่สหกรณ์โดยตรง เนื่องจากในระยะที่ 2 ได้มีการประสานงานไปครั้งหนึ่งแล้ว ซึ่งทางเจ้าหน้าที่สหกรณ์ก็ยินดีที่จะให้การสนับสนุนเนื่องจากต้องมีการจัดฝึกอบรมให้กับสมาชิก หรือ เยาวชนสหกรณ์ในพื้นที่ศูนย์แม่แอเป็นประจำทุกปีอยู่แล้ว ทีมวิจัยควรมองโอกาสที่จะเข้ามาช่วยหนุนเสริมการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์ในระยะยาว ภายหลังที่โครงการวิจัยสิ้นสุดลงด้วย และทีมวิจัยควรให้ความสำคัญกับการย้ำแนวคิดในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้านให้กับสมาชิกและชาวบ้านคนอื่นๆ เพื่อให้ทุกคนเห็นถึงประโยชน์ของกลุ่มออมทรัพย์ร่วมกันและไม่ลืมนัดขึ้นนี้ ซึ่งนั่นก็คือ “การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนเพื่อช่วยเหลือกันเองในหมู่บ้าน เป็นจุดเริ่มต้นของการพึ่งตนเองด้านเงินทุนหรือเศรษฐกิจ” นั่นเอง

3. การจัดทำปฏิทินการเกษตรและปฏิทินกิจกรรมของหมู่บ้าน

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ทราบถึงช่วงที่ทำการเพาะปลูก พืชที่ปลูก และกิจกรรมประเพณีของหมู่บ้าน เพื่อใช้ประกอบในการวางแผนทำกิจกรรมของชุมชนได้

ผลการดำเนินงาน

จากการสอบถามชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุม ทั้งผู้อาวุโส พ่อบ้าน แม่บ้านและ เยาวชน โดยกำหนดข้อมูลที่ต้องการ 5 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งอาหารจากธรรมชาติ
2. พืชหลักที่เพาะปลูกไว้เพื่อบริโภค
3. พืชผักที่เพาะปลูกเพื่อจำหน่าย
4. ไม้ผลที่เพาะปลูกเพื่อจำหน่าย
5. พิธีกรรมของหมู่บ้าน

ซึ่งข้อมูลที่ได้ทั้ง 5 ประเภท ในขณะที่ทำกิจกรรมได้ชวนชาวบ้านที่ให้ข้อมูล ร่วมกันวิเคราะห์ถึงการพึ่งตนเองทางด้านอาหารซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากกิจกรรมการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายครัวเรือนที่ชาวบ้านให้ข้อมูลว่าค่าใช้จ่ายที่ต้องจ่ายทุกวันคือ ค่ากับข้าว และค่าขนมลูก ซึ่งเมื่อจัดทำปฏิทินการเกษตรในเรื่องของแหล่งอาหารจากธรรมชาติจะเห็นได้ว่ามีหลากหลายชนิดทั้งพืชและสัตว์ รวมถึงพืชหลักที่เพาะปลูกไว้เพื่อบริโภค ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับพืชผักหรือไม้ผลที่ปลูกเพื่อจำหน่าย ที่โดยมากเป็นพืชในตระกูลกะหล่ำซึ่งชาวบ้านที่ปลูกเองก็ไม่กิน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วการขายผลผลิตมักไม่ได้ราคา ประสบปัญหาขาดทุนอยู่เสมอๆ พืชผักเหล่านั้นก็จะนำไปเป็นอาหารไว้สำหรับเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู วัว ควาย เป็นต้น เมื่อสอบถามกลับไปว่า เมื่อแหล่งอาหารที่ชาวบ้านไม่ต้องเสียเงินซื้อมีความหลากหลายอย่างมากทำไมยังต้องซื้อกับข้าวกินอีก ก็ได้คำตอบว่า ของกินจากธรรมชาติ มีให้กินเป็นฤดูกาล กินบ่อยๆก็เบื่อ จึงต้องเปลี่ยนเป็นเนื้อสัตว์อย่างอื่นบ้าง ในส่วนของปฏิทินพิธีกรรมของหมู่บ้าน เป็นการบอกถึงวัฒนธรรม ประเพณีที่สำคัญของคนป่าเกะญอ ซึ่งในบางพิธีกรรมก็ได้มีการละเลยปฏิบัติไปบ้าง ตามกาลเวลา

ข้อเสนอแนะ

การเก็บข้อมูลในเรื่องปฏิทินการเกษตร มีข้อมูลที่เป็นประโยชน์อีกมาก ในเรื่องความหลากหลายของชนิดพืชและสัตว์ที่เป็นแหล่งอาหารตามธรรมชาติและที่เพาะปลูกไว้เพื่อบริโภค เพราะสามารถบอกถึงความหลากหลายทางชีวภาพในบริเวณหมู่บ้าน และ แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของคนป่าเกะญอ ซึ่งในอดีตมีการเพาะปลูกแบบไร่หมุนเวียน แต่ปัจจุบันไม่มีแล้ว หากทีมวิจัยซึ่งเป็นคนในพื้นที่ซึ่งมีความรู้ ความเข้าใจในข้อมูลต่างๆเป็นอย่างดี ให้ความสนใจข้อมูลที่ได้จะสามารถนำไปสู่การวิเคราะห์การพึ่งตนเองด้านอาหารของชุมชนได้ เชื่อมโยงได้ทั้งประเด็นเศรษฐกิจและสุขภาพ ซึ่งจะเป็นแนวทางในการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนได้ ในส่วนของปฏิทินพิธีกรรมของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการแสดงถึงวัฒนธรรม ประเพณีที่สำคัญของคนป่าเกะญอ หากผนวกให้เข้ากับกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว จะสามารถเชื่อมโยงให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีจุดเด่นในเรื่องของวิถีชีวิตได้อย่างน่าสนใจ และเป็นการช่วยอนุรักษ์ให้ประเพณีที่สำคัญเหล่านี้ไม่ถูกลดความสำคัญลงไปตามกาลเวลา

4. กิจกรรมเรียนรู้เรื่องการจักสาน

เนื่องด้วยทีมวิจัยและชาวบ้านเห็นว่าวิถีชีวิตแต่เดิมคนป่าเกะญอ พึ่งตนเองโดยการจักสานโดยมีไม้ไผ่แต่ละชนิดเป็นวัสดุ ซึ่งหาได้ง่ายในแต่ละท้องถิ่น ผู้ชายป่าเกะญอทุกคนต้องจักสานได้เช่นเดียวกับที่ผู้หญิงป่าเกะญอทุกคนต้องทอผ้าได้ ในปัจจุบันภาชนะพลาสติกและอื่นๆ

เริ่มเข้ามาแทนที่เครื่องใช้ที่ทำจากไม้ไผ่ คนรุ่นหลังอาจไม่ค่อยสนใจจึงจัดกิจกรรมนี้ขึ้นเพื่อให้คนรุ่นหลังหันมาสนใจด้านนี้มากขึ้น และอาจพัฒนาเป็นกลุ่มอาชีพได้ต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้การจักสานแต่ละชนิดและควรตัดไม้ไผ่ในช่วงไหน และวิธีการจักสานแต่ละ

ชนิดอาจไม่เหมือนกันเลย ให้ผู้อาวุโสที่ถนัดในด้านการจักสานในชนิดนั้นๆสอนให้กับชาวบ้าน

ผลการดำเนินงาน

วันเรียนมีผู้อาวุโสของหมู่บ้านเป็นผู้สอนจำนวน 6 คน ผู้เรียนเป็นเยาวชนชายและพ่อบ้านงานจักสาน

สามารถทำได้ตลอดขึ้นอยู่กับความต้องการสิ่งของที่จะใช้นั้นๆ บางชนิดใช้ไผ่อ่อน แต่บางชนิดต้องใช้ไม้ไผ่ที่แก่ เช่น การสานก๊วย (ตะกร้า) จะใช้ไม้ไผ่อ่อนพอประมาณ

อุปกรณ์คือมีดต้องไม่ใหญ่หรือเล็กจนเกินไป ถ้ามีดเล็กจะทำให้ผ่าไม้ไม่ได้ขนาด หรือขนาดใหญ่เล็กไม่เท่ากัน

วิธีการเลือกไม้ไผ่ให้เหมาะสมกับสิ่งที่จะทำ เช่น ก๊วย (ตะกร้า) ต้องใช้ไม้ไผ่ที่ใบเริ่มออก ถ้าอยากได้ก๊วย (ตะกร้า) ที่มีขนาดใหญ่ต้องเลือกไม้ไผ่ที่สูงจะได้ไผ่ที่มีความยาวตามที่ต้องการ

ต้องมีเศษผ้ามาพันนิ้วมือเวลาเหลาไม้ไผ่ให้เรียบ ป้องกันไม้ไผ่บาดมือ

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการพัฒนาฝีมือการจักสานของคนที่ทำครั้งแรกให้ดียิ่งขึ้น และมีการจักสานลวดลายใหม่ และสิ่งของเครื่องใช้ที่หลากหลายขึ้น ลดค่าใช้จ่ายในการหาซื้อ และสามารถนำมาขายเป็นรายได้เสริมได้ ซึ่งไม้ไผ่หาได้ง่ายในหมู่บ้าน

5. กิจกรรมการย้อมสีธรรมชาติ ณ บ้านแม่แฮน้อย

วัตถุประสงค์

เพื่อเป็นการถ่ายทอดและเรียนรู้เรื่องการย้อมสีธรรมชาติจากผู้อาวุโสของคนรุ่นหลัง

ผลการดำเนินงาน

เนื่องจากในกิจกรรมการเตรียมงานก่อนการไปศึกษาดูงาน เรื่อง การย้อมสีธรรมชาติ ณ บ้านใหม่พัฒนา ต.แจ่มหลวง อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ ซึ่งในตอนแรกกำหนดไว้ในวันที่ 24-25 สิงหาคม 2546 มีปัญหาอุปสรรคอย่างมากในเรื่องของการเดินทาง เพราะตรงกับช่วงที่มีผลผลิตออกมาก (พลับ) ประกอบกับเป็นช่วงฤดูฝนการเดินทางไปบ้านใหม่พัฒนาค่อนข้างลำบาก จึงไม่สามารถว่าจ้างรถเพื่อเดินทางไปศึกษาดูงานได้ เป็นที่น่าเสียดายอย่างมาก เพราะการเตรียมงาน

ครั้งนี้แม่บ้านบ้านแม่แฮน้อยให้ความร่วมมืออย่างดีมาก มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการติดต่อประสานงาน มีการจัดแบ่งหน้าที่การรับผิดชอบกันอย่างชัดเจน ทั้งทางกลุ่มแม่บ้านบ้านใหม่พัฒนาก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี จึงต้องเลื่อนการไปศึกษาดูงานเป็นอีก 3 เดือนถัดไป ทางแม่บ้านบ้านแม่แฮน้อยมีความสนใจในเรื่องการย้อมสีธรรมชาติอย่างมากจึงได้ทดลองย้อมสีธรรมชาติ โดยย้อมสีแดงที่ได้จากต้น “เคาะ” ซึ่งเป็นสีที่ใช้ย้อมผ้าเพื่อทอ “เซกวอ” หรือเสื้อแดงของผู้ชาย และ “หนี” หรือผ้าซิ่นของแม่บ้าน ซึ่งในการย้อมผ้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเตรียมผ้าที่จะทอ “เซกวอ” และ “หนี” โดยผู้อาวุโสในหมู่บ้านเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้กับคนรุ่นหลัง

ปัญหา/อุปสรรค

การกำหนดช่วงเวลาในการทำกิจกรรมที่ต้องมีการเดินทาง ควรเลือกช่วงเวลาที่ใช้เดินทางสะดวก เช่น ช่วงฤดูร้อนหรือฤดูหนาว ควรหลีกเลี่ยงช่วงฤดูฝน ยกตัวอย่างเช่นในกิจกรรมนี้แม้จะมีการเตรียมการก่อนประมาณ 1 เดือน เมื่อถึงเวลาที่ต้องทำกิจกรรมจริงๆ ก็มีความไม่แน่นอนเกิดขึ้นได้ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ถือได้ว่าเป็นโอกาสอันดีในการฝึกเรื่องการติดต่อประสานงาน โดยกลุ่มแม่บ้านมีส่วนร่วมในการเตรียมการอย่างมาก และเป็นการเพิ่มองค์ความรู้ในเรื่องการย้อมสีธรรมชาติจากภายในชุมชนเอง ทำให้คนในหมู่บ้านเกิดความตื่นตัวในเรื่องการย้อมสีจากพืชธรรมชาติมากขึ้น สามารถต่อยอดกิจกรรมการศึกษาดูงานในเรื่องการย้อมสีธรรมชาติ ณ บ้านใหม่พัฒนา อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ ในระยะที่ 3 ได้

ข้อเสนอแนะ

ทีมวิจัยควรให้ความสำคัญกับกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านให้มากกว่านี้ เพราะทีมวิจัยส่วนใหญ่เป็นพ่อบ้านและเยาวชนชาย ที่มีประสบการณ์ในการติดต่อประสานงานหรือเคยได้รับการฝึกอบรมจากหน่วยงานอื่นๆ มากกว่าแม่บ้านซึ่งยังมีโอกาสในการได้ฝึกฝนตนเองน้อยกว่า ซึ่งควรจะต้องให้แม่บ้านมีส่วนร่วมในการทำงานวิจัยให้มากขึ้น เพราะการทอผ้าถือได้ว่าเป็นอีกหนึ่งวิถีชีวิตที่สามารถก่อให้เกิดรายได้ให้กับครอบครัวได้ดี สามารถเชื่อมโยงกับกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์ได้ ซึ่งต้องอาศัยการวางแผนและการจัดการด้านการตลาดที่ดี อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากที่โครงการวิจัยสิ้นสุดลง แกนนำในชุมชน ควรประสานหน่วยงานในท้องถิ่น เช่น ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แฮ หรือ อบต.แม่นาจร ให้มีส่วนช่วยหนุนเสริมงานทอผ้าของกลุ่มแม่บ้านให้มีพัฒนาการที่ดีอย่างต่อเนื่อง โดยต่อยอดจากกลุ่มทอผ้าของแม่บ้านที่ได้มีการปูพื้นไว้บ้างแล้วในโครงการวิจัยระยะที่ 2

กิจกรรมตามแผนปฏิบัติการระยะที่ 2 ของประเด็นสุขภาพ

1. การประชุมกลุ่มผู้อาวุโส

เนื่องจากการทำกิจกรรมระยะที่ 2 ต้องอาศัยผู้อาวุโสในบางกิจกรรม ดังนั้นทีมวิจัยเห็นว่า ควร ประชุมผู้อาวุโสเป็นกิจกรรมแรก ทีมวิจัยเลยนัดผู้อาวุโสและผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมประชุมผู้อาวุโส ในวันที่ 18 สิงหาคม 2546

วัตถุประสงค์

ต้องการความคิดเห็นจากผู้อาวุโสต่อการเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัย และชี้แจงให้ เข้าใจในสิ่งที่ทีมวิจัยอยากทำ โดยมองว่าสิ่งที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นเรื่องที่สำคัญและควรมี การถ่ายทอด หรืออนุรักษ์ไว้

ผลการดำเนินงาน

วิธีการดำเนินกิจกรรม เป็นการนัดประชุมโดยเชิญผู้อาวุโสในหมู่บ้านมาร่วมพูดคุยกับ ลูกหลานด้วย สรุปเนื้อหาที่พูดคุยกันในเวทีได้ ดังนี้

1. การเรียนรู้คาถา

จะสอนในช่วงที่มีดอกแตงบาน (เดือนลาคู = เดือนกันยายน) ผู้สอน คือ พระตฤณ สถิตสถานพรชัย, พระตีหม่อสาปี และ พระตีต่าหน่อง พัฒนาศิริเขต ซึ่งการเรียนรู้คาถานั้น สามารถ เรียนได้ทุกวัย โดยมากนิยมเรียนกันในเพศชาย แต่จะสามารถใช้คาถาในการรักษาได้อายุ 30 ปีขึ้นไป การสอนนั้นจะสอนคืนละ 7 คน (ตามหลักเลข๗) ต้องมีพิธีบูชา มีการเสียค่าครูซึ่งราคาจะ แล้วแต่คาถา ในส่วนของผู้เรียนจะมีการนัดวันและจัดคนเรียนในแต่ละครั้งกันอีกครั้งหนึ่ง

2. การเรียนจักสาน

จะสอนในช่วงเดือนพฤศจิกายน ซึ่งการจักสานแต่ละอย่างมีการใช้ไม้ไม่ต่างกัน ทั้ง ขนาดของดอก อายุ-ความแก่ อ่อนของไม้ ขั้นตอน และลวดลายในการสานแต่ละอย่างจะมีความ แตกต่างกัน ผู้สอนคือ พระตีอาเจอะ, พระตีสะเงะมุ และ ผู้อาวุโสคนอื่นๆ โดยการสอนจะเริ่มสอน ตั้งแต่การเลือกไม้ได้แก่ ชนิด, อายุ, ขนาดของไม้ การจักดอกเพื่อใช้ในการสานแต่ละชนิด โดย จะเริ่มสอนจักสานสิ่งที่ง่าย ๆ ไปก่อน เช่น กว๊ว ที่ดักปลา เป็นต้น

3. การเรียนรู้เรื่องสมุนไพร

ผู้สอน คือ พระตฤณ และอ้ายจันทรคำ จะสอนเกี่ยวกับการรักษาเป็นโรค เช่น ใช้ตัวยา ะไรบ้าง, สูตรการใช้, วิธีการรักษา ซึ่งการศึกษาดูงานจะเน้นในเรื่องนี้เป็นหลัก นอกจากนี้ยังได้ เกร็ดความรู้ในเรื่องการเก็บสมุนไพรจากผู้อาวุโส ดังนั้นการเก็บสมุนไพรมาใช้รักษาจะมีพิธีบูชา สมุนไพรที่เก็บมาโดยมัดหมากพลูกับสมุนไพรที่เก็บมา และเวลาไปเก็บสมุนไพร ควรเก็บในตอน ษาไป ไม่ควรเก็บในตอนกลางคืน เพราะมีความเชื่อว่าสมุนไพรที่เก็บมาในตอนกลางคืนนั้นจะใช้ รักษาไม่ได้ผล วันที่ควรเก็บสมุนไพร คือ วันศุกร์ และวันเสาร์

4. การพูดคุยเกี่ยวกับงานวิจัย

มีการชี้แจงเรื่องการทำงานวิจัย ที่ต้องให้ได้ข้อมูลมาเพื่อใช้ทำรายงาน และมีการพูดคุยกันถึงโครงการวิจัยว่าเป็นโอกาสที่ดีที่มีงบประมาณสนับสนุนในการทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน จึงอยากให้ทุกคนที่มาร่วมงานกันมีมาด้วยความสนใจและตั้งใจทำจริงๆ

ผลที่ได้รับ

1. ได้รับข้อมูลที่จะใช้ในการวางแผนดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ต่อไป
2. เป็นสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการทำวิจัยและโครงการวิจัยกับชุมชนโดยคนในชุมชนเอง

ข้อเสนอแนะ

ในระยะที่ 3 ควรจัดให้มีกิจกรรมที่ผู้อาวุโสในหมู่บ้านได้มีส่วนร่วมให้มากขึ้น เนื่องจากเป็นบุคคลที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ พร้อมทั้งจะรับฟังและเชื่อฟัง

3. การศึกษาฐานงานสมุนไพร ณ วัดต้นลุง ต.บ้านช้าง อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่

ในช่วงกิจกรรมระยะที่ 1 กลุ่มผู้สนใจสมุนไพรได้เรียนรู้สมุนไพร ในชุมชนและที่อื่นมาหลายรูปแบบ เช่นเดินป่าศึกษาสมุนไพร ตามจากผู้อาวุโส ไปดูงาน พอมาระยะที่ 2 ทีมวิจัยและกลุ่มผู้สนใจสมุนไพรวางแผนร่วมกัน เราควรทำกิจกรรมดูงาน- ศึกษาสมุนไพร เพราะเรารู้จักสมุนไพรอย่างน้อยในด้านการแปรรูป ที่บ้านเรามีแปลงแต่เรายังมีต้นกล้าที่ปลูกไว้ในแปลงยังน้อย กลุ่มผู้สนใจอยากได้เรียนรู้ ในด้านสมุนไพรและอยากได้ต้นกล้ามาปลูกเพิ่ม กลุ่มผู้สนใจเลือกวัดต้นลุง เป็นสถานที่ไปดูงาน เพราะวัดต้นลุงมีต้นสมุนไพร มีวิธีใช้ สูตรยา การแปรรูป และวัดต้นลุงมีต้นกล้าสมุนไพร พอที่จะแบ่งให้เรา นำกลับมาปลูกได้บ้าง วางแผนดูงานวันที่ 28 กันยายน 2546 ออกเดินทางตอนเช้า 8.00 น. กลับตอนเย็น

วัตถุประสงค์

1. ดูแปลงสมุนไพร
2. ดูการแปรรูป
3. ได้เรียนรู้สรรพคุณ วิธีใช้ สูตรการทำยา
4. ศึกษาดูลักษณะการขึ้นของสมุนไพรแต่ละชนิดและวิธีการปลูกการดูแล
5. ศึกษาเรียนรู้ว่าโรคแต่ละชนิดควรใช้ยาตัวใด
6. ศึกษาดูความแตกต่างของตัวยา สรรพคุณ วิธีใช้ของวัดต้นลุงกับชุมชนบ้านเรา

ผลการดำเนินงาน

ในวันไปดูงาน มีพ่อบ้านและเยาวชนที่ไปดูงาน ก่อนเดินทางได้วางแผนแบ่งบทบาทหน้าที่ในการรับผิดชอบงานแต่ละอย่างได้ออกเดินทางจากแม่แฮน้อย 7.00 น. ถึงบ้านกาด 8.30 น. ได้

แวะกินข้าวเช้า กินข้าวเสร็จออกเดินทางจากบ้านกาตถึงวัดต้นลุง 11.00 น. พอถึงวัดต้นลุงเจ้าอาวาสให้ไปนั่งในศาลาก่อน เจ้าอาวาสได้บอกกล่าวเล่าความเป็นมาของวัดต้นลุงให้ฟัง

เจ้าอาวาสบอกว่าควรเก็บยาในด้านตะวันตกและในวันอังคาร เพราะวันอังคารเป็นวันร้อน แสง จะทำให้ใช้ได้ผล ในช่วงบ่ายเจ้าอาวาสพาไปดูแปลงสมุนไพร พร้อมบรรยายบอกสรรพคุณและวิธีใช้ให้ฟัง ใช้ส่วนไหนของต้น

ชื่อ	วิธีใช้	สรรพคุณ
พันธุ์งูเขียว	เอาส่วนลำต้นมาต้มดื่ม	ขับปัสสาวะ
กูดดำ	ตำให้ละเอียดทาบริเวณที่เป็น	แก้ปวดตะแคง
หนวดปลาชุก	เอาใบตากให้แห้งและต้มดื่ม	แก้ไข้เหลือง
บอระเพ็ด	ดองน้ำผึ้ง	แก้เสมหะ
คว่ำตายหงายเป็น	ตำแล้วทาบริเวณที่เป็น	แก้มะเร็งผิวหนัง
หญ้าเอ็นยืด	ตากให้แห้งแล้วดองเหล้า	ขยายเส้นเอ็น
เหงือกปลาหมอ	ตำให้แหลกแล้วทาบริเวณที่เป็น	ปากอักเสบ

หลังจากดูงานที่แปลงสมุนไพรเสร็จ ไปดูโรงงานแปรรูปสมุนไพรต่อ ในโรงงานมีเครื่องบด เครื่องอบ เจ้าอาวาสอธิบายขั้นตอนการแปรรูปสมุนไพร ขั้นตอนการแปรรูป

1. เก็บเองมาตากให้แห้ง
2. นำมาบดให้ละเอียด
3. นำมาอบ
4. ผสมให้เข้ากัน
5. นำมาใส่ในแคปซูล

เสร็จขั้นตอนการแปรรูป เสร็จจากการดูงานแปรรูป พวกเราได้ต้นกล้าสมุนไพรนำมาปลูก

ในแปลงของหมู่บ้านด้วย เดินทางกลับตอนบ่าย ถึงบ้านแม่แฮน้อยตอนเย็น

ผลที่ได้รับจากการศึกษาดูงาน

1. ได้เรียนรู้วิธีใช้ สรรพคุณ
2. ได้รู้วิธีการแปรรูป
3. ได้รู้จักวิธีการปลูก การดูแล
4. ได้รู้วิธีเก็บยา
5. ได้ต้นกล้า กลับมาปลูก ในแปลงสมุนไพรของหมู่บ้าน

ปัญหาอุปสรรค

1. สภาพพื้นที่ต่างกัน สมุนไพรบางชนิดไม่มีในหมู่บ้าน เอามาปลูกแต่ยังใช้ไม่ได้
2. ไม่มีเครื่องมือในการแปรรูป แม่แจะจะใช้วิธีการดั้งเดิมยังไม่แปรรูป
3. พืชที่นำปลูกยังมีจำนวนไม่มากต้องรอรอเวลาระยะหนึ่ง
4. การเดินทางไปศึกษาดูงานใช้รถขนาดเล็กและมีคนจำนวนมาก ไม่สามารถชนกล่าไม้เพื่อนำมาปลูกได้

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการสำรวจพื้นที่ก่อน ให้ทราบว่ามีสิ่งใดให้เรียนรู้และศึกษาบ้าง เพื่อบอกเล่าให้สมาชิกได้รับทราบ และทำความเข้าใจร่วมกันในสิ่งที่ต้องการศึกษา เพื่อให้ได้ตรงตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่วางไว้

4. การเรียนคารักษารอค

ในอดีตหรือปัจจุบัน การใช้สมุนไพรรักษารอคบางชนิดเราต้องใช้คู่กับคำคา ดังนั้นการเรียนคาถา กับการศึกษาการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรต้องมีการเรียนควบคู่กันไป และที่โรงเรียนประชุม การประชุมกลุ่ม ผู้อาวุโสหรือผู้เฒ่าท่านบอกว่า เราควรเรียนช่วงที่ดอกแดงกวาบาน ซึ่งจะตรงกับช่วงเดือนกันยายน และผู้เรียนคาถาควรเป็นผู้ชาย คนปาเกอะญอไม่ควรถ่ายทอดให้ลูกชายตน การเรียนคาถาจะเรียนกันในวันพฤหัสบดี ซึ่งผู้เฒ่าผู้อาวุโสถือว่าเป็นวันดีเป็นวันครู ผู้ที่จะเรียนคาถาทุกคนที่จะนำไปใช้ได้จริงจะต้องมีอายุสามสิบปีขึ้นไปเพราะถือว่าผ่านชีวิตมามาก (ผ่านโลกมานาน) สำหรับผู้ที่อายุยังไม่ถึงสามสิบปีเขาบอกว่ากะโหลกยังอ่อน หน้าอกยังบาง กินยังไม่ครบ รุ้ยยังไม่หมด อาจจะนำคาถามาใช้ในทางที่ผิดเป็นโทษต่อตัวเอง การเรียนคาถาจะเรียนในช่วงเวลากลางคืน การทำกิจกรรมเรียนคาถาครั้งนี้ตรงกับวันพฤหัสบดี ทุกวันพฤหัสบดีของเดือนกันยายน 2546 ตรงกับวันที่ 4,11,18 และ 25 เรียนกันในตอนกลางคืน การเรียนคาถาจะแบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็นกลุ่มๆละ 7 คน ก่อนเริ่มเรียนต้องมีพิธีบูชาจะมีพาน ซึ่งในพานจะมีข้าวสาร กล้วย เทียน ดอกไม้ และคำครู ครูผู้สอนจะมีพิธีกรรมที่ต้องนำพานไปบูชาบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทาง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทวดาทั้งหลายว่า วันนี้ลูกหลานจะมา ของเก่าที่คนโบราณเขาใช้มาถึงปัจจุบันนี้จะให้ลูกให้หลานของให้ผู้เรียนรับและนำไปใช้ได้ผลประโยชน์ และให้ผู้เรียนขอให้มีความสุขทั้งครอบครัว อย่าให้โทษแก่พวกเขา ครูผู้สอนอธิษฐานให้ผู้เรียนมีความสุขไม่ต้องมีโทษต่อตนเอง ให้อยู่ดีมีสุข ทั้งผู้เรียนและครูผู้สอน

ผลการดำเนินงาน

คาถาที่เรียนนั้นใช้ในการป้องกันตัว และใช้ควบคู่กับการใช้สมุนไพร โดยเรียนได้เฉพาะผู้ชาย ก่อนเรียนนั้นต้องทำการบูชาครู โดยใส่ดอกไม้ ค่าครู ข้าวสาร ธูปเทียน ลงในกรวยดอกไม้ ค่าครูคนละ 70 บาท ผู้สอนจะเริ่มสอนโดยทำพิธีบอกเล่าเจ้าที่เจ้าทาง / บนบานศาลกล่าว แล้วท่องคาถาให้ผู้เรียนฟัง หลังจากนั้นให้ผู้เรียนพูดตามที่ละท่อน โดยมีข้อห้ามต่างๆดังนี้

- ห้ามท่องคาถาในเวลากลางวัน
- ห้ามท่องคาถาให้คนตั้งท้องฟัง
- อายุไม่ถึงไม่สามารถเรียนได้
- คาถาบางบทถ้าไม่ถึงคราวต้องใช้ไม่สามารถท่องได้
- เวลาเรียนห้ามมองไปที่เตาไฟและแม่น้ำ

ผู้สอนคือ พระตฤณ และพระติเญซึ่งอยู่ที่บ้านแม่แอ โดยได้เรียนครั้งที่ 3 ครั้งเดียว การเรียนนั้นเรียนครั้งละ 7 คน ต่อ 2 ครั้ง รวมคนเรียนทั้งหมด 14 คน เรื่องราวที่เรียนนั้นไม่สามารถบอกรายละเอียดของคาถาได้แต่สามารถเล่าถึงความหมายและประโยชน์ของคาถาได้ดังนี้

คาถาบทที่ 1 ป้องกันตัวจากภัยอันตรายต่างๆ

คาถาบทที่ 2 คาถาไล่ผี เช่น ลูกร้องให้ตอนกลางคืน

คาถาบทที่ 3 กินผิด (แพ้ยา)

คาถาบทที่ 4 ปวดท้อง (ใช้คู่กับ เกลือ หรือ ไฟล)

คาถาบทที่ 5 เรียกขวัญ

คาถาบทที่ 6 ต่อเส้นเอ็น ต่อนิ้วมือ (รักษาโรค) ผู้รักษาต้องอายุถึง 40 ปี การรักษาบางครั้งใช้

น้ำมันหมู

คาถาบทที่ 7 สงสวดวง (ปีละ 1 ครั้ง)

คาถาบทที่ 8 รักษาไทฟอยด์ (ใช้คู่กับ กระเทียม ใบมะระ)

คาถาบทที่ 9 เป่าห้ามเลือด (ใช้คู่กับยาสูบ และหญ้าสาบเสือ)

คาถาบทที่ 10 มะเร็งผิวหนัง เช่น งูสวัด ใช้คู่กับใบพลู หมา

คาถาบทที่ 11 ปวดหัว (ใช้ดอกมดหัวแล้วเป่า)

คาถาบทที่ 12 ท้องร่วง (ใช้ไฟล)

คาถาบทที่ 13 นิว (หญ้าคำปล้อง เดื่อย)

คาถาบทที่ 14 นอนไม่หลับ ตกหมอน

มีการรวบรวมรายชื่อคนที่ไปเรียนทุกครั้ง ส่วนใหญ่เรียนในช่วงเวลากลางวัน มีพ่อครู 2 คน คือ พระติฎฐ และพระติเจธ การเรียนแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 2 ครั้ง รวม 14 บท

การใช้ประโยชน์

- ยังไม่ค่อยได้ใช้ประโยชน์เท่าที่ควรเพราะยังจำคาถาไม่ค่อยได้
- คาถาบางบทกำหนดอายุให้ 30 ปีขึ้นไปจึงจะสามารถใช้ได้
- คาถานี้จะใช้เฉพาะเวลาจำเป็น ไม่สามารถใช้เรื่อยเปื่อยได้
- โดยปกติแล้วคนป่วยมักจะไม่น่าพอมอบที่มีอายุมาก โดยอาจเป็นเรื่องของวัยวุฒิ

5. การพัฒนาแปลงสมุนไพร

ในกิจกรรมระยะที่ 1 กลุ่มสมุนไพรได้เดินป่าศึกษาสมุนไพรและดูงานศึกษาสมุนไพรที่วัดต้นลุง ได้เก็บเอาต้นกล้ากลับมาปลูกในแปลง รวมร่วมกับสมุนไพร แต่แปลงยังไม่มีรั้วกัน ทำให้สัตว์เข้าไปรบกวน ทำลายต้นสมุนไพร ดังนั้นกลุ่มผู้สนใจได้วางแผนทำกิจกรรมพัฒนาแปลงสมุนไพร โดยการทำรั้วกันบริเวณแปลง

วัตถุประสงค์

1. แปลงมีรั้วกัน สัตว์ไม่ให้เข้าไปทำลายต้นสมุนไพร
2. ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลแปลง
3. อยากให้แปลงสมุนไพรมีการพัฒนาพอที่จะเป็นแปลงสาธิตได้

อุปกรณ์ที่ต้องใช้ 1. มีด

2. ขวานขนาดเล็ก
3. ฝู
4. ไม้เสา
5. ตะปู
6. เลื่อย

ผลการดำเนินงาน

วางแผนแบ่งบทบาทหน้าที่ ให้คนรับผิดชอบ ในการทำเสารั้ว ตัดไม้ ขุดหลุมฝังเสา

ผู้รับผิดชอบ	งาน
มงคล	หาเสา
จันทร์	หาเสา
ลิพอ	หาเสา
สุดี	ตัดไม้
เสรี	ตัดไม้
ธงชัย	ตัดไม้
สมพร	ขุดหลุม
เนาะ	ขุดหลุม
กาน	ขุดหลุม
ดีพอ	ผ่าไม้
จรัญ	ผ่าไม้
บุญชัย	ผ่าไม้

เริ่มจากขุดหลุมฝังเสา เสริมถมดินในหลุม ให้เนาะเอาไม้ที่ผ่าแล้วติดทำเป็นรั้วกัน

ข้อเสนอแนะ

กิจกรรมนี้ควรจะต้องจัดให้มีอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้แปลงสมุนไพรมีคนดูแล ไม่มีหญ้าขึ้นรก และสมุนไพรที่นำมาปลูกทั้งจากที่หมู่บ้านและจากที่อื่น เจริญเติบโต สามารถขยายพันธุ์และนำมาใช้ได้

7. การศึกษาสมุนไพรในอวัยวะสัตว์

ในการเรียนรู้สมุนไพร ที่ผ่านมาก็มีสมุนไพรได้เรียนรู้สมุนไพรในพืชมาแล้ว แต่เชื่อว่าจะมีในพืชเท่านั้น ที่ใช้กันอยู่จะมีในอวัยวะสัตว์ด้วย ในแผนระยะที่ 2 วางแผนทำกิจกรรมการเรียนรู้สมุนไพรในอวัยวะสัตว์ เรียนวันที่ 30 พฤศจิกายน 2546 เรียนรู้เรื่องสมุนไพรในอวัยวะสัตว์แต่ละชนิด ว่าสามารถรักษาโรคใดได้บ้าง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเรียนรู้ว่าสัตว์ชนิดใดรักษาโรคได้
2. เพื่อเรียนรู้ว่าส่วนไหนของสัตว์ที่เป็นสมุนไพร
3. เพื่อเรียนรู้วิธีใช้ สรรพคุณ

4. เพื่อเรียนรู้วิธีเก็บ

ผลการดำเนินงาน

ขั้นตอนการเรียนรู้ ผู้เฒ่าจะเป็นผู้บอกว่า สัตว์ใดเป็นสมุนไพรต้องใช้ส่วนใด ใช้อย่างไร ให้จดเป็นขั้นตอน โดยมีผู้เฒ่าที่สอน คือ กุลล สงปี ดาเจอะ ตำนอแง

ตารางที่ 1 แสดงรายชื่อสมุนไพรและสรรพคุณ

อันดับ	ชื่อ	ส่วนใด	สรรพคุณ	วิธีใช้
1	นิม นิม	เกล็ด ดี	รักษานิ่ว รักษาโรคตาขมอย	เผาหรือแช่น้ำกิน เอาดีที่ตากแห้งฝนกับน้ำดื่มกิน
2.	เต่า	หัว เลือด ดี	แก้กินเห็ดที่เป็นพิษ แก้กินผิดสำแดง แก้หอบหืด แก้ไทรอยด์ ไม่มีแรง อ่อนเพลีย	ฝนหัวเต่าที่ตากแห้งผสมกับน้ำ แล้วดื่มกิน เอาเลือดดองกับเหล้า เอาดีฝนกับน้ำดื่มกิน
3	คางคก	หนัง	ถูกตัวบุง แห้ตัวบุง แก้พิษที่โดนตะขาบกัด	ทอดหนังแล้วพอกแผลที่ถูกตัวบุง นำหนังคางคกมาแช่น้ำและล้าง แผลที่โดนตะขาบกัด
4	เม่น	ขนเม่น กระเพาะ	แก้นิ่ว แก้เลือดลมไม่ดี ไม่มีแรงอ่อนเพลีย บำรุงเลือด	เผาแช่น้ำดื่ม แช่น้ำดื่มหรือดองกับเหล้า
5	หมูส้ม	ดี	รักษาไก่เป็นโรค	ดีผสมกับอาหารไก่
6	หมี	ดี	ไอ เจ็บคอ	แช่น้ำแล้วดื่มกิน
7	เสือ	สมอง หนวด ปัสสาวะของเสือ	แก้ปวดหัว ใช้ป้องกันตัว มีไข้ ตัวหนาวสั่น	สกัดหัวแล้วจะหายปวด ติดตัวไว้ป้องกันภัย ผสมกับน้ำอาบตัว
8	หมูป่า	ดี	แก้แพ้	ผสมกับน้ำร้อนดื่มกิน
9	ตุ๊กแก	หัว	แก้หอบหืด	ฝนน้ำดื่มกิน
10	ไล่เดือน	ตัวอ่อนสีแดง	ผื่นแดง	แช่น้ำกับข้าวสารดื่มกิน
11	หอยทาก	ทั้งตัว	หอบหืด	เผาแล้วแช่น้ำดื่ม
12	ควาย	ปัสสาวะ	ผื่นคัน	ผสมน้ำอาบ
13	งูเห่า	ดี เกล็ด	สายตาทึบมองไม่ชัด มัว ลมผิดเดือนของผู้หญิง	ผสมกับน้ำร้อนดื่ม ต้มให้ร้อนใช้ไอน้ำมาอบตัว
14	กระรอก+ นก	ทั้งตัว	ลมผิดเดือนของผู้หญิง	นำทั้งสองชนิดมาผสมกันทำลาบ ให้กิน
15	ชะนี	เลือด	บำรุงกำลัง ร่างกาย	เลือดดื่มกับเหล้า

			แข็งแรง บำรุงเลือด	
16	หอยทุกชนิด	ทั้งตัว	เป็นแผล ถูกหินบาดเท้า-มือ	เผาหอยแล้วมาปิดตรงที่มีแผล

ปัญหา/อุปสรรค

การศึกษาจากผู้เฒ่าของหมู่บ้านเป็นการบอกเล่าประสบการณ์ และถ่ายทอดให้เด็กรุ่นหลังและได้มีการบันทึกไว้ ซึ่งสัตว์บางชนิดในปัจจุบันไม่มีแล้ว บางชนิดหายาก แต่ผู้เฒ่าบางคนยังมีอยู่ เช่น นวนวดเสือ ดีเต่า หัวเต่า แต่ทีมวิจัยเห็นว่าเป็นเรื่องที่ดีและควรศึกษาไว้

กิจกรรมตามแผนปฏิบัติการระยะที่ 2 ด้านเศรษฐกิจและสุขภาพ

1. ฝึกอบรมการใช้สารธรรมชาติทดแทนสารเคมี

ทีมวิจัยมีความเห็นร่วมกันว่าการลดการใช้สารเคมีในชุมชน จะทำให้ชุมชนมีแนวคิดในการพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง อย่างน้อยคือ การไม่ซื้อสารเคมีจากข้างล่าง และร่างกายปลอดภัยจากการไม่ได้สัมผัสกับสารพิษ

ได้บริโภคผลผลิตที่ปลอดสารพิษ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้คนในชุมชนมีความเข้าใจและเห็นประโยชน์จากการใช้สารธรรมชาติทดแทนสารเคมี
2. เพื่อให้ทีมวิจัยและผู้เข้าร่วมอบรมสามารถทำปุ๋ยและสารไล่แมลงจากธรรมชาติใช้ได้เอง
3. เพื่อเป็นแนวทางการพึ่งตนเองของคนในชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจและสุขภาพ

ขั้นตอนการเตรียมงาน

ทีมวิจัยที่รับผิดชอบกิจกรรมนี้ได้จัดเตรียมอุปกรณ์สิ่งของ และวัตถุดิบที่จะนำมาปฏิบัติในการทำกิจกรรมการทำปุ๋ยหมักและสารไล่แมลง บางอย่างที่ไม่มีในพื้นที่ ได้ฝากทีมพี่เลี้ยงซื้อมาเบื้องต้นในการจัดเตรียมทีมวิจัยแบ่งหน้าที่เพื่อจัดหาอุปกรณ์ต่างๆ บางชนิดที่ยังไม่มีในหมู่บ้านได้จัดซื้อในบางส่วน เช่น แกลบแผ่น รำละเอียด เป็นต้น

ในการอบรมกิจกรรมการทำปุ๋ยหมักและสารไล่แมลง มี 4 สูตร ดังนี้ คือ

1. สารไล่แมลง
2. น้ำหมักพืชสีเขียว
3. น้ำหมักผลไม้

4. ปุ๋ยแห้ง

ผลการดำเนินงาน

เริ่มกิจกรรมวันที่ 24 มกราคม 2547 บ่ายเวลา 13:30 น. ทีมพี่เลี้ยงและทีมเยาวชน บ้านกีดช้าง 10 คนและวิทยากร 2 คนเดินทางมาถึงหมู่บ้าน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นทีมวิจัย 8 คน ชาวบ้าน 10 คน กิจกรรมแรกเป็นการแนะนำตัว ต่อจากนั้นวิทยากรเริ่มบรรยายสูตรปุ๋ยต่างๆ ประโยชน์ของการใช้สารธรรมชาติทดแทนสารเคมีที่สามารถตอบคำถามวิจัยในการพึ่งตนเองของชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจคือการลดค่าใช้จ่ายในการซื้อปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง และด้านสุขภาพคือการใช้สมุนไพรคนในชุมชนไม่ได้รับสารพิษจากการใช้สารธรรมชาติทดแทนสารเคมี และได้บริโภคผลผลิตที่ไร้สารพิษ มีการซักถามแลกเปลี่ยนประสบการณ์จนถึงช่วงเย็น ได้นัดหมายกันอีกครั้งเวลา 19:00 น. พุดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานวิจัยและการเขียนรายงานความก้าวหน้าซึ่งวิทยากรมีประสบการณ์จากการทำงานวิจัยกับ สกว. เหมือนกัน มาแลกเปลี่ยน

ช่วงเช้าวันที่ 25 มกราคม 2547 ได้ทำการฝึกทำสารธรรมชาติที่ใช้ทดแทนสารเคมี จำนวน 5 สูตร ได้แก่

1. สูตรน้ำหมักผลไม้(น้ำพ่อ)
2. น้ำหมักจากพืชสีเขียว(น้ำแม่)
3. สารไล่แมลง
4. สูตรดินระเบิด
5. สูตรปุ๋ยแห้ง 3 สูตร

1. สูตรน้ำหมักผลไม้(น้ำพ่อ)

ส่วนผสม

1. ฟักทองสุก	2 กก.
2. มะละกอสุก	2 กก.
3. กะหล่ำสุก	2 กก.
4. น้ำตาลทรายแดง	3 กก.

วิธีทำ

หั่นผลไม้สุกให้มีขนาด 3-5 ซม. นำน้ำตาลทรายแดงคลุกเคล้าลงไปโดนคนไปทางเดียวกัน จนน้ำตาลทรายกระจายทั่วผลไม้ ตั้งทิ้งไว้ 2 ชม. ขึ้นไป แล้วปิดฝาหมักไว้ 7-15 วันจึงนำมาใช้ได้

วิธีใช้

ใช้รดหรือพ่นบำรุงผลและดอกทุก 3-7 วันต่อครั้ง ใช้น้ำหมักต่อน้ำเปล่าอัตราส่วน 1 ลิตร ต่อ 1,000 ลิตร (น้ำหมัก 1 ช้อนโต๊ะต่อน้ำเปล่า 20 ลิตร)

2. สูตรน้ำหมักจากพืชสีเขียว(น้ำแม่)

ส่วนประกอบ

1. ผักบุ้ง	2 กก.
2. หน่อไม้	2 กก.
3. หน่อกล้วย	2 กก.
4. น้ำตาลทรายแดง	3 กก.

วิธีทำ

หั่นพืชสีเขียวให้มีขนาด 3-5 ซม. นำน้ำตาลทรายเคล้าลงไป โดยคนไปทางเดียวกันจน น้ำตาลละลายไปทั่วพืชสีเขียว ตั้งทิ้งไว้ 2 ชม. ขึ้นไปและปิดฝาถังหมักไว้ 7-15 วัน นำมาใช้ได้

วิธีใช้

ใช้รดหรือพ่นบำรุงต้นอ่อนและใบพืชทุก 3 -7 วันต่อครั้ง ใช้น้ำหมัก 1 ส่วนต่อน้ำเปล่า 1,000 ลิตร (น้ำหมัก 1 ช้อนโต๊ะต่อน้ำเปล่า 20 ลิตร)

หมายเหตุ สามารถใช้ผักสีเขียวทุกชนิดที่มีอยู่ในพื้นที่แทนผักบุ้ง หรือหน่อไม้ได้ เช่น ผักสลัด กะหล่ำปลี โดยใช้เศษของใบที่ทิ้งแล้วหรือใบแก่ ถ้าใช้พืชชนิดใดหมักและนำไปรดพืชนั้นจะให้ผลดีมาก

- ช่วงแรกของการเพาะปลูกใช้น้ำแม่ 10 ส่วนต่อน้ำพ่อ 1 ส่วน
 - เมื่อพืชเริ่มโตขึ้นเพิ่มน้ำพ่อ โดยใช้น้ำแม่ 5 ส่วน น้ำพ่อ 5 ส่วน
 - ระยะที่พืชให้ผลผลิต ใช้น้ำแม่ 1 ส่วน น้ำพ่อ 10 ส่วน
- (อัตราการใช้ 1 ช้อนโต๊ะต่อน้ำ 20 ลิตร พ่น ทุก 5 - 7 วัน)

3. สารไล่แมลง

ส่วนประกอบ

1. ตะไคร้หอม	1 กก.
2. ข่า	1 กก.
3. สะเดา	3 กก.
4. บอระเพ็ด	3 กก.
5. ยาสูบ	2 กก.

6. หางไหล	1 กก.
7. น้ำตาลทรายแดง	3 กก.
8. น้ำ	40 ลิตร

วิธีทำ

สับทุกอย่างเป็นชิ้นเล็กๆ ผสมกับน้ำตาลทราย นำไปหมักในถังที่บดแสง เติมน้ำพอท่วม หาวัสดุที่หนัก เช่น ก้อนหินวางกดทับวัสดุให้จมน้ำหมัก ทิ้งไว้นานยิ่งดี อย่างน้อย 21 วัน

วิธีใช้

ใช้ 3 ช้อนโต๊ะผสมน้ำ 20 ลิตรใช้พ่นไล่แมลง ควรพ่นในช่วงที่มีแสงแดดอ่อนๆ (ช่วงเช้าหรือช่วงเย็น)

4. สูตรดินระเบิด

ส่วนประกอบ

1. ดินที่อุดมสมบูรณ์ในพื้นที่	1 กก.
2. รำละเอียด	1 กก.
3. น้ำตาลทรายแดง	2 ช้อนโต๊ะ
4. น้ำ	1-2 แก้ว
5. ผ้าฝ้าย	1 ผืน

วิธีทำ

นำดินที่อุดมสมบูรณ์ในพื้นที่มาคลุกเคล้ากับรำละเอียดและน้ำตาลทรายแดง 2 ช้อนโต๊ะ แล้วเติมน้ำประมาณ 1-2 แก้ว ขึ้นอยู่กับฤดูกาลให้มีความชื้นพอสมควร แล้วใช้ผ้าฝ้ายห่อไว้ ใช้เวลาในการเพาะเลี้ยง 2-3 คืนจะเป็นก้อนดินแข็งและมีเชื้อราสีขาวเดินเต็มก้อน จากนั้นทำการผสมน้ำ 10 กก. กับน้ำตาลทรายแดง(หรือกากน้ำตาล) 1 กก. นำจุลินทรีย์ที่เพาะเลี้ยงครบ 2-3 วัน ไปเลี้ยงในน้ำที่ผสมไว้ แล้วเลี้ยงต่อไป 2 - 3 คืน สามารถนำไปใช้ได้เลย สาเหตุที่เรียกสูตรดินระเบิดเนื่องจากขั้นตอนที่ทำการนำจุลินทรีย์ที่เพาะเลี้ยงไปเลี้ยงในน้ำ จะมีลักษณะเป็นฟองน้ำพุ่งออกมาจากก้อนจุลินทรีย์ลักษณะคล้ายระเบิด

อัตราส่วนในการใช้

1. ต้นกล้าอ่อน	น้ำดินระเบิด	1 ส่วนต่อน้ำ 1,000 ส่วน
2. ผัก/ผลไม้	น้ำดินระเบิด	1 ส่วนต่อน้ำ 500 ส่วน
3. นาข้าว	น้ำดินระเบิด	1 ส่วนต่อน้ำ 800 ส่วน
4. ทำเป็นหัวเชื้อปุ๋ยหมัก	น้ำดินระเบิด	2 ช้อนโต๊ะ ผสมกากน้ำตาล 2 ช้อนโต๊ะ

5. สูตรปุ๋ยแห้ง 3 สูตร

ส่วนประกอบ

1. หน้าดินดำ 4 กระสอบ
2. ขี้เถ้าแกลบ 4 กระสอบ
3. แกลบดิบ 4 กระสอบ
4. มูลสัตว์แห้ง 10 กระสอบ
5. รำละเอียด 10 กระสอบ

(3 สูตร)

1. ปุ๋ยมูลสัตว์

2. ปุ๋ยคอกหมัก

3. ปุ๋ยหมักดิน

ส่วนประกอบ

มูลสัตว์ 1 ส่วน	มูลสัตว์ 1 ส่วน	มูลสัตว์ 2 ส่วน
รำละเอียด 1 ส่วน	รำละเอียด 1 ส่วน	รำละเอียด 2 ส่วน
แกลบดิบ 1 ส่วน	แกลบดิบ 1 ส่วน	แกลบดิบ 2 ส่วน
หัวเชื้อจุลินทรีย์+น้ำ + กากน้ำตาล	หัวเชื้อจุลินทรีย์+น้ำ + กากน้ำตาล	ดิน 5 ส่วน

วิธีทำ

ผสมมูลสัตว์และแกลบดิบคลุกเคล้าให้เป็นเนื้อเดียวกัน ใส่รำละเอียดลงไปสุดท้าย คลุกเคล้าให้เข้ากัน แต่ละสูตรเมื่อผสมกันเสร็จแล้วให้แผ่ออก แล้วนำหัวเชื้อจุลินทรีย์ผสมกับ กากน้ำตาลอย่างละ 2 ช้อนโต๊ะ ผสมในบัวรดน้ำ แล้วรดให้ทั่วแล้วคลุกเคล้าจนเข้ากัน หลังจากนั้นลองเอามือกำดูว่าติดกันเป็นก้อนหรือเปล่า ถ้ายังไม่ติดกันให้เอาหัวจุลินทรีย์บวกกากน้ำตาล ใส่รดจนกว่าจะเห็นว่ากำมือติดกันได้เป็นก้อนไม่มีน้ำไหลออกจากง่ามมือเป็นอันว่าใช้ได้แล้ว เมื่อ ผสมกันเสร็จแล้วให้กองไว้ที่ใดที่หนึ่งหาพลาสติกคลุมไว้ หรือเก็บใส่กระสอบเก็บไว้ใช้ได้แล้วแต่ ความสะดวก ทั้งไว้ประมาณ 8-15 วัน ถ้าเป็นช่วงฤดูหนาวก็อาจจะใช้เวลาขึ้นประมาณ 15-20 วัน จึงสามารถนำออกมาใช้ได้

วิธีใช้

- ในดินที่ไม่สมบูรณ์ จะใช้ปุ๋ย 5 กิโลกรัมต่อพื้นที่ 1 ตารางเมตร
- ดินอุดมสมบูรณ์ดี ใช้ปุ๋ย 1 กำมือต่อพื้นที่ 1 ตารางเมตร

ข้อเสนอแนะ

กิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมสุดท้ายของโครงการวิจัยในระยะที่ 2 การได้แลกเปลี่ยนกับวิทยากรที่มีประสบการณ์งานวิจัยด้วย ทำให้ทีมวิจัยของบ้านแม่แฮน้อยมีความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยมากขึ้น และการเขียนรายงานความก้าวหน้าของทีมวิจัยได้แบ่งกันเขียนตามกิจกรรมที่รับผิดชอบ และการได้รับกำลังใจว่างานวิจัยที่ทำกันอยู่กิจกรรมต่างที่ทำมา สามารถตอบคำถามให้กับชุมชนในการพึ่งตนเองได้ ที่สำคัญคือ การได้ปฏิบัติจริงในการทำสารไล่แมลง ปุ๋ยสูตรต่างๆ ทำให้ทีมวิจัยสามารถปฏิบัติได้และผู้ที่เข้าร่วมคุยกันว่า เป็นแนวทางที่ดีมากที่ชุมชนจะสามารถพึ่งตนเองได้ไม่ต้องซื้อยาและปุ๋ยเคมีจากข้างล่าง โดยจะทำได้ใช้กันเองหลังจากเสร็จสิ้นการฝึกอบรมอย่างตลอดและต่อเนื่องให้เห็นผล และให้คนในชุมชนหันมาใช้กันทุกครัวเรือน

3.2.3 ระยะที่ 3 เดือนกุมภาพันธ์ 2547 ถึง เดือนกันยายน 2547

☞ กิจกรรมตามแผนปฏิบัติการระยะที่ 3 ด้านเศรษฐกิจ

1. กิจกรรมศึกษาดูงานการย้อมสีธรรมชาติและการทอผ้าของกลุ่มแม่บ้าน ณ บ้านใหม่พัฒนา ต.แจ่มหลวง อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ วันที่ 13-14 พฤษภาคม 2547

การดำเนินกิจกรรม

บ้านใหม่พัฒนา ต.แจ่มหลวง อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ เป็นชุมชนปาเกอะญอที่มีศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ทำจากผ้าทอของกลุ่มแม่บ้าน ทำการผลิตตั้งแต่ การย้อมสีทั้งจากพืชธรรมชาติและสีเคมี พัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ มากมาย อาทิเช่น อุปกรณ์การทอผ้าของปาเกอะญอ ได้แก่ ลายผ้าขึ้น (หนีแม่) เสื้อผู้ชาย ผู้หญิง กระเป๋า ถุง ยาม ผ้าคลุมเตียง จานรองแก้ว เป็นต้น ซึ่งมีการใช้ก็ในการทอ นอกเหนือจากก็เอวที่เป็นอุปกรณ์การทอผ้าดั้งเดิมของปาเกอะญอ มีการจัดการกลุ่มทอผ้าที่เป็นระบบ และได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน

การศึกษาดูงานครั้งนี้ ได้มีการสาธิตการย้อมสีธรรมชาติจาก สีน้ำตาลแดงจากต้นเคาะ สีม่วงจากกะหล่ำปลีม่วงผสมกับข้าวเหนียวดำ สีเขียวจากใบขนุน และสีเหลืองจากขมิ้น เป็นต้น และการฟอกสีฝ้ายก่อนย้อม เทคนิคการย้อมสีไม่ให้สีตกโดยการใช้น้ำปูนขาว ชี้เถ้า โดยเฉพาะชี้เถ้าจากต้นกล้วย และน้ำมันหมู การทำให้ฝ้ายที่ย้อมขึ้นสีโดยใช้น้ำมะนาว ซึ่งเดิมบ้านแม่แฮน้อยใช้ย้อมด้อมปอยในการทำให้ฝ้ายที่ย้อมขึ้นสีดียิ่งขึ้น

ผลการดำเนินงานกิจกรรม

กลุ่มแม่บ้านแม่แฮน้อยได้รับความรู้ เทคนิค และวิธีการต่างๆ ในเรื่องการย้อมสีจากพืชธรรมชาติและสีเคมี ซึ่งมีความแตกต่างและหลากหลายกว่า และมีกิจกรรมต่อเนื่องในการทดลองย้อมสีธรรมชาติเพื่อเป็นการทบทวนความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงาน

2. ศึกษาดูงานกลุ่มสัจจะออมทรัพย์บ้านสามขา ต.หัวเสือ อ.แม่ทะ จ.ลำปาง วันที่ 22-23 พฤษภาคม 2547

การดำเนินงานกิจกรรม

ทีมวิจัยและตัวแทนชาวบ้านแม่แฮน้อย ประกอบด้วย เยาวชน เด็ก และแม่บ้านมีความสนใจในเรื่องการแก้ไขปัญหาหนี้สินของบ้านสามขา ซึ่งประเด็นในการศึกษาดูงาน ได้แก่ การบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ตำบลสามขา การแก้ไขปัญหาหนี้สิน การตั้งร้านค้าชุมชน การทำบัญชีครัวเรือน กลุ่มอาชีพเสริม กลุ่มเยาวชน และป่าต้นน้ำ โดยก่อนการเดินทางได้ดู VCD. เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาหนี้สินของบ้านสามขา โดยคาดหวังว่าจะสามารถนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานมาปรับใช้ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน โดยมีเยาวชนเป็นกำลังสำคัญในการดำเนินกิจกรรม เรื่องที่ได้รับความสนใจเป็นพิเศษ ได้แก่ การจัดการขยะ และการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะออมทรัพย์

ผลการดำเนินงานกิจกรรม

ตัวแทนชาวบ้านที่ไปศึกษาดูงานมีความสนใจที่จะนำความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาดูงานมาเชื่อมโยงกับแผนกิจกรรมที่มีอยู่เดิมซึ่งบางกิจกรรมยังไม่ได้ทำ เช่น กิจกรรมการรณรงค์เรื่องความสะอาดของชุมชน การประชุมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อทำความเข้าใจกับสมาชิกเรื่องกฎ ระเบียบ และการสรุปผลงานของกลุ่มออมทรัพย์

3. กิจกรรมฝึกทักษะการย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มแม่บ้าน วันที่ 17 กรกฎาคม 2547

การดำเนินงานกิจกรรม

กลุ่มแม่บ้านทดลองย้อมสีจากพืชธรรมชาติ ได้แก่ สีส้มตาลแดงจากต้นเคาะ สีม่วงจากกะหล่ำปลีม่วงผสมกับข้าวเหนียวดำ และสีน้ำตาลอมชมพูจากเปลือกของต้นสีโกะผสมกับเปลือกของต้นสีปอเบ โดยนำความรู้ เทคนิค และวิธีการ ที่ได้จากการศึกษาดูงานที่บ้านใหม่พัฒนามาทดลองทำ แต่มีบางขั้นตอนที่ปรับให้เหมาะสมกับชุมชน ได้แก่ ขั้นตอนการย้อมสีจากต้นเคาะซึ่งบ้านแม่แฮน้อยมีความเชื่อในเรื่องการย้อมสีเคาะว่าต้องย้อมนอกบริเวณหมู่บ้านแต่บ้านใหม่พัฒนาไม่เชื่อถือเรื่องนี้แล้วซึ่งแม่บ้านก็ยังปฏิบัติเช่นเดิม และวิธีการเตรียมต้นเคาะเพื่อย้อมสีเดิมบ้านแม่แฮน้อยจะสับละเอียดและตำจนเกือบป่น แต่วิธีการของบ้านใหม่พัฒนาจะสับเป็นชิ้นเล็กๆ เท่านั้นและจะไม่ตำซึ่งกลุ่มแม่บ้านได้ทดลองตามนั้นสีก็น่าดูดีเช่นเดียวกัน ทั้งนี้อาจ

เพราะว่ามีส่วนผสมที่กันสติกเพิ่มขึ้นในส่วนผสมของน้ำย้อม และการย้อมสีกะหล่ำปลีสีม่วงผสมกับข้าวเหนียวดำจะให้สีม่วง แต่จากการทดลองของบ้านแม่แฮน้อย ในขั้นแรกฝ้ายที่ย้อมไม่ติดสี จึงได้เพิ่มส่วนผสม คือ ใบของต้นขี้ยากวอ (ลักษณะคล้ายใบฮ่อม) สีที่ได้ออกมาเป็นสีเขียวซึ่งเป็นสีที่ได้ใหม่

ผลการดำเนินงาน

กลุ่มแม่บ้านแม่แฮน้อยได้ทบทวนความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานที่บ้านใหม่พัฒนาโดยประยุกต์วิธีการให้เหมาะสมกับชุมชน และกลุ่มแม่บ้านยังมีความสนใจที่จะทำการทดลองย้อมสีจากพืชชนิดอื่นๆ เพื่อพัฒนาสีที่ได้จากพืชธรรมชาติให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น ฝ้ายที่ได้จากการทดลองย้อมสีธรรมชาตินี้จะนำมาทอเพื่อใช้และจำหน่ายต่อไป

กิจกรรมตามแผนปฏิบัติการระยะที่ 3 ด้านสุขภาพ

1. กิจกรรมพัฒนาแปลงสมุนไพร ขยายพันธุ์ และหาสมุนไพรมาปลูกเพิ่ม เดือนมีนาคม 2547

การดำเนินกิจกรรม

ทีมวิจัยและชาวบ้านแม่แฮน้อยได้ร่วมกันพัฒนาแปลงสมุนไพรโดยการปักป้ายชื่อสมุนไพรในแปลง ประมาณ 16 ชนิด และมีบางส่วนที่ยังไม่ได้ปักป้ายชื่ออีกประมาณ 10 ชนิด เนื่องจากในช่วงที่ทำกิจกรรมเป็นช่วงฤดูแล้ง พืชบางชนิดส่วนมากเป็นไม้หัวจะพุดตัวอยู่ในดิน ทำให้ไม่สามารถปักป้ายชื่อได้ และยังไม่ได้นำพืชสมุนไพรชนิดอื่นๆ มาปลูกเพิ่มเติม แต่จะทำในภายหลัง นอกจากนี้ได้ปรับปรุงแปลงให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมแก่การเจริญเติบโตของพืชสมุนไพรแต่ละชนิด

ผลการดำเนินกิจกรรม

แปลงสมุนไพรได้รับการพัฒนาและดูแลให้มีความเหมาะสมแก่การเจริญเติบโตของสมุนไพรแต่ละชนิดที่ปลูกในแปลง และมีการซ่อมแซมป้ายชื่อของสมุนไพรแต่ละชนิดที่เสียหาย

๑ กิจกรรมตามแผนปฏิบัติการระยะที่ 3 ด้านเศรษฐกิจและสุขภาพ

1. กิจกรรมการผลิตปุ๋ยชีวภาพ วันที่ 24-25 กุมภาพันธ์ 2547

วิทยากร คุณวัลลภ สุวรรณอาภา และ คุณบุญสุข เตือนชวัลย์ จ.แม่ฮ่องสอน

การดำเนินกิจกรรม

ทดลองทำปุ๋ยชีวภาพจากเศษพืชผัก ผลไม้ตามสูตรต่างๆ ที่วิทยากรได้ให้ความรู้ โดยวิทยากรได้อธิบายเกี่ยวกับประโยชน์ของปุ๋ยชีวภาพและความอุดมสมบูรณ์ของดินที่ยั่งยืนของดินที่ใช้ปุ๋ยชีวภาพ

ผลการดำเนินกิจกรรม

จากการผลิตปุ๋ยชีวภาพ ได้มีการทดลองใช้ปุ๋ยชีวภาพในแปลงทดลองภายในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นกิจกรรมต่อเนื่อง

กิจกรรมที่ยังไม่ได้ปฏิบัติ

- กิจกรรมพัฒนาตลาดขายการจักรสาน
- กิจกรรมการหาสมุนไพรมาปลูกเพิ่ม
- กิจกรรมการรณรงค์ด้านความสะอาด - ชยะในกลุ่มเด็กและเยาวชน

บทที่ 4

ผลการวิจัย

จากผลการดำเนินงานทั้ง 3 ระยะ นำข้อมูลและผลการดำเนินงานที่ได้มาวิเคราะห์ สามารถสรุปผลการวิจัยได้เป็น 4 หมวดหมู่ ดังนี้

● การวิเคราะห์ผลการวิจัยเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ของโครงการ

1. ภูมิหลังด้านการพึ่งพาตนเองในมิติเศรษฐกิจและสุขภาพของชุมชนบ้านแม่แฮน้อย

ชุมชนบ้านแม่แฮน้อย เป็นบ้านบริวารของบ้านแม่แฮเหนือ เป็นหมู่บ้านที่ยังคงสภาพความเป็นอยู่แบบชุมชนชนบทของไทยในอดีต คือมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ อาศัยพึ่งพากันในชุมชน มีความสามัคคีเกื้อกูลกัน และดำรงชีวิตร่วมกับธรรมชาติ เวลาเจ็บไข้ได้ป่วยจะช่วยกันดูแลรักษา ใครเก็บสมุนไพรจากป่ามาได้ ก็นำมาแบ่งปัน ผลการศึกษาภูมิหลังด้านการพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจพบว่า เดิมชาวบ้านไม่มีหนี้สินที่เป็นตัวเงิน ไม่มีการออมทรัพย์ มีเพียงหนี้ที่เป็นข้าวโดยในอดีตข้าวไม่พอกินจึงมีการยืมข้าวจากคนที่มิ่ข้าวเหลือ แล้วใช้คืนเป็นข้าวตามจำนวนที่ยืมมาและจ่ายดอกเบี้ยเป็นการทำงานทดแทน และเริ่มมีหนี้สินที่เป็นตัวเงินตั้งแต่ที่โครงการหลวงมาปลูกพืชโดยใช้สารเคมี ตั้งแต่นั้นก็มีค่าต้นทุนในเรื่องของสารเคมีที่ใช้ในการทำเกษตร ซึ่งต้องมีการกู้เงินมาลงทุน และต้องหาเงินมาใช้ ในส่วนของภูมิหลังการดูแลตนเองด้านสุขภาพ เดิมชาวบ้านให้ยาสมุนไพรที่มีใกล้ๆหมู่บ้านก่อนหน้านั้นมีการใช้ไสยศาสตร์ น้ำมันดีและคาถาในการรักษา โดยจะมีการจ่ายค่าครู เล็กๆน้อยๆเป็นค่ารักษา ยาแผนปัจจุบันอย่างแรกที่ชุมชนนำมาใช้คือ ยาหม่องผสมกับกระเทียมและกอเอี๊ยะ เพื่อแก้ปวดหัวหรือไข้หวัด ปัจจุบันมีการพึ่งพาแผนปัจจุบันมากขึ้น

กระบวนการที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลต่างๆดังกล่าวข้างต้นคือ การประชุมแลกเปลี่ยนในเวทีชาวบ้าน และโดยการสอบถามของกลุ่มแกนนำเยาวชนในพื้นที่ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวช่วยให้ชุมชนได้มีโอกาสทบทวนตนเองมากขึ้น และสามารถช่วยกันสะท้อนข้อมูลได้อย่างสมบูรณ์ อย่างไรก็ตามพบว่าแม้ชุมชนจะมีความตระหนักรู้กับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น แต่บางครั้งไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ทั้งโดยตั้งใจและไม่ได้ตั้งใจ เนื่องจากมีวัฒนธรรมของการเชื่อมั่นในบุคคลหรือเรื่องราวต่างๆภายนอกที่เข้ามาในพื้นที่ ดังนั้นจึงไม่มีกลไกป้องกันหรือรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับหลายชนเผ่าในประเทศไทย ที่ถูกกระทำให้ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และเห็นว่าสิ่งที่เกิดขึ้นภายนอกชุมชนนั้นดีกว่า ถูกต้องกว่า ทนสมัยกว่า

2. แนวทางการเพิ่มการพึ่งพาตนเองของชุมชนด้านเศรษฐกิจและสุขภาพ

ทางทีมวิจัยได้พยายามทำความเข้าใจแนวคิด การพึ่งพาตนเองร่วมกัน โดยแลกเปลี่ยนร่วมกับชุมชนถึงความเข้าใจและขอบเขตของ คำว่าพึ่งพาตนเองภายในชุมชน ซึ่งไม่ได้หมายถึงการไม่ใช้สิ่งต่างๆจากภายนอกชุมชนเลย แต่เป็นการผสมผสานสิ่งต่างๆที่มาจากภายนอก ผสมกับการใช้สิ่งที่มีอยู่ภายในชุมชนให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

การดำเนินงานจึงแบ่งเป็นสองแนวทางหลักคือการค้นหาด้านเศรษฐกิจ และการค้นหาด้านสุขภาพ ในเชิงของเศรษฐกิจนั้นได้เริ่มต้นค้นหาจากสิ่งที่ชุมชนสนใจและมีทุนเดิมคือการเริ่มต้นจากการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ให้เกิดขึ้น โดยใช้วิธีการค้นหาตัวอย่าง แลกเปลี่ยนกับผู้ที่มีประสบการณ์ และการทดลองปฏิบัติจริงในพื้นที่ แนวทางการดำเนินงานจะเป็นทั้งการค้นหารูปแบบการบริหารจัดการภายในกลุ่มและกระบวนการสร้างคนเพื่อรองรับการบริหารจัดการ เพราะจากเดิมชุมชนจะคาดหวังไว้กับแกนนำเยาวชนคือนายเสรี แต่เมื่อ นายเสรีต้องออกไปภายนอกชุมชนจำเป็นที่จะต้องมีคนเข้ามาดูแลรับผิดชอบ ซึ่งจากเดิมหลายคนขาดความมั่นใจและเห็นว่านายเสรีปฏิบัติได้ดีอยู่แล้ว การออกไปของนายเสรีจึงเป็นการเปิดโอกาสให้หลายคนได้พิสูจน์ตัวเอง ในการที่จะก้าวเข้ามาทำงาน ดังนั้นจึงเกิดแกนนำที่เข้ามาทำงานมากขึ้น

การดำเนินการที่เป็นรูปธรรมที่เกิดขึ้นในกระบวนการวิจัย คือการสร้างกลุ่มออมทรัพย์แม่บ้าน การทำบัญชีรายรับรายจ่ายครัวเรือน การขยายผลสู่กลุ่มออมทรัพย์รุ่นจิ๋ว

ด้านสุขภาพนั้นทางทีมวิจัยได้มุ่งเน้นในเรื่องของสืบค้นเรื่องสมุนไพรที่เคยใช้และเคยมีอยู่ในชุมชน โดยรวบรวมผู้รู้ ภูมิปัญญาเช่น การใช้คาถา และรวบรวมพันธุ์พืชต่างๆและทำความรู้จักในเรื่องของ ชื่อ การใช้ประโยชน์ และมีกระบวนการที่พยายามสานต่อเยาวชนหรือคนรุ่นใหม่ที่น่าสนใจเข้ามาเรียนรู้ โดยใช้การประชุมแลกเปลี่ยน ศึกษาดูงาน การเดินป่าเพื่อหาสมุนไพร

แนวทางที่จะทำให้เกิดการพึ่งพาตนเองในด้านสุขภาพคือการกระตุ้นให้ให้ชุมชนหันกลับมาสืบค้นภูมิปัญญาที่มีอยู่ของตนเองด้านการใช้สมุนไพรและพยายามช่วยกันสืบหาความรู้ใหม่ ๆ พืชพันธุ์ใหม่ๆที่ชุมชนไม่เคยรู้จักแต่สามารถใช้ประโยชน์ได้ และการดูแลสุขภาพของตนเองเบื้องต้น ด้านการดูแลสุขภาพด้วยการออกกำลังกายนั้น ชุมชนและทีมวิจัย ตระหนักว่าส่วนใหญ่ได้มีการออกแรงในการประกอบอาชีพอยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องกระตุ้นหรือสร้างให้เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามการปรับในเรื่องการกลับมาใช้สมุนไพรนั้นเกิดขึ้นได้ยาก เนื่องจากส่วนใหญ่เห็นว่า ยุ่งยาก เสียเวลา ต่างจากการกินยาสมัยใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่จะให้พาราเซตามอลเป็นหลัก แต่เมื่อแลกเปลี่ยนถึงประโยชน์ สารตกค้าง หรือความประหยัหากเราสามารถเรียนรู้และใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในเบื้องต้นได้ ก็ทำให้หลายคนหันมาสนใจมากขึ้น

3. แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อย

การพัฒนาด้านการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์แม่บ้าน เริ่มต้นจากการสร้างความเข้าใจร่วมกันภายในกลุ่มและ สร้างกฎระเบียบ แนวทางการปฏิบัติร่วมกัน เพื่อให้การดำเนินการมีทิศทางมากยิ่งขึ้น ในกระบวนการทำงานเน้นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับพื้นที่อื่น ๆ ที่มีการดำเนินการในลักษณะเดียวกัน โดยการแลกเปลี่ยนหรือศึกษาดูงานนั้นทีมวิจัยพยายามเน้นพื้นที่ที่เป็นชนเผ่าเพื่อให้สื่อภาษาได้เข้าใจชัดเจนและแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชนเผ่าด้วยกัน เพื่อให้ชุมชนมีความมั่นใจมากยิ่งขึ้นในการทำงาน โดยมีแนวทางดังนี้

1. การรวมกลุ่มทางการเงินของชุมชนเข้าด้วยกันได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้านและธนาคารข้าว เพื่อให้ง่ายต่อการบริหารจัดการและเป็นแหล่งเงินทุนของชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งหากรวมทั้งสามกลุ่ม เข้าด้วยกันจะมีเงินในการบริหารจัดการรวมประมาณ 1 ล้านบาท
2. มีการรวมการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เด็กเข้ากับกลุ่มออมทรัพย์แม่บ้านแม่แฮน้อยเพื่อให้ง่ายต่อการจัดการ เนื่องจากที่ผ่านมาเด็กมีความสนใจที่จะที่จะออมเงินและจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เด็กขึ้นแต่ขาดผู้ใหญ่ให้การสนับสนุนและให้คำแนะนำ ดังนั้นเพื่อเป็นการแก้ปัญหาจึงรวมการบริหารจัดการเข้าด้วยกัน แต่ กลุ่มเด็กมีข้อแตกต่างจากกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยเรื่องของการฝากเงิน จะทำการฝาก 2 คือ วันที่ 15 และ 30 ของเดือนและไม่สามารถกู้ได้จนกว่าจะจบการศึกษา
3. การจัดสรรเงินของกลุ่มเพื่อใช้ในการบริหารจัดการ เช่น การจัดสรรเงินในการบริหารจัดการ ชื่ออุปกรณ์ของกลุ่ม เป็นต้น เพื่อให้กิจกรรมกลุ่มสามารถดำเนินต่อไปได้ แม้การสนับสนุนของแหล่งทุนซึ่งเป็นปัจจัยสนับสนุนจากภายนอกในเรื่องของการจัดการกลุ่มออมทรัพย์จะสิ้นสุดลง
4. การเชื่อมโยงกลุ่มในเรื่องของการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์ระหว่างกลุ่มพื้นที่ใกล้เคียง จากการศึกษาดูงานกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นต่างๆในการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์ กับกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านท่าข้าม ตำบลแม่เหียะ และกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านอังก้าน้อย ตำบลบ้านหลวง ทำให้คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์แม่แฮน้อย ได้แนวทางที่สามารถนำมาใช้วางแผนกิจกรรม หรือได้แนวทางในการบริหารจัดการ กลุ่มออมทรัพย์ได้ ซึ่งต้องอาศัยการติดต่อสื่อสารระหว่างกันอย่างต่อเนื่องจึงจะเกิดเครือข่าย

เรียนรู้ อย่างเป็นรูปธรรมและอาจพัฒนาให้เกิดเป็นเครือข่ายอื่นๆ ในกิจกรรมอื่นๆ ได้

5. จากการที่กลุ่มออมทรัพย์เริ่มมีสมาชิกอาศัยอยู่ต่างหมู่บ้าน ซึ่งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงและคนในชุมชนทั้งสองชุมชนนั้นมีความสัมพันธ์ กันทางเครือญาติ หากแกนนำของหมู่บ้านนั้นได้รับการกระตุ้นให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในหมู่บ้านนั้นได้ อาจเกิดเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ ในพื้นที่ใกล้เคียงในระยะเริ่มต้นได้ เนื่องจากกลุ่มออมทรัพย์บ้านแม่แฮน้อยมีการกำหนดเงินออมต่ำ เงินสะสมมีไม่มากนัก ดังนั้น การให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มออมทรัพย์อื่นๆ จึงเหมาะที่จะเป็นเครือข่ายการเรียนรู้มากกว่าเครือข่ายลักษณะอื่นๆ

ดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ และแสวงหาแนวทางในการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อให้กลุ่มออมทรัพย์ที่เกิดขึ้นจากความตั้งใจของชุมชนนี้มีความเข้มแข็ง มีรูปแบบในการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับลักษณะของชุมชนสามารถเป็นแหล่งเงินทุนของชุมชนเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสร้างความสามัคคีแก่คนในชุมชนได้ดังที่ชุมชนคาดหวัง ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ผลักดันให้กลุ่มออมทรัพย์มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง

4. การรวบรวมและฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่องสมุนไพรของบ้านแม่แฮน้อย

จากการรวบรวมภูมิปัญญาด้านสมุนไพรของบ้านแม่แฮน้อยพบว่า ภูมิปัญญาดังกล่าวแฝงอยู่ในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของแต่ละกลุ่ม เช่น ผู้อาวุโสและพ่อบ้านจะมีภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรประเภทยาบำรุงกำลัง แก้ปวดเมื่อย หรือยาถอนเห็ด ทั้งนี้เพราะในวิถีชีวิตประจำวันต้องทำงานที่อาศัยเรี่ยวแรง เช่น ทำสวน ทำนา ทำไร่ หรือไปหาปัจจัยสี่ต่างๆ ในป่าที่เห็นได้ชัดเจน คือ การหาป่าไม้มาสร้างบ้าน ล่าสัตว์บางชนิดมาใช้เป็นอาหารในครอบครัว เป็นต้น การเดินทางไกลหรือการทำงานหนักเช่นนี้ ทำให้ผู้อาวุโสและพ่อบ้านต้องเรียนรู้การใช้สมุนไพรประเภทดังกล่าว กลายเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาการใช้ภูมิปัญญาเหล่านั้นมาถึงปัจจุบัน ส่วนแม่บ้านจะมีภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรรักษาอาการผดผื่นคัน โรคผิวหนัง ปวดท้อง กระเพาะอาหาร และโรคทั่วไปในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะโรคที่เป็นกับเด็กเล็ก เช่น ท้องร่วง หวัด ไอ เป็นต้น ทั้งนี้เพราะแม่บ้านจะอยู่กับบ้านดูแลครอบครัว ดูแลลูก ชีวิตประจำวันของแม่บ้านต้องหุงหาอาหารเลี้ยงคนในครอบครัว หาอาหารมาให้สัตว์เลี้ยง เช่น หมู ควาย ไก่ ห่าน ฟ้ามาไข่ ทอดผ้าไว้ใส่ และดูแลทำความสะอาดบ้านเรือน ทำให้แม่บ้านรู้จักพืชพรรณต่างๆ ที่อยู่ตามสวน นา ไร่ และป่าใกล้หมู่บ้านมากกว่าพ่อบ้าน ยิ่งถ้ามีลูกเล็กยิ่งต้องดูแลเอาใจใส่มาก หากเจ็บไข้ได้ป่วยก็ต้องหาสมุนไพรมาใช้ในการรักษาอาการให้ลูก

ดังนั้นจึงขึ้นกับว่าในชีวิตประจำวันของแต่ละคนเจ็บป่วยด้วยโรคอะไรก็จะศึกษาวิธีการใช้สมุนไพรตามความต้องการที่จะนำมาใช้ในการรักษาโรคนั้นๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะสอบถามจากผู้อาวุโส

ในครอบครัว เช่นเดียวกับเยาวชนรุ่นเล็กในหมู่บ้านที่ติดตามพ่อแม่ไปทำงานก็จะได้รับการถ่ายทอดความรู้ในการใช้สมุนไพรที่แตกต่างกัน ภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรของชุมชนจึงถูกสืบทอดมาจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในแต่ละวัน ในคนแต่ละกลุ่ม แต่ละคนจึงมีภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรที่แตกต่างกันไปตามประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอด ซึ่งทั้งนี้การใช้ ประโยชน์จากพืชสมุนไพร สัตว์สมุนไพร รวมถึงการนำเอาสารธรรมชาติชนิดอื่นๆเข้ามาใช้ในการรักษาโรค โดยเป็นการใช้ควบคู่กับ อาณาอาคม และพิธีกรรมต่างๆ

สมุนไพรที่นำมาใช้ในการรักษาโรคต่างๆมีอยู่ทั่วไปตามสวน นา ไร่ ป่า รวมถึงหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันความรู้ในการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรต่างๆเริ่มสูญหายไป มีเพียงผู้อาวุโสในชุมชนที่ยังใช้กันอยู่ ส่วนคนรุ่นหลังในชุมชนขาดการสืบทอดการใช้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เป็นเพราะความเปลี่ยนแปลงในการดำรงชีพของคนในชุมชนอันเนื่องมาจากการพัฒนากระแสหลักที่หลั่งไหลเข้ามาในชุมชนเรื่อยๆ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงด้านการทำการเกษตรจากการทำเกษตรเพื่อยังชีพมาเป็นการเกษตรเชิงพาณิชย์ทำให้มีการแข่งขันในการทำมาหากิน ปลูกผักและผลไม้ที่ใช้สารเคมีมากขึ้น ให้เวลากับเรื่องเศรษฐกิจมากกว่าการดูแลสุขภาพ เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยหันไปพึ่งยาแผนปัจจุบัน ใช้บริการการรักษาที่สถานีนามัย หรือ โรงพยาบาลเพื่อความสะดวก ทำให้การรักษาโดยหมอพื้นบ้านและการใช้สมุนไพรถูกละเลย ไม่ให้คุณค่า ภูมิปัญญาดังกล่าวจึงสูญหายไป

ปัญหาดังกล่าวถือเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการสืบทอดภูมิปัญญาด้านสมุนไพรในชุมชน กระทั่งเกิดกรณีที่ผู้อาวุโสในชุมชนท่านหนึ่งซึ่งเป็นผู้มีภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรมากเสียชีวิตไปจากชุมชน คนกลุ่มหนึ่งในชุมชนจึงได้หันกลับมาตระหนักและรวมตัวกันขึ้นเพื่อหาแนวทางการฟื้นฟู ภูมิปัญญาสมุนไพรที่ใกล้จะสูญหายไปจากชุมชน โดยเป็นการเรียนรู้จากการทำกิจกรรมการเรียนรู้สมุนไพรร่วมกันภายในชุมชน ทำให้ค้นพบวิธีการสืบทอดภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรของชุมชนกล่าวคือ เริ่มจากการแสวงหาแนวร่วมหรือผู้สนใจฟื้นฟูสมุนไพรพื้นบ้าน กระทั่งรวมตัวกันเป็นกลุ่มสมุนไพรชุมชน มีการสร้างความเข้าใจร่วมกันในกระบวนการเรียนรู้ เพื่องานแผนกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องสมุนไพรให้สอดคล้องกับกลุ่มคนที่แตกต่างกันในชุมชนได้อย่างเหมาะสม เช่น กิจกรรมเดินป่าสมุนไพรโดยเยาวชนและพ่อบ้าน กิจกรรมศึกษาสมุนไพรในหมู่บ้านสำหรับแม่บ้าน และเด็กที่เดินป่าไม่ไหว การร่วมกันทำแปลงตัวอย่างในชุมชน และการวาดภาพสมุนไพรหรือการดัดน้ำแปลงโดยเด็ก เป็นต้น และนอกจากจะทำกิจกรรมร่วมกันในชุมชนแล้ว ยังมีการขยายผลไปยังหมู่บ้านละแวกใกล้เคียง ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าของสมุนไพรพื้นบ้านมากขึ้น ถือเป็นการฟื้นฟูและสืบทอดภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรได้อีกทางหนึ่ง

ทั้งนี้พบว่า ปัจจัยหรือเงื่อนไขที่ทำให้ค้นพบวิธีการสืบทอดภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรของบ้านแม่แฮน้อยดังกล่าว มาจากการนำกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเข้าใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ เพราะกระบวนการดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการค้นหาปัญหาและสาเหตุ

ร่วมกัน คิดหาวิธีการและแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ตลอดจนร่วมกันวางแผนและตัดสินใจ ทำกิจกรรมร่วมกัน กล่าวโดยสรุปคือการร่วมกันคิด ร่วมทำ และร่วมตัดสินใจต่อการกระทำของกลุ่มคนที่มิได้ผลเสีย หรือมองเห็นปัญหาร่วมกัน ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้ร่วมในเป็นเจ้าของปัญหา และส่งผลให้คิดหาวิธีการแก้ไขปัญหามาจนสรุปออกมาเป็นวิธีการดังกล่าว ดังนั้น อาจสรุปได้ว่าการเป็นเจ้าของความคิดทำให้เกิดความรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ การแก้ปัญหาดังกล่าวจึงบรรลุผล ดังเช่น การมองเห็นปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นกับภูมิปัญญาด้านสมุนไพรของคนกลุ่มหนึ่งในชุมชนจึงเกิดการรวมตัวเพื่อคิดหาวิธีการแก้ปัญหามา ทำให้ค้นพบวิธีการสืบทอดภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของชุมชนดังกล่าว

● ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากการดำเนินงาน

การดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้เป็นการทำงานร่วมกันของสองส่วนคือ นักวิจัยหลักได้แก่นักศึกษา 2 ท่าน และนักวิจัยหลักในพื้นที่ ที่เป็นคนภายในชุมชน การสะท้อนปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินการจึงเป็นการสะท้อนจากมุมมองของนักวิจัยหลักที่รวบรวมและวิเคราะห์จากการทำงานร่วมกับนักวิจัยหลักในพื้นที่ โดยขอแบ่งเป็นสองส่วนตามเนื้อหาการดำเนินงานคือ การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจและการพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพ อย่างไรก็ตามทั้งสองส่วนมีความเชื่อมโยงในเรื่องกลุ่มคน และวิธีการทำงานที่คล้ายคลึงกัน

การพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ

ปัญหาและอุปสรรคของการทำงานด้านนี้คือ สืบเนื่องจากการดำเนินงานเป็นรูปแบบการทำงานที่หนุนเสริมกันระหว่างนักศึกษาและคนในชุมชน การทำงานในระยะแรกของนักวิจัยหลักจึงขาดในเรื่องของการทำความเข้าใจและความคุ้นเคยกับชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดคำถามในการเข้ามาของนักวิจัยหลักว่าจะเข้ามาช่วยเหลือหรือทำลาย เพราะในการประชุมแต่ละครั้งชาวบ้านต้องเสียเวลาในการทำกิจกรรมอื่นๆ ทำให้นักวิจัยหลักต้องปรับเปลี่ยนวิธีการทำงาน โดยพยายามเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆในชุมชน เพื่อเพิ่มความเป็น "คนใน" มากขึ้น

เมื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันได้ในระดับหนึ่ง เริ่มเข้าสู่กระบวนการทำงานร่วมกัน โดยดำเนินการตามแผน ในช่วงแรกมีปัญหาเรื่องการวางบทบาทและหน้าที่การทำงานระหว่างนักวิจัยหลักและนักวิจัยในพื้นที่ ส่วนหนึ่งเกิดจากการสื่อสารที่ไม่ตรงกันในเรื่องของภาษา และนักวิจัยในพื้นที่ส่วนใหญ่เมื่อรับฟังการชี้แจงต่างๆแล้วไม่แสดงความคิดเห็น จึงไม่เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความเข้าใจที่ตรงกันอย่างแท้จริง

รูปแบบของการดำเนินงานจะเน้นการแลกเปลี่ยน ศึกษาดูงาน เพื่อนำความรู้มาประยุกต์ใช้ ปัญหาในระดับรายกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นเรื่องความเข้าใจในการวางแผนการทำงาน การประสานงาน และการจัดการ ในช่วงแรกภาระงานจะอยู่ที่นักวิจัยหลัก และนักวิจัยในพื้นที่ไม่เห็นความสำคัญของการวางแผนการทำงานเท่าที่ควร เมื่อนักวิจัยหลักได้ทดลองมอบหมายให้

ทางนักวิจัยในพื้นที่เป็นผู้ดำเนินการ ก็เริ่มเกิดการเรียนรู้และเห็นความสำคัญของการวางแผนการทำงานมากขึ้น ส่งผลให้การทำงานในช่วงระยะท้ายเกิดปัญหาน้อยกว่าในช่วงแรก

การพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพ

การทำงานด้านสุขภาพเป็นการมุ่งเน้นเรื่องของภูมิปัญญาในการใช้สมุนไพรของชุมชน ในระยะแรกประสบปัญหาเรื่องความเข้าใจของคณะทำงานที่ไม่ตรงกัน และความไม่ชัดเจนของบทบาทหน้าที่ของคนที่มาทำกิจกรรมร่วมกัน เนื่องจากยังไม่มียานลักษณะนี้เกิดขึ้นในชุมชน แต่ภายหลังสามารถปรับตัวและทำงานร่วมกันได้ ในส่วนของกระบวนการรวบรวมภูมิปัญญาทางด้านสมุนไพรของชุมชนนั้นประสบปัญหาเรื่องภาษา ที่ใช้เรียกพืชชนิดต่างๆเนื่องจากบางครั้งเป็นการบอกต่อ สืบทอดกันมา และพืชบางชนิดไม่สามารถเทียบกับชื่อในภาษาไทยได้ จึงเป็นอุปสรรคของคณะทำงาน

● สิ่งที่ชาวบ้านและทีมวิจัยได้เรียนรู้จากกระบวนการวิจัย / ความเปลี่ยนแปลงในชุมชน

- การเปลี่ยนแปลงในชุมชนที่มีความชัดเจนที่สุดคือการเปลี่ยนแปลงในด้านชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน สาเหตุหนึ่งที่สำคัญคือการให้ความสำคัญกับด้านเศรษฐกิจมากขึ้น ส่งผลให้คนในชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงอาชีพโดยเริ่มลงไปรับจ้างในเมือง และเริ่มมีการซื้อและใช้อุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น หม้อหุงข้าว เตาแก๊ส ดังนั้นส่งผลให้ค่าใช้จ่ายต่างๆในครัวเรือนสูงมากขึ้น และชาวบ้านจำเป็นต้องหารายได้เพิ่มมากขึ้น วิธีการประกอบอาชีพเองก็พบว่าการเปลี่ยนแปลงคือ มีการใช้รถไถแทนวัวควาย การทำการเกษตรก็มีการใช้ปุ๋ยและยาเพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้นในด้านอื่นๆที่พบคือ มีลูกหลานจากภายในชุมชนออกไปเรียนด้านนอกมากขึ้น และส่วนใหญ่นั้นคาดหวังว่าจะออกไปทำงานภายนอกชุมชน
- เกิดกลุ่มแกนนำเยาวชนขึ้นในชุมชนและเกิดการพัฒนาทักษะของเยาวชนในด้านความกล้าแสดงออก การทำงานในช่วงระยะเวลาหนึ่งเกิดการขยายงานเข้าสู่กลุ่มเยาวชนคือ การออมทรัพย์ ทำให้เด็กมีโอกาสได้เรียนรู้ร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชน นอกจากนั้นเยาวชน ยังมีโอกาสได้พบปะ แลกเปลี่ยนกับผู้เข้ามาในหมู่บ้านเป็นจำนวนมาก พัฒนาการที่เห็นได้ชัดเจน คือ การกล้าพูด กล้าแสดงออกของกลุ่มเยาวชน
- การเรียนรู้เรื่องการวางแผนการทำงานและการประสานงาน พบว่าการทำงานในช่วงระยะแรกนั้นทางทีมวิจัยภายนอกชุมชนเป็นหลักในการวางแผนและประสานงาน และเนื่องจากเป็นนักศึกษาจึงเข้าใจและสามารถดำเนินการได้ หากแต่ในระยะยาวนั้นหากนักศึกษาจบแล้วออกจากพื้นที่การดำเนินการต่างๆ

อาจหยุดชะงักได้ จึงได้มีความพยายามถ่ายทอดและสร้างความเข้าใจร่วมกับนักวิจัยในพื้นที่ในเรื่องการวางแผนการทำงาน ซึ่งในช่วงแรกนั้นทางนักวิจัยชุมชนไม่เข้าใจว่าทำไมต้องมีการวางแผนการทำงาน เนื่องจากในวิถีปกติของการดำเนินงานต่างๆของชุมชนนั้น จะปฏิบัติไปตามที่ตนเข้าใจ และดำเนินการไปตามขั้นตอนในความคิดของตนเอง จึงไม่คุ้นเคยกับวิถีที่ต้องมีการพูดคุยเพื่อวางแผนการทำงาน ทางนักวิจัยภายนอกจึงได้ทดลองให้ทางนักวิจัยชุมชนทดลองปฏิบัติงานโดยวางแผนการดำเนินงานและให้ทางทีมวิจัยเป็นผู้ประสานงานเอง ซึ่งการปฏิบัติจริงทำให้นักวิจัยชุมชนเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการวางแผนมากขึ้น

การเรียนรู้เรื่องการรวมกลุ่ม ระบบการตลาด การสืบทอดเรื่องการทอดผ้าให้กับเยาวชน การเรียนรู้เรื่องการใช้และสืบทอดความรู้ด้านสมุนไพร ผลสะท้อนจากงานวิจัยที่ชัดเจนคือการที่ชุมชนและทีมวิจัยได้เรียนรู้เรื่องต่างๆที่เกี่ยวข้องในกระบวนการวิจัย

● ข้อเสนอแนะที่ได้จากการทำวิจัย

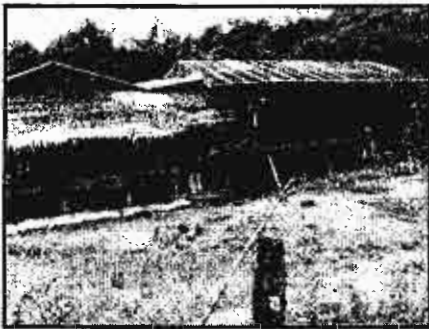
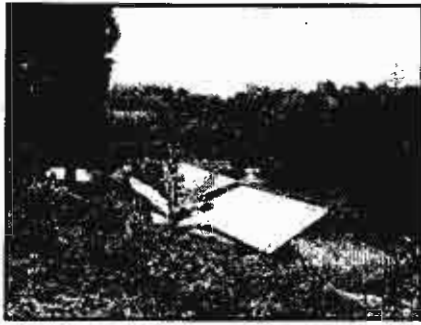
หลังจากที่เข้าไปคลุกคลี ทำความคุ้นเคย และทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนมาระยะหนึ่งได้เรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกับชุมชนในบางส่วน ปัญหาที่คิดว่าสำคัญมีดังนี้ คือ

1. ชุมชนขาดผู้นำที่เป็นทางการ แขนงนำในชุมชนมีการรวมตัวกันแบบหลวมๆ ไม่มีใครกล้าที่จะตัดสินใจหรือรับผิดชอบในเรื่องที่เกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้านอย่างเต็มที่จึงทำให้ลักษณะการทำงานเป็นไปแบบให้ผ่านเป็นงานๆ ไป และเมื่อมีโครงการวิจัยเข้าไปในชุมชนในช่วงแรกจึงไม่รู้ว่าควรจะไปติดต่อประสานงานที่ใครทำให้งานในช่วงแรกเดินไปอย่างช้าๆ แต่หลังจากนั้นชุมชนได้เรียนรู้วิธีการจัดการ โดยจะหาประธานเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรงร่วมกับคณะกรรมการในทุกกิจกรรมที่มีในชุมชน ซึ่งคณะกรรมการต้องมีความเข้มแข็งและสนใจ รับผิดชอบอย่างแท้จริงจึงจะทำให้กิจกรรมของกลุ่มเป็นรูปเป็นร่างได้อย่างไม่ขาดตอน
2. การสื่อสารที่มีข้อจำกัดทางด้านภาษา เนื่องจากเป็นชุมชนปาเกอะญอซึ่งใช้ภาษาประจำเผ่าในการสื่อสารเป็นหลัก ภาษาคำเมืองเป็นภาษารอง และภาษาไทยภาคกลางในการติดต่อสื่อสารกับคนนอกชุมชน เช่น พ่อค้าชาวม้ง เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ แต่ในส่วนของผู้อาวุโสและเด็กเล็กๆที่ได้รับการศึกษาระดับต่ำกว่าประถมศึกษา จะไม่เข้าใจภาษาคำเมืองการสื่อสารกับชุมชนในตอนแรกจะเป็นการสื่อสารผ่านแกนนำเยาวชนที่มีความสนใจร่วมกัน ซึ่งในตอนแรกๆค่อนข้างที่จะเป็นปัญหาพอสมควร ในบางครั้งอาจทำให้แกนนำ

เขาวงกตรู้สึกว่าจะต้องมาช่วยนักศึกษาและเมื่อนานเข้าอาจทำให้รู้สึกเหนื่อยหรืออาจจะทำได้เมื่อหมดความสนใจ แต่ต่อมาเมื่อมีความคุ้นเคยกันมากขึ้นก็เกิดการปรับตัวกันทั้ง 2 ฝ่าย ทั้งชาวบ้านและนักวิจัยหลักที่ต้องเรียนรู้ทั้งการสื่อสารโดยภาษาคำเมืองและภาษาปาก
เกาะญอ

3. การทำงานของกลุ่มคนในชุมชนยังคงมีการแบ่งส่วนอยู่ ยกตัวอย่างเช่น ในการทำกิจกรรมของเด็กในตอนแรกไม่มีผู้ใหญ่เข้ามาร่วมหรือมาคอยดูแลเป็นที่เลี้ยงให้ การมีส่วนร่วมจะมีเพียงนักศึกษาและเด็กเท่านั้น เนื่องจากเด็กยังมีความสนใจต่อกิจกรรมในระยะสั้น ซึ่งในบางครั้งในช่วงที่นักศึกษาไม่อยู่เด็กก็ต้องการให้ผู้ใหญ่เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษาดูแลให้คำปรึกษาแก่เด็กๆ มากขึ้น
4. ทีมวิจัยยังคงขาดการพูดคุยกัน จะมีการพูดคุยกันเป็นการส่วนตัวมากกว่าที่จะเป็นการประชุมรวมกลุ่ม

ภาคผนวก

สภาพชุมชนบ้านแม่แฮน้อย

ประมวลภาพการทำกิจกรรม

รายชื่อทีมวิจัย

1. น.ส.กรรณิกาญจน์ กาญจนวิบูลย์ น.ศ. ป.โท คณะเกษตรศาสตร์ มช. นักวิจัยหลัก
2. น.ส.รานี อูปรา น.ศ. ป.โท คณะเกษตรศาสตร์ มช. นักวิจัยหลัก
3. นายเสรี จรุงเมธากุล นักวิจัยหลักในพื้นที่
(เยาวชน / คณะกรรมการหมู่บ้าน / ประธานกลุ่มร่วมน้ำใจอมรินทร์บ้านแม่แฮน้อย)
4. นางศิริรัตน์ ศิลปพงษ์ไพโร นักวิจัยหลักในพื้นที่
(แม่บ้าน / เลขานุการกลุ่มร่วมน้ำใจอมรินทร์บ้านแม่แฮน้อย)
5. นายฤๅษณพงษ์ การมั่งมี นักวิจัยหลักในพื้นที่
(ประธานกลุ่มเยาวชนบ้านแม่แฮน้อย / อสม.)
6. นายมงคล พัฒนาศิริเขต นักวิจัยหลักในพื้นที่
(เยาวชน / สมาชิกสหกรณ์แม่แฮ)
7. นายเกรียงไกร แสนสุขอุดมแก้ว นักวิจัยหลักในพื้นที่
(เยาวชน / กรรมการหมู่บ้าน / กรรมการกลุ่มร่วมน้ำใจอมรินทร์บ้านแม่แฮน้อย)
8. นายพรชัย การมั่งมี นักวิจัยหลักในพื้นที่
(เยาวชน)
9. นายศักดิ์วัตร เอือนคำ นักวิจัยหลักในพื้นที่
(กรรมการหมู่บ้าน)
10. นายสงวน ศรีภักธนามวงศ์ นักวิจัยหลักในพื้นที่
(พ่อบ้าน)
11. นายบุญชัย โกพานรี นักวิจัยหลักในพื้นที่
(คณะกรรมการหมู่บ้าน)
12. นายจรัส แสนกระจำสุข นักวิจัยหลักในพื้นที่
(คณะกรรมการหมู่บ้าน / เจริญญีกกลุ่มร่วมน้ำใจอมรินทร์บ้านแม่แฮน้อย)
13. นายธีรวัตร แสงกระจำสุข นักวิจัยหลักในพื้นที่
(เยาวชน / สมาชิกสหกรณ์แม่แฮ)
14. นางดีฑู จะหละ นักวิจัยหลักในพื้นที่
(แม่บ้าน / คณะกรรมการกลุ่มอมรินทร์)
15. นางอำนวย กรียากิจ นักวิจัยหลักในพื้นที่
(แม่บ้าน / รองประธานกลุ่มร่วมน้ำใจอมรินทร์บ้านแม่แฮน้อย)
16. นางนิเวศน์ พัฒนาศิริเขต นักวิจัยหลักในพื้นที่
(แม่บ้าน / ประธานกลุ่มแม่บ้าน)

ที่ปรึกษา

1. นายอนุพงษ์	คำพรรณ	หัวหน้าศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แอ
2. นายสังขกร	แก้วทรงเกษ	เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แอ
3. นายวสันต์	ตรีสุข	เจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่แอ
4. นายภู	สถิตสถานพรชัย	ผู้นำทางวัฒนธรรมบ้านแม่แอน้อย
5. นายดำหน่อง	พัฒนาศิริเขต	ผู้อาวุโส
6. นายอาเจือ	แสนสุขอุดมบุญ	ผู้อาวุโส
7. นายสำและพอ	สดุดีอภัยไพร	ผู้อาวุโส
8. นายดำเหลเป	จรรยาเมธากุล	ผู้อาวุโส
9. นายสุดี	คะในพนา	กรรมการหมู่บ้าน
10. นายสำทุ	ศิลปพงษ์ไพร	กรรมการหมู่บ้าน
11. นายเจตริน	ศิลปพงษ์ไพร	กรรมการหมู่บ้าน
12. นายสมพร	ศิลปพงษ์ไพร	กรรมการหมู่บ้าน / อสม.
13. นายคำมูล	การมั่งมี	พ่อบ้าน
14. นายจันทร์คำ	จะหละ	กรรมการหมู่บ้าน
15. นายธงชัย	กิริยาภิ	พ่อบ้าน
16. นายพะจะทุ	แสนสุขอุดมบุญ	กรรมการหมู่บ้าน
17. นายวุฒิไกร	แสนกระจำงสุข	พ่อบ้าน
18. นายธานินทร์	การมั่งมี	พ่อบ้านหัวขม้นใน
19. นายสมหวัง	แสงหล้า	อาจารย์โรงเรียนบ้านแม่แอเหนือ
20. ดร.สุริยวัลย์	เมฆมกล	เลขานุการฝ่ายวิจัยมูลนิธิโครงการหลวง
21. คุณปาริสา	สงวนธรรม	ผู้ประสานงานโครงการประเมินและจัดการ ทรัพยากรน้ำแบบผสมผสาน มูลนิธิโครงการหลวง
22. ผศ.ดร.อวรณ์	โอกาสพัฒนกิจ	อาจารย์ประจำคณะเกษตรศาสตร์ ม.เชียงใหม่
23. ศ. ดร. พงษ์ศักดิ์	อังกสิทธิ์	อาจารย์ประจำคณะเกษตรศาสตร์ ม.เชียงใหม่
24. รศ.ดร.นรินทร์ชัย	พัฒน์พงษา	อาจารย์ประจำคณะเกษตรศาสตร์ ม.เชียงใหม่
25. ผศ.ดร.มนตรี	กรรพุมมาลย์	อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ ม.เชียงใหม่
26. คุณสมมาศ	เอกโยธินสกุล	เจ้าหน้าที่ฝ่ายติดตามและสนับสนุนโครงการวิจัย พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ของสกว. ภาค
26. คุณสุภาวินี	ทรงพรวาณิชย์	เจ้าหน้าที่โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนา เครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์
27. คุณกนกวรรณ	มูลละ	เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อชุมชน คณะเกษตรศาสตร์ มช.
28. คุณสุวิธาน	พัฒนาไพรวลัย	นักวิจัยอิสระ